MİLLÎ MÜCÂDELE HAKKINDA ARTIK ANLAŞILMAYA YÜZ TUTAN GERÇEK-LERDEN BİRİ DE ŞUDUR Kİ; O ANCAK VE ANCAK DİNÎ VECD VE HEYECAN SÂYESİNDE KAZANILMIŞTIR. ÜSTELİK, DAR BİR KADRONUN DEĞİL, BÜTÜN BİR MİLLETİN ESERİDİR. BU KEYFİYET ŞUNUNLA DA SABİTTİR Kİ, BU HAREKETTE MİLLETİN TARİH BOYUNCA GAYRİ MUHARİB BULUNMUŞ OLAN İKİ SINIFI DA FAAL BİR ROL OYNAMIŞ YANİ SİLÂHA SARILMIŞTIR. BUNLARDAN BİRİ DİN ULEMASI, DİĞERİ DE İFFET VE İSMET TİMSALİ KADINLARIMIZDIR.

BUNLARDAN SONUNCU GRUPUN HİZMETLERİNİ İLK DEFA OLARAK KİTAP HACİMLİ BİR ÇALIŞMA İLE ORTAYA KOYAN BU ESERİN, —"ARADAN GEÇEN UZUN ZAMAN FASILASI SEBEBİYLE"— MUHAKKAK Kİ; PEK ÇOK EKSİKLİKLERİ VARDIR. FAKAT ONU MÜSLÜMAN TÜRK KADINLIĞININ DERLENİP TOPARLAN-MAYA BAŞLADIĞI VE O ESKİ ULVİ İSLÂM TÜRK OCAĞINI YENİDEN İHYA YOLUNDA BULUNDUĞU ŞU GÜNLERDE — "DAHA FAZLA GEÇİKMEDEN"— NEŞREDEREK TÜRK, KADINLIĞININ İSTİFASİNE ARZETMEYİ BİR VATAN BORCU SAYDIK!...

ISNB 975 - 7480 - 31 - 2

A. MISIROĞLU KUVA-YI MİLLİYENİN KADIN KAHRA

Aynur Mısıroğlu

Bir Sebil Yayınıdır

— KUVA-YI MİLLİYE'NİN KADIN KAHRAMANLARI —

ISBN 975 - 7480 - 31-12

AYNUR MISIROĞLU

KUVA-YI MİLLİYE'NİN KADIN KAHRAMANLARI

ÜÇÜNCÜ BASIM

Sebil Yayınevi
Babıâli Cad. Vilâyet Han Kat: 1
Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel: 526 38 96 - Fax: 527 20 99

SEBİL YAYINLARI : 176
DİZGİ : UKAZ
BASKI : KAPTAN OFSET
KAPAK : AYDIN ALİUSTAOĞLU
CİLD : İRFAN MÜCELLİDHÂNESİ

İSTANBUL
1994

İTHAF

Bu ilk eserimi,

Ordu milletimin asker ruhlu kadını,

Merhum Binbaşı **İzzet Bey** kerimesi, büyük asker, üstün insan, Millî Mücâdele'nin gerçek kahramanlarından merhum Albay **Abdullah Vâsıf Aydınarslan**'ın zevcesi,

Din, vatan ve millet sevgisinin ilk mes'ud telkinlerini kendisinden aldığım, sevgili anneciğim, cennetmekân merhûme **Hûriye Aydınarslan**'ın aziz ve necip rûhuna sonsuz fâtihalarla acizâne ihda ve ithaf ediyorum.

Aynur Mısıroğlu

BİBLİYOGRAFYA

ADIVAR, Hâlide Edip — Türkün Ateşle İmtihanı — İstanbul 1962.
ANADOLU HEDİYESİ — Ankara 1338
ARIBURNU, Kemal — Millî Mücâdelede İstanbul Mitingleri — Ankara 1951
ARIKOĞLU, Damar (Zamir) — Hatıralarım — İstanbul 1961.
CELÂSUN, Zehra — Târih Boyunca Kadın — İstanbul 1946.
ÇAKA, Câhid — Târih Boyunca Harb ve Kadın — Ankara 1948.
KARATAY, Baba Vefa — Adsız Kahramanlar — İstanbul 1950.
M. Şefik (Em. Albay) — İstiklâl Harbi'nde 57. Tümen ve Aydın Millî Cidali (104 Sayılı Askerî Mecmuanın Tarih Kısmı s. 45) 1 Mart 1937.
NUR, Dr. Rıza — Hayat ve Hatıratım — C. III, İstanbul 1968.
ÖZALP, Yalçın — Millî Mücâdelenin İlk Zaferi, Ankara 1976
PEKER, Nureddin — 1918 — 1923 İstiklâl Savaşı'nın Vesika ve Resimleri — İnönü, Sakarya, Dumlupınar Zaferlerini Sağlayan İnebolu ve Kastamonu Havalisi kara ve deniz harekâtı ve hatıralar — İstanbul 1955.
TAŞKIRAN, Tezer — Cumhuriyetin Ellinci Yılında Türk Kadın Hakları — Ankara 1973.

MUHTELİF KADIN MECMUALARI
MUHTELİF MAHALLÎ GAZETELER
MECLİS ZABITLARI

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

"Cennet anaların ayakları altındadır"
Hadîs-i Şerif

Yakın tarihimizin en çok tetkik edilmiş mevzularından biri de - hiç şüphesiz- Millî Mücâdele'dir. Fakat ne yazık ki; bugüne kadar onun mânevî temelleri üzerinde pek az durulmuştur. Çünkü, zaferden sonra resmî çevrelere hâkim olan menfî görüş, -her nedense- muvaffakiyetin asıl âmili olan mânevî müessirleri istihfaf ve hatta inkâr istikametinde şekillenmişti. Bu durum - aslında yedisinden yetmişine- bütün bu milletin eseri olan o parlak neticenin, sâdece ve münhasıran birkaç şahsın siyâsî ve askerî dehasına (!...) hamledilmesi gibi gerçek ve mantık dışı bir iddianın yaygınlaşıp yerleşmesi neticesini doğurmuştur.

Fakat, otoriter CHP iktidarına son veren demokratik gelişmelerin sağladığı nisbî hürriyet, yakın tarihimizin temel gerçekleri üzerine çekilmiş bulunan nisyan perdesinin -hiç olmazsa- aralıklanmasına imkân vermiş ve bu durum da, eski kiralık kalemlerin yazıp söyledikleri etrafında haklı bir şüphe doğurmuştur. Bu şüpheden hareket eden bazı gerçeksever kalem

erbabı, -çarpık mevzuatımıza rağmen- küllenen hakikatleri -imkân nispetinde- gün ışığına çıkarmaya başlamışlardır.

Bu sûretle Millî Mücâdele hakkında artık anlaşılmaya yüz tutan gerçek şudur ki O, ancak ve ancak dînî vecd ve heyecan sâyesinde kazanılmıştır. Üstelik, dar bir kadronun değil, bütün bir milletin eserîdir. Bu keyfiyet şununla da sâbittir ki, bu ölüm kalım mücâdelesinde, milletin, mevki ve vazifesi icabı olarak tarih boyunca gayri muharib bulunmuş olan iki sınıfı da faal bir rol oynamış yani silâha sarılmıştır. Bunlardan biri dîn uleması, diğeri de iffet ve ismet timsali kadınlarımızdır.

Bunlardan bilhassa son zümre hakkında bugüne kadar yazılanlar, birkaç makale ve hâtırat nev'inden eserlerde yer alan müşâhede kırıntılarının dar çerçevesini aşmamaktadır. Halbuki, - takriben beşyüz yıl müddetle idaremiz altında yaşamış bulunan- Yunan palîkaryalarının Sakarya'ya kadar gelebilmiş olmalarının doğurduğu millî infialin şiddet ve şumülünü göstermesi bakımından asıl ehemmiyetli olan ve üzerinde durulması gereken keyfiyet, din uleması ve hatta ondan da ziyâde olarak kadınlarımızın -fiilen- harb sahasına atılarak birbirleriyle hamâset yarışına girişmiş olmalarıydı.

Bu ehemmiyetli vâkıayı - takriben elli yıl sonra - ilk defa olarak kitap hacimli bir çalışmayla ortaya koyan eserimizin de muhakkak ki, aradan geçen bu uzun zaman fasılası sebebiyle pek çok eksikleri vardır. Fakat onun imanlı Türk kadınlığının bir derlenip toparlanma mevsiminde bulunduğu şu günlerde intişarı, - kanaatimizce - son derecede mânidar ve fâideli olacaktır. Zira, kadınlara yüce İslâm nizamının çizdiği ideal ve fıtrata uygun hayat şartlarının onları âtıl kıldığı husûsundaki terâneler artık iflâsa yüz tutmuştur. Bu eserde anlatılanlar, -eksik bile olsalar- bu bâtıl telâkkilerin butlanını ispat istikametinde en susturucu hüccet ve esbâb-ı mûcibeyi teşkil edebilecek bir keyfî ve kemmî değer taşımaktadırlar. Diğer taraftan bunların, o eski ulvî İslâm- Türk ocağını yeniden ihya yolunda cesûrâne ilerleyen genç kardeşlerimiz için de ciddî bir ilham kaynağı olacağına kaniiz.

Bu ümid ve temennî iledir ki, onu -daha fazla gecikmeden- Müslüman -Türk kadınlığı davâ ve hareketinin istifâdesine arz etmeyi bir vicdan ve vatan borcu saydık.

15 Eylül 1976 Ramazan, 1396
Beylerbeyi / İSTANBUL

Aynur Mısıroğlu

Millî Mücâdele'de sırtlarında cepheye silâh taşıyan mücâhideler

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ VE İSLÂMDA KADIN

A — GİRİŞ

İslâm'ın dâveti umûmidir. O, bütün âleme yayılmak ister. Rabbin; herkes tarafından mutlak gerçeğine uygun bir sûrette bilinmesini ve ibâdetle yâd olunmasını temin etmek gâyesini güder. Kur'an-ı Kerîm insanoğlunun yaradılışındaki ilâhî maksadı böyle belirtir. Bu husus İslâm'da ayrıca **"cihad"**ın yani hak için mücâdelenin de gereğini ortaya çıkarır. Cihad ferdî ve içtimâî her türlü inanış ve davranışı, bütün zaman ve mekânlara şâmil olarak İslâm'ın mantığına tâbi kılmak gayretlerinin adıdır.

İslâm'ın böylesine şumullü bir mücâdele ufku açması, O'nun, bütün tarihi boyunca hayatını cihangirlik davâsına tahsis etmiş bulunan büyük Türk Milleti'nin asîl ruhuyla tam bir âhenk ve beraberlik içinde kaynaşmasını sağlamıştır. O derecede ki; Türkler'in milliyetleri ile diyânetleri çok kısa bir zaman sonra âdeta aynileşerek birbirine mütedâhil bir hale gelmiştir. Kur'an'ın telkin eylediği dünya görüşünü, mâverâünnehir'de

ruhlarının derinliklerine kadar sindiren Türkler, bundan böyle keskin kılıçlarıyla bükülmez pazularını o yüce imanın emrinde seferber etmişlerdir. Esâsen, bilindiği gibi Türkler başlangıçta da aynı inanç üzereydiler. Zira, ikinci Âdem (a.s.) addedilen **Nuh** (a.s.) oğullarından **Yâfes** mümin bir zat idi. Türkler O'ndan türemişlerdir. Nehir'den geçerken boğuldu. Yerine oğlu **Türk** geçti. Allah-u Teâlâ'nın bir olduğuna iman etmiş iyi bir Müslümandı. Başlangıçta böyle bir vahdeniyet inancı üzere olan bu kavim zamanla çoğalıp genişledi, çeşitli kollara ayrıldı ve itikadlarındaki sâfiyet zamanla bozulmuşsa da sonunda yine toptan Müslüman olmuşlardır. Bu defa yeniden Müslüman olan Türkler'in cihangirlik meyilleri artık cihadın ulvî heyecanına dönüşmüştür. Şüphesiz Türk tarihinin en mes'ud hâdisesi budur. Zira Müslüman Türkler, yeni imanlarının heyecanıyla san'at ve siyâset sahnelerinde aşılmaz irtifalar tesis etmiş ve tarihimizi millî mefâhirimiz olan pek büyük adlî ve insanî davranışlarla doldurmuşlardır. Bunlar, garazkârlıktan ârî düşünebilen her üstün vasıflı fikir adamının candan takdirlerini celbetmiştir. Onyedinci Asır ünlü İtalyan Filozofu **Canpanellâ** şöyle demiştir:

" — Güneş ülkeyi yer yüzünde bulmak mümkün mü? Fikir hürriyetine, vicdan hürriyetine, lisan hürriyetine ilişmeyen Türkler'in mevcûdiyeti hiç olmazsa yarın- böyle bir ülkenin olacağını bana zannettiriyor. Madem ki; düşünceyi zindana koymayan, hakikat sevgisini zincire vurmayan bir millet, o cesur ve âdil Türkler var, üzerinde yalnız hakikatın, adâletin ve hürriyetin hüküm sürdüğü bir GÜNEŞ ÜLKE (Civitas Solis) neden vücud bulmasın!.."

Canpanellâ'dan aşağı yukarı üçyüzyıl sonra yani yirminci yüzyılın başında her taraftan üzerimize saldırıldığı ve iftiralar yağdırıldığı bir sırada diğer bir ecnebi olan **Piyer Loti** de bizi, --hem de kendi dindaşlarına karşı- şöyle müdâfaa ediyordu:

"Türk, asillerin asilidir. Yapma olmayan, gösterişi bulunmayan bu pek yüksek asâlet ona, tabiatın hediyesidir. Sadelik içinde ihtişamı, sükûnet içinde belâgati, zarif bir durgunluk içinde duygulu bir hayatiyetle ve pırıltılı bir hayat içinde kibâr bir hakikati hissettiren yegâne mevcûdiyet Türklerdir. Şark, hülya ve efsâneler âlemidir. Türk o rengârenk âlemin gözüdür, dilidir, ışığıdır ve yaşayan hakikatidir.

Türk'ü anlamamak için târihe göz yummak gerekir. Haksız hücumlar ve pespâye iftiralar önünde Türk'ün vakur kalışı, şüphe yok ki, körlerin hakikat-ı eşyayı idrâk etmediklerini düşündüklerinden ve körlere acıdıklarındandır. Bu asil davranış, o zelil iftiralara ne beliğ bir cevap oluyor?..."

Fakat herkesten **Canpanellâ, Piyer Loti** ve pek az olan emsalleri gibi bitaraf olarak düşünmesi ve hareket etmesi beklenebilir mi?!... Elbetteki hayır!.. Gerçekten Türkler, Avrupa Kıt'ası'na ayak bastıkları andan itibaren bütün Hıristiyanlık Âlemi'ni müşterek bir **"Cihan-ı husûmet"** halinde karşılarında bulmuşlardır. O kadar ki; Üçüncü Padişah Sultan **Birinci Murad** otuzdan fazla birleşik Haçlı Ordusunu göğüslemek mecburiyetinde kalmıştır. Kayalara çarpan hırçın dalgalar gibi dağılıp parçalanarak yok olan bu düşman saldırışları hiç şüphesiz, dinmez, tatmin olmaz bir kin ve taassubun eseriydi.

Yiğit Türk Milleti'ni harb sahasında mertçe yenip yoketmenin imkânsızlığı belki bin defa ortaya çıkmıştı. Gerçekten tarihte Türkler'in altın çağı denilen onaltıncı Asrın başında yani büyük hükümdar **Kanunî Sultan Süleyman** zamanında Fransa âdeta Türk himâyesine girmişti. Türk Donanması Nis'de demirlemiş, Fransız istiklâlinin bekçiliğini yapıyordu. Amerika'da henüz keşfedilmemiş yerlerin bile sahibi addedilen İspanya, "Devlet-i Ebed Müddet" gibi iddalı namlarla yadedilen devletimize haraç ödüyordu.

Bu hududsuz kuvvet ve kudretimizi zaafa uğratan asıl âmil, düşmanın **"Kale içinden alınır!.."** düsturu ile hareket etmiş olmasıdır. Bu taktik ile hareket eden düşmanlarımız, müthiş bir kuvvet ve kudret kaynağı olan iman, ahlâk ve an'anelerimizi yıkmak için son derece sinsi, sabırlı ve devamlı bir faaliyet göstermişlerdir. Bu faaliyetler, Türk münevverinin, sanâyileşerek maddî üstünlük elden eden Batı Âlemi karşısında şaşkın, aşağılık duygusuna kapılmış ve mukallid bir hüviyet iktisab etmesini doğurmuştur.

Bu yeni Türk tipinin zebûnu olduğu dehşet verici aşağılık duygusunun ilk resmî ve şûmullü tezâhürü **"Tanzimat Hareketi"**dir. Bu hareketin, Batının her türlü tesirine aralıkladığı kapı, kısa zamanda ardına kadar açılmış ve içeriye Müslüman Türk efkâr-ı umûmiyesinin en küçük ölçüde tasvibine mazhar olamamış bir alay sakat inanış ve davranış esas ve uslûbu dolmuştur. Millî bünyeyi alabildiğine tahrib eden ve devletimizi 1911 Trablusgarb (Libya) Harbi'nden Millî Mücadele dediğimiz Türk- Yunan Harbi'ne kadar üst üste binbir bâdireye sürekleyip tüketmiş bulunan bu yanlış tutum, yani batıcılık, batırıcı rolünü oynamaya -maâlesef- hâlâ da devam etmektedir. Zira, kurtuluşun maddî ve askerî safhası - nisbeten - tamamlanmış fakat fikrî ve mânevî safhası tamamlanamamıştır. Hattâ, aksine bir tecelli ile eldeki mevcud mânevî kuvvet kaynakları da maddî terakki nam ve hesabına tahrib ve imha edilmiştir. Bir mânâda **"soğuk harb"** teşkil eden bu mücadelenin el'an bile içinde bulunmaktayız.

Şurasını da ifade etmeden geçmeyelim ki millî mücadelenin askerî safhası da dar bir kadroya mâl edilmek istenmektedir. Halbuki bu doğru değildir. Millî Mücadele bütün bir milletin eseridir. Genci, ihtiyarı, erkeği ve kadınıyla!.. Evet kadınıyla!.. Zira beş asır idâremiz altında esir yaşamış bulunan şımarık Elen çocuklarının sırtlarını sıvazlayan İtilâf Devletleri'nden kuvvet

ve cesâret alarak Sakarya'ya kadar gelebilmeleri, Millî gururumuzu son derecede rencide eylemişti. İman, vatan ve cihad gayreti yeniden tuğyan eden milletimiz, yediden yetmişe silâha sarılmıştı. Düşmanı, vatanın harîm-i ismetinde boğmak vazgeçilmez bir millî emel haline gelmişti.

Hal böyle iken, sırf halkımızın imanı sâyesinde sağlanan zafer, sonradan mahdud bir kadroya maledilmiş ve bir çoklarının hizmetleri; kasden kalın bir nisyan perdesiyle örtülmüştür. Bunların başında da bazı mübârek din adamlariyle mesture analarımız gelmektedir.

Bu gerçeğe millî mücâdele içinde, oldukça müessir bir şahsiyet olan **Hamdullah Suphi Tanrıöver** de işaret etmiştir. Gerçekten **Tanrıöver**'e göre, savaş cephelerini sırtlarında taşıdıkları top mermileri ve mühimmatla, devlet kasalarını kendi elleriyle ektikleri ürünle besleyen Anadolu kadınının kurtuluş mücâdelesinde nasıl vazife gördüğü gerektiği biçimde anlatılamamıştır.

O'nun bu mevzudaki hatırasını birlikte okuyalım:

"Halide Edib, mücâdelenin başında Kalaba Köyü'nden gelen bir kadının yaz toprakları gibi çatlamış ellerine dikkatle bakmıştı. Köylü kadını bunu gördü, dedi ki:

"— İçerinin karısıyım, dışarının erkeğiyim. Bu el, yumuşak kalsın, beyaz kalsın olur mu?"

O nasırlı el, çatlak el, kurtuluş mücâdelesinde, ödememize imkân olmayan bir vazife görmüştür." [1]

Müslüman - Türk Kadınının bu sahadaki hizmet ve faaliyetlerinin teşhis ve tespitinden önce, son derecede ehemmiyetli bir hususu bilhassa belirtmek istiyoruz.

İslâm'ı itibarlı mevkiinden indirmek isteyen batıcı kalemşörler hâlâ devam eden propagandalarıyla, ideal bir hayat

1- H. S. Tanrıöver - Anadolu Millî Mücâdelesi, Ankara 1946, sh. 16

nizamı çizen bu yüce dini, kadını içtimâî hayatta geri plâna itmekle itham edegelmişlerdir. Ne yazık ki; fıkhın kadına müteallik kaideleri önünde tutunması imkânsız olan, bu serâpa yalan ve tezvir mahsulü propagandalar gerektiği şekilde cevaplandırılamamış ve önlenememiştir. Kadınlara âid olmak üzere tarih içinde müşâhede edilen ve pek çoğu İslâm düşmanlarına sermaye olan fiilî hareketlerin hangilerinin İslâm'ın namına, hangilerinin ise rağmına olarak ortaya çıktığı da lâyıkı vechile belirtilememiştir.

Kısaca söylemek gerekirse İslâm, kadını iddia edildiği gibi gayri faal bir içtimâî mevkie itmeyip bilâkis onu gerektiğinde - hattâ erkekten ziyade- faal kılmaktadır. Ancak kadına tanınan bu faaliyet sahasının onun yaradılışındaki husûsiyetlere istinad ettiği ve bu sahanın bu esas görüş altında hududlandırıldığı muhakkaktır. Bu itibarla İslâm cemiyetinde kadın, **"gerektiği kadar"** faaldir. Bu **"gerektiği kadar"** tâbiri kadının vekar ve haysiyetini korumak ve yaradılışındaki tabiî temâyül ve imkânları zorlamadan, bozmadan cemiyetin istifadesini temin edecek bir tarzda nizamlayan ideal, bir ölçü ortaya koymaktadır. Bunun fiilî ispatından biri de, Türk Kurtuluş Savaşı'ndaki kadın faaliyetleridir. Ancak bu en yakın ve müşahhas İslâmî kadın faaliyet ve davranışlarını anlatmazdan önce İslâm'ın kadına atfettiği ehemmiyetle tanıdığı içtimaî faaliyet sahasının hududlarını çizen fıkhî kaideler ve bu ideal kaideleri aksettiren fiilî misaller üzerinde durmak ve bunları bir nezbe şerh ve izah eylemek istiyoruz:

B — İSLÂMDA KADIN

Türk Tarihi'nde nesillerden nesillere söylenegelen **"at, avrat, pusat"** darb-ı meseli üç mukaddes, muhterem ve vazgeçilmez varlığı ifâde eder. Eski devirlerden beri savaşçı bir ırk olarak şöhret kazanmış bulunan Türkler, kadınlarını, kahramanlıklarını gerçekleştirmeye medar olan atları ve silâhlarıyla birlikte mütalâa etmiş ve bu üç mefhuma büyük bir kudsiyet izâfe eylemişlerdir. Yalnız bu anlayış bile hatta cengâverlikten başka hiçbir şeye ehemmiyet vermeyen kadîm cedlerimizin, kadına bakışlarını izaha kâfi gelir.

Eski Türk cemiyetinde kadının mümtaz bir mevkii hâiz bulunduğunu gösteren diğer bir tâbir de **"hanım"**dır. Bilindiği üzere eski Türkler hükümdarlarını isimlerinin sonuna **"han"** kelimesini getirerek yadederlerdi. Bu, devlet reisliğini ifâde eden bir lâfızdır ki; son zamanlara kadar devam etmiştir. Bütün kadınlara bu kelimeden türeterek **"hanım"** hitabını lâyık gören ve bununla onları kraliçe olarak telâkki eden bir cemiyyetin, kadına ne ölçüde ehemmiyet verdiğini anlamak için bundan daha güzel bir misâl olamaz.

Burada bilvesile şunu da ifade edelim ki; tarih içinden aşıp gelen bu asîl kelime, 1934 yılında **"kadınların hukukunu korumak"** (!) iddiasıyla başlayan bir hareket içinde, birçok emsalleriyle birlikte yasak edilmiştir. Bunun yerine yine kadîm Türkçe'nin malı olup devrimize kadar **"zengin"** manâsında yaşayagelmiş olan **"bay"** dan **"bayan"** kelimesi uydurulmuştur. Ne dersiniz? Evvelki kadınlar **"hanım"** yani kraliçe, sonrakiler ise yükseltilirken alçaltılmış olmalarından dolayı mı **"bayan"** gibi bîmedlül bir kelimeyle anılmaktadırlar. Bunda fâillerinin bilmediği kadar kaderin sevkiyle ortaya çıkan ilâhî bir hikmet ve isâbet mi vardır? Kadına nefs ve şehvet hürriyeti vererek bunu **"kadını yükseltmek"** sûretinde takdir ve ifade edenler, hanımları bilmeden bayalığa indirdikleri için mi bu kelimeyi terketmişlerdir?

Her neyse, Türk içtimaî hayatında mümtaz bir mevkii bulunan kadın hiç şüphesiz asıl değerini İslâm'da bulmuştur. Zira bu din, fıtrî husûsiyetleri hâlik sıfatiyle en kâmil bir sûrette bilen Rabbin koyduğu saidelerden tekevvün etmiştir. Elbette ki,

kadının himâyeyi gerektiren zayıf noktalarını ondan daha iyi hiç kimsenin bilmesine imkân yoktur. Bu itibarladır ki; İslâmî kaidelerin kadına müteallik olanları da, fıtrat ve tabiat kanunlarına tam bir intibak arzederler.

Batı'da kadın kendi varlık ve şahsiyyetini çetin bir mücâdele sonunda kabul ettirebilmiştir. Bu mücâdele olmasaydı belki de orada hâlâ ortaçağda olduğu gibi "Kadın acaba ruh sahibi bir varlık mıdır? Böyle bir varlıksa ruhû insanî mi, yoksa hayvânî midir? Erkeğe nazaran hukukî durumu bir köle gibi mi, yoksa ondan daha üstün mü kabul edilmelidir?" gibi yersiz ve mantıksız sualler müzâkere mevzuu olarak devam edip gidecekti.

Her sahada Batı'yı taklid hastalığı başlayınca kadınların orada başlattıkları mücâdeleyi de taklid etme temâyülleri belirmiş ve bizde de ileride tafsil edileceği üzere **"Hukuk-i Nisvan"** cemiyetleri kurulmaya başlanmıştır. Halbuki, bizim cemiyetimizde kadının mevkii İslâm'dan evvel bile Batıdakiyle kıyas edilmez durumdaydı!.. Üstelik bu mevki, İslâmî prensiplerle daha geniş ve kat'î bir sûrette takviye edildikten sonra böyle bir mücâdele sahasının açılması elbette ki, son derecede yersizdi. Hukuken tanınan birtakım hakların fiilen gasbı mevzuubahs ise, o takdirde de bu bir hukukî mücadele değil, fiili hareket halinde ortaya çıkmak gerekirdi. Kaldı ki; bu babta da Türkiye'nin şartlarına ve imkânlarına göre büyük ölçüde bir gasb mevzuubahıs değildir. Anadolu'nun ücrâ köy ve kasabalarında haklarını kullanmadığı için vekâletsiz avukatlığı deruhte edilen kadınların acaba kocaları, -erkek olarak - haklarını ne ölçüde kullanabilmektedirler? Bu, hiç şüphesiz hukukî olmaktan ziyade siyasî, içtimaî ve hatta iktisadî şartlar önünde ortaya çıkmış bir manzaradır ki; düzeltilmesi büsbütün başka sebeplere bağlıdır. Yoksa maksad kadına şehvâni ve mefsâni temâyülleri istikametinde had ve hudud tanımamaksa, bunun

onu yükseltmek yerine alçaltacağı âşikârdır. Esasen Müslüman bir cemiyette kadının hukukunu -kadını yükseltecek bir tarzdatakviye, asla mümkün değildir. Çünkü, İslâmda kadın fıtrat ve tabiat kanunları önünde ulaşabileceği yüksekliğin zirvesine varmıştır. Şöyle ki:

Kur'ân-ı Kerim emir ve nehiylerinde kadını hemen daima erkekle birlikte zikretmektedir.[1] Ferâizde kadın için hiçbir istisna yoktur. İlim tahsili, cihad, salât, hac, oruç, ilh...

İslâm düşüncesine göre kadın, hilkaten erkeğin tamamlayıcısı olarak halkolunmuştur.[2] Rabbi onu erkeğin eğe kemiğinden yaratmıştır. Bunun mânası, kadının hissen zorlanmaya müsâid olmayan hassas tabiatı kadar, onun erkeğinin lâzım-ı gayr-i mürâfıkı yani ayrılmaz bütünleyicisi olduğudur.

Kur'an-ı Kerim geçmiş peygamberlerin kıssalarından bahsettiği gibi, peygamber olmadıkları halde bâzı kadınlardan da bir hayli bahsetmektedir. Onları tekrim maksadıyla nakleden bu âyet-i kerimelerle de kadına atfedilen ehemmiyet takviye edilmiştir. Meselâ; Firavunun zevcesi **"Asiye"**yi bu arada misal olarak zikredebiliriz.

Mâlûmdur ki; İslâmiyet'in en muârız olduğu şey, şirk yani Allah'a ortak koşmaktır. Böyle iken müşriklerin çocukları yanında kadınları da her türlü taarruzdan masun kılınmıştır. Demek ki; kadın müşrike olduğu halde bile himâye görmektedir. 1975 yılın **"Dünya Kadınlar Yılı"** olarak ilân eden batılılara sormak gerekir. Dünya'da harb esnasında bu derece ideolojik aykırılığa rağmen, kadını taarruzdan masun ilân eden bir başka sistem biliyorlar mı?

İslâm'da ilim, san'at ve çeşitli sahalarda ifâ edilen hizmetler ve iktisab edilen mevkiler bakımından kadın erkek tefrikine yer

1- "Din yönünden erkek ve dişiniz birdir!" Âl-i İmran Sûresi 195- Ayrıca Ahzab sûresi 35. Âyet-i Kerime de de aynı denge mevcuddur.

2 - Şüphe yok ki, kadınlar erkeklerin dengi, benzeri ve eşidirler!.. **Hâdîs-i Şerîf**

verilmemiştir. İslâm, soy sop ve asâlet yerine üstünlüğü **"takva"** ya inhisar ettirmiştir ki; bu, kadın için de erkek için de aynı derecede mevzuubahsdır.

Kadın İslâm'da hemen dâima bir hukuk süjesi olarak yer almıştır. Haklara ehil ve şahsiyete mâliktir. Her türlü tecâvüzden korunmuştur. Bu hakların muhtel kılınması halinde, mahallî adlî merciler gerekeni yapmakla mükelleftirler.

Kadın evvela bir kız çocuğu olarak nedir İslâm'da? Toprağa diri diri gömülen, kumlara diri diri gömülen veyahut eskimolarda olduğu gibi buzlara diri diri gömülen câhiliye âdetleri tarih boyunca tekerrür ederek günümüze kadar gelmiştir. Şimdi de kürtaj mekanizması aynı düşünceyi temâdi ettiriyor. Hele ultrason çıkalı... Pek çok kadın bebeğinin cinsiyetini hamileliğinin erken dönemlerinde öğrenip kız ise buna kürtajla nihâyet veriyor.

Halbuki Peygamber Efendimiz (s.a.v.) İslâm'ın daha ilk günlerinde bile, Müslümanlık şerefine erenlerden, kelime-i şahadetden sonra "evlâdlarınızı öldürmeyeceksiniz" kavli ile biat alıyordu.

Bu bilhassa kız evlâdlarını öldüren kavme İslâm'ın ilk şiarlarından bir vazife-emir oluyordu.

İslâm'ın ilk şuurlu topluluğu ve çekirdek devleti olan **"Akabe Biatları"**nda bu açıkça belirtilmekteydi.

Şuara sûresi 49. âyet-i kerimesinde "Bütün göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. Dilediğini yaratır, dilediği kimseye kız evlâd verir, dilediği kimseye de erkek evlâd verir" hükmü karşısında evlâdın erkek veya kız olması övünülecek veya yerinilecek bir hadise değildir. Hayırlı olması mühimdir. İmamzâde, **"Şir'atu'l İslâm"** adlı eserinde; câhiliye düşüncesine karşı çıkmak için "Kız evlâdı olan Müslüman ziyâde sevinç belirtisi göstermeli" der.

İnsanın yaradılış sebebi **"gizli bir hazine"** olan Rabbin ibâdet ve taatle yad edilmesi, O'na kulluk yapılmasıdır. Bu ise en geniş ve şumullü olarak kulların sayılarının çoğalmasıyla mümkündür. Allah'ın Resûlü **"Evleniniz, çoğalınız. Ben kıyamet gününde ümmetimin çokluğuyla iftihar edeceğim"** buyuruyor.

Şeytanın ise en sevmediği şey evliliktir. Şeytan meşru münâsebeti, evlileri ayırmaya çalışır. Halbuki insanların evlenmeleri ve bir âileye kavuşmaları sosyal, tabiî bir hadisedir. Sosyal kabul görmüş kaidelere göre yerine getirilmektedir. Bunun dışında gerçekleşen bütün şekiller birer sapma davranıştır ve onlara sadece çiftleşme diyebiliriz.[1]

Müslüman cemiyetin temel unsuru âiledir. Onun için âileye büyük bir ehemmiyet atfedilmiştir.

İslâm'da nikâh vâcip - bazı mezheplerde de kuvvetli bir sünet- tir. Nikâh helâl, zina ise âileyi yıkıcı olduğu için haram kılınmıştır.

Eş seçmede erkek kadın arasında bir fark gözetilmez. Akıllı ve buluğa ermiş bir kadın bütün ehliyetlerini hâiz olduğundan yaptığı nikâh sahihtir. Müslüman bir kadın evleneceği erkeğe kendisi de talip olabilir.

İslâm'da nikâh tarafların hür iradelerinin izharı suretiyle vücud bulan bir akid olarak tanzim edilmiştir.

Evlilik, kadının başlangıçtaki hak ve hürriyetlerini tahdide tâbi kılmaz, bilâkis ona birtakım yeni haklar da getirir.

1- Cenab-ı Hak **Hz. Havva**'yı halk ettikten sonra **Hz. Âdem** ondan çok hoşlandı. Hak Teâlâ'da meleklere cevherden bir kürsi kurmalarını emretti. Âdem (a.s.) mı o kürsiye oturttu. Bütün melekler geldiler. Cenab-ı Allah, Hz. Âdem'e hutbe okumasını emretti. Allah (c.c) **Hz. Havva**'yı **Hz. Âdem**'e nikâh eyledi. Melekler, göklerde olanlar ve Hamele-i arşı **Havva** ve **Âdem**'in nikâhına şahid tutarım" dedi.

Evet tek kadın olmasına rağmen nikâh ile şahidler huzurunda Âdem (a.s.) a zevce oldu. İlk âile de böylece ortaya çıktı. (Muhyiniddin Hirevi: Peygamberler Tarihi)

Çalışarak çoğalttığı, kocası veya âilesi tarafından kendisine hibe edilen bütün malların mutlak mâlikidir. Bunları dilediği gibi tasarruf edebilir. Üstelik de kurmuş olduğu âilenin mâişetinden mes'ul değildir. Medine'de çok zengin bir hanımın kocası zekât alacak ölçüde fakir olduğu ve hanım evin ihtiyaçları için hiçbir harcamada bulunmadığı halde bu duruma hiçbir şahıs veya makamın müdâhale etmediği bilinmektedir. Nikâhın farzlarından biri olan "mehir" de kadının dilediği gibi kullanabileceği bir meblâğdır. Müeccel ise, boşanma ile muacceliyet kesbeder. O ölçüde ki tahsili için adlî mercileri daha harekete geçirerek cebrî icra yoluna gidebilir.

İslâm'da iffet ve namus mefhumları da kadın ve erkek için ayrı mesûliyeti mûcibdir. Cenab-ı Hak, Kur'ân-ı Kerim'in pekçok yerinde iffetlerini koruyan erkek ve kadınlardan bahseder.[1]

İslâm'da evin reisi erkektir. Riyâset bir emânettir. Vazifesi olana onu ifa etmek için gerektiği kadar selâhiyet verilir. Âilenin mâlî, maddî ve mânevî bütün yükü erkeğin üzerindedir. Biliyoruz ki; Müslüman kadının âile içinde iffetini muhafaza etme, erkeğine yakın olma ve çocuk doğurmaktan başka bir mükellefiyeti yoktur. Öyle ki; doğurduğu çocuğuna süt verme mecburiyeti dahi yoktur. Ev işi mecburiyeti yoktur. Bütün bunları yaparsa beyi ondan helâllık almalıdır. Âile reisliği bile görüldüğü gibi erkeğe üstünlük temin eden munzam bir hak olmayıp ancak vazifesine bağlı bir selâhiyettir.

Zaten İslâm'da haklar Allah tarafından ihdas edilmiştir. Buna mâni olmaya, kaldırmaya hiçbir kulun selâhiyeti yoktur. Mesela âile reisi erkek, hanımını ilim meclisine gitmekten, vazifesi olan

1- Mü'min Sûresi 5. âyet-i kerimesi
Nur Sûresi 30. âyet-i kerimesi
Mearic Sûresi 29 âyet-i kerimesi

hacdan, şahsî mallarını idareden ve hangi sebeple olursa olsun hakkını aramaktan mahrum edemez.[1]

İslâm'da evlilik dinî bir emir olduğundan daha çok hukuki bir akittir. Evliliğin düzenine ve tabiatına aykırı olmamak üzere her iki taraf da kendilerine âid şartları va'z edebilirler. Bu şartlar hukukûn teminâtı altındadırlar.

Nikâh şartları ve farz olan mehir nikâh kıyılırken tespit edilir. Yani tarafların en romantik, en nazik, en heyecanlı ve cömert oldukları zamanda, "Müslümanlar sizlere sadıktırlar". "Uyulması en gerekli olan şartlar, evlenirken ileri sürülen şartlardır" [2] hükümleri takip edilir.

Cenab-ı Hak Nisa Sûresi 4. âyet-i kerimesinde "Nikâh ettiğiniz kadınların mehirlerini seve seve verin" buyuruyor. Cenab-ı Hak onları "İmkân ve varlığınıza uygun olarak oturduğunuz yerlerde onları oturtun" diyor ki; müfessirler bunu kadının sosyal durumuna uygun bir mesken gerektiği şeklinde açıklamışlardır. Şeriatın kadına tanıdığı mesken, hanımın din ve Dünya işlerini yapabileceği bir mesken olmalı, iyi komşular arasında bulunmalıdır. Can ve mal emniyeti sağlanmalıdır. Cinsî hayatını yaşayabileceği bir mesken olmalıdır. Suyu temin edilmelidir. Kadın izin vermedikçe beyin çocukları hariç akrabaları aynı yerde ikamet edemez.

Kadınları ev işi görmekten ibaret sananlar ise, Peygamber Efendimizin sünneti karşısında mahcup olmalıdırlar. Çünkü o en büyük vazifeyi ifa etmekte olmasına rağmen elbiselerini diker, ayakkabılarını yamar, ev işleri ile de meşgul olurlardı. Bu ölçü ile İslâm âlimleri "Evin işlerini yapmak ve ehline hizmet etmek Allah'ın salih kullarının âdetidir" hükmünü vermişlerdir.

Hanefi fıkhında hanımın hakkını çiğneyeceğinden meselâ

1- Ömer Nasuhi Bilmen C. II, sf. 167
2- İbn Kudâme el-Muğni

ona eziyet edeceğinden korkulan bir erkek için nikâh tahrimen mekruhtur. Eğer bu husus yakinen biliniyorsa o erkek için evlenmek haramdır.[1]

Cenab-ı Hak Müslümanlara mes'ud olsunlar, doğru yolu bulsunlar diye hükümler vaz etmiştir.

Hükümlerinin bir kısmı azimet yolunu - amir hükümleri ihtiva ettiği gibi bazıları ise, ruhsat - (izin) yolunda göstermektedir.

Allah müminlere bahşettiği ruhsatların kullanılmasını sever. Onun kullanılmasını sevmediği fakat yasak etmeyip zaruri durumlarda baş vurulsun diye verdiği iki ruhsat vardır: Biri taaddüd-i zevcat diğeri boşanmadır.

Allah (c.c) zinayı ve fuhşu haram kılmıştır. Ona gidecek yolları kapamış, yerine başka kolaylıklar tavsiye etmiştir. Asi olan, tavsiye edilen hatta "siz adaleti asla gerçekleştiremezsiniz" hükmü ile belirtilen tek evliliktir.[2] Taaddüt-ü zevcatın tarihi mânası ise çok evliliği dört gibi bir sınırla tahdid etmektir. Taaddüt-ü zevcat hayatın çeşitli sürprizlerine karşı bir sosyal sigorta olarak hükmünü devam ettirecektir.

İstenmeyen bir ruhsat da boşanmadır. "Allah'ın indinde en sevimsiz mübah boşanmadır". [3]

"Evleniniz fakat boşanmayınız. Zira Allah-û Teala zevkine düşkün kadın ve erkekleri sevmez" hadîsi ile bu imkânın istismar edilmesi yasaklanmıştır.

Boşanma kaideten erkeğe tanınmış bir hak ise de, bunun birçok istisnaları ve incelikleri vardır. Çünkü "Evleniniz fakat boşanmayınız, çünkü Allah zevkine düşkün kadın ve erkekleri sevmez" meâlindeki hadîs-i şerifden boşanmanın Allah sevgisinden mahrûmiyet gibi bir müeyyide ile takviye edildiği

1- Ö. Nasuhi Bilmen - Dürrü Muhtar
2- Nisa Sûresi 129. âyet-i kerimesi
3 - Hadîs-i Şerif

gerçeği ortaya çıkmaktadır. Üstelik burada muhatap kadın değil, erkektir. Muhakkak ki müeyyideye muhatap olmak için hakka ehil olmak gerekir. Evet söylediğimiz gibi boşanma hakkı kaideten erkeğe âit ise de, bu hak, Allah korkusu, cemiyetin ayıp sayması ve bazı diğer mühim sebeplerin varlığı halinde kadının boşanma talebini kabule mecbur sayılması, ayrıca İslâm ahlâk ve fazileti ile her türlü sûiistimali önlemeye kâfi bir sûrette tahdide uğramaktadır. Zira unutmamak gerekir ki; kadının kanunen boşanmayı talebe hakkı olduğu durumlar da vardır. Kocanın tedâvi edilmeyecek derecede zührevî veya cüzzam ve diğer bulaşıcı bir hastalığa yakalanması gibi. Bu takdirde kadı, önce tedâvi imkânlarının mevcud olup olmadığının kontrolü için bir müddet tâyin eder sonra kocanın aklî muvâzenesini kaybetmesi, izini belli etmeksizin belli bir müddet ortadan kaybolması, veya şiddetli geçimsizlik halinde bunun hakem kararıyla sâbit olması gibi başka sebepler de vardır.

Bütün bu sebeplerden başka bir de nikâh akdinin icrası anında kadına boşanma hakkının verilmesi de mümkündür, buna da **"tefviz-i talâk"** denilir. Ancak kadının sâhib olduğu bu hakların sûiistimalinin önlenmesi de "Hangi kadın kat'î zârûret olmaksızın boşanmak isterse, cennet kokusu ona haram olur!" meâlindeki hadîs-i şerif'le sağlanmak istenmiştir.

İslâm'da Miras Hukuku da cemiyet içindeki mükellefiyetleriyle muvâzeneli ve âhenkli bir ölçü dâhilinde tanzim edilmiştir: Kadın bekâr ise; kendisinden başka, bakmaya mecbur olduğu kimse yoktur. Buna mukabil evlenirken mehir ve - an'anelere uygun olarak - hediyeler alacaktır. Şâyet evli ise, kendisinin ve çocuklarının her çeşit ihtiyacını temin etmek kocaya âiddir. Kocasından ayrılmış veya kocası ölmüş ise, çocuklarının iâşesi yine de kocaya veya onun âilesinin erkeklerine - yakınlık derecelerine göre - âid olacaktır. Bu sebeple ilâhî kanun, onun

erkek kardeşine nazaran mirastan yarı nisbette hisse alması kaidesini va'z etmiştir. Çünkü, erkek, geçinemeyecek durumda olan kızkardeşi de dahil olmak üzere çoluk, çocuk bütün âilesine bakmaya mecbur olduğu gibi evlenirken de ayrıca mehîr verecektir.

Erkeğin aldığı miras nafakaya ve âile mükellefiyetlerine sarf olunacağından bitecekken, kadının aldığı miras, karşılığında hiçbir mâlî mükellefiyeti olmadan aynı kalacaktır. Dilerse bunu işletebileceğinden ayrıca artacaktır da... Bu durumda asıl, mirasın müsâvi bir sûrette taksiminden birtakım içtimâî muvâzenesizlik ve adâletsizlikler doğmasını tabiî karşılamak gerekir. İşte, ilâhî nizam va'z ettiği kaide de - evvel emirde - bunu önlemiştir. Kaldı ki, bu husustaki kaide - mutlak mânada - emredici olmayıp birtakım ruhsat yollarına açıktır. Zira vârisler aralarında anlaşarak bunun aksini de kararlaştırabilirler. Bu hususta şer'î cevap vardır. İslâm, fertleri ahlâkî bakımdan son derecede mükemmel bir seviyeye ulaştırdığından onları, çok kere bu misaldeki gibi hâlin icâbına göre hareket etmek serbestisi ile de teçhiz ederek **"maslahat"** ın icâbını gözetebilmek imkânını da bahşetmiştir. Bu takdirde rızâen şer'î taksim dışında bir anlaşma sağlayan vârislerin aldıkları fazla miktarlar nisbetinde haklarını birbirlerine hibe ve helâl etmelerine hiçbir mâni mevcud değildir.

İslâm'da evli bir kadının ticaret için - 1926 tarihli medenî kanunumuzda olduğu gibi - kocasından icâzet almasına mahal yoktur. Bu kanun evli bir kadını ticarî faaliyette bulunabilme hususunda mahdud bir selâhiyetle techiz ederken İslâm Hukuku onu aynen erkek gibi tam ehliyeti hâiz kılmıştır.

Miras hukukunda kadına yarı hisse verilmesinin bir diğer sebebi de kadının kocasına itaatini sağlamaktır. Bilinen bütün hukuk sistemlerinde âilenin reisi erkektir. Kadın kocasına tâbidir. Ancak, bu, hiçbir fiilî müeyyide ile takviye olunmadığında ekseriya işlememektedir. Halbuki İslâm Hukuku

erkeğin âile reisliğini iktisadî hâkimiyet psikolojik olarak da mânevî hâkimiyetin teminine medar olur.

Mes'ele amme hukuku zâviyesinden tetkik edildiğinde de görülür ki, İslâm Hukuku'nda aslolan kadın ve erkeğin müsâvî haklara sahip olabilmesi keyfiyetidir. Ancak, bu umûmî kaidenin de - kadın tabiatına bağlı olarak ortaya çıkan - birkaç istisnası vardır. Bunlardan biri, iki kadının şehâdetinin bir erkeğe muadil sayılmasıdır. Zira kadın "hissi" hareket eden bir varlıktır. Hâdiseleri hislerine kapılarak nakletmek ihtimali kuvvetle mevcuddur. Yaradan onu hakkiyle **"analık"** yapabilmesi için katı akla tâbi olmaktan ziyade, yumuşak gönüle uyan bir hilkatte yaratmıştır. Analık vazifesinin ifâsı için makbul olan bu hal, onu şahidlik gibi, hakkın tefrik ve tâyinine müessir bir vazife deruhte eylediğinde yanıltabilir bir keyfiyettir. İşte bu yanılma binnetice hakkı muhtel kılma ihtimalini bertaraf için, iki kadının şahidliğinin bir bir erkeğe muâdil addedilmesi esâsına yer verilmiştir.

Kadın tabiatının husûsiyetlerinden doğan bir istisna da onun kadı dahi olabildiği halde **"zina davalarına bakamaması"** dır. Bu istisna da kadının daima bakir kalması arzu edilen kadınlık hissiyatını korumak ve muhafaza etmek içindir.

Muhtelif istisnalar dışında kadın bilcümle amme haklarını kullanmak ehliyetini hâiz bulunmaktadır. Ancak, Kur'ân-ı Kerîm'de kadınlara âid siyasî haklardan sarih bir sûrette bahsedilmemiş olması, çeşitli tefsirlere yol açmıştır. Kur'ân-ı Kerime ve sünnetdeki delillerin İslâm'ın ilk devrelerdeki tatbikatına dayanarak farklı tefsirlerinden, değişik görüşler ortaya çıkmıştır. Bunları kısaca hulâsa edelim:

Birinci görüş:

Devlet reisliği de dahil olmak üzere kadına bütün siyasî hakları tanıyan görüştür. Tevbe Sûresinin 1. âyet-i kerimesi meâlen

"Mümin erkeklerle, mümin kadınlar birbirlerinin dostları ve yardımcılarıdırlar. Onları iyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeğe çalışırlar." derken emr-i bil-mâruf (iyiliği emretmek), nehy-i anilmünker (kötülükten vazgeçirmeğe çalışmak) vazifesini mümin erkekler gibi mümin kadınları da ifâ edebileceklerinin beyan buyrulduğu kabul edilmektedir. Bu görüşe iltihak edenler buradan hareketle mes'eleyi daha da şumûllendirmekte ve şöyle demektedirler:

Bu işi millet nâmına ve memleket çapında yapmak ise, siyâset ve devlet reisliği demektir. Kadının bu vazifeyi ifâ etmesinde dinî hiçbir mahzur yoktur. Bu görüşte olanlardan bir çok eserleri Türkçe'mize de çevrilmiş bulunan **Prof. Dr. M. Hamidullah** "Bir kadın kişinin İslâm Hukuku'na göre Devlet reisi olamayacağı ispat edilmiş değildir" der. **"Saba Devleti"**nin kraliçesi **Belkıs, Süleyman** Peygamber vasıtasiyle İslâm Dini'ne girmiş ve bundan sonra da yerinde kalmıştır. Bu hâdise, Kur'an-ı Kerim'de de geçmektedir.

Bu görüş, iyiliği emretme, kötülükten vaz geçirmeye çalışma, yâni emr-i mâruf nehy-i anilmünker her müminin kendi takati nisbetinde deruhte edeceği bir vazifedir, diye tenkit edilir. Bu vazife, önce elle, imkânı yoksa dil ve kalemle yapılır. Böyle de yapılmazsa kalben buğz etmek, hoş görmemekle yapılır. Bundan devlet reisliği gibi ehemmiyetli bir keyfiyet istidlâl etmek mümkün değildir, deniliyor.

İkinci Görüş:

Bu da kadının hiçbir siyâsî hakka sahip olmadığını iddia edenlerin görüşüdür. Bunlar kadın, velâyet-i amme hakkına sahip olmadığından seçemez ve seçilemez derler. Yalnız siyâsî olmayan me'muriyetlerde bulunabileceğini kabul ederler. Bu hususta, âyet-i kerime ve hadîs-i şerifler'de hiçbir sarahat yoktur. 1952 de **"Ezher Fetva Komisyonu"** böyle bir görüş ortaya atmıştı. Hz. Peygamber ve Hulefa-yı Râşidîn devrinde akdedilen şûra meclislerinde, halîfe intihabında kadına hiçbir zaman rey hakkı tanınmamıştı. Bundan başka seçebilmek için kadının erkekler arasına karışması ve mitinglere katılması gerekir. Bunlar ise yasak şeylerdendir.

Bu görü, âyet ve hadislerin, islâmî tatbikatın ışığı altında kolaylıkla nakzedilebilir. Kadına halîfe intihabında, şûra meclislerinde, istişârelerde Peygamber Efendimizden itibâren daima yer verilmiştir. Kadın velâyet-i amme tasarrufunda bulunmuştur. Seçebilmek için erkeklerin arasına karışması da şart değildir, çeşitli yollarla, meselâ neşir vâsıtalarından da siyâsî durumları takip edebilir.

Üçüncü Görüş:

Kadının seçme hakkını kabul edip seçilme hakkı olmadığını ileri sürenlerin görüşüdür.

Seçilme Hakkı: Hz. **Ebu Bekir'**den rivâyet olunan bir hadîs-i şerif, kadının devlet reisi ve parlâmento azası olamayacağını beyan eder.

"Başkanlarınız en hayırlılarınız, zenginleriniz de cömertleriniz olunca ve işleriniz aranızda meşveretle yürüyünce yerin üstü, sizin için yerin altından hayırlıdır. Fakat reisleriniz en kötüleriniz, zenginleriniz de cimri olursa ve işleriniz kadınlarınızın ve emir hâvâlesinde bulunursa, o zaman yerin altı, sizin için yerin üstünden hayırlıdır."

Nisâ Sûresi'nin otuzdördüncü âyet-i kerimesinde meâlen "Erkekler kadınlar üzerinde hâkimdirler" buyurulurken onların bu durumuna işâret edilmiştir.

Kur'ân-ı Kerim kadın ve erkek yaradılışında matematik bir eşitlik aramaz. Belki, bunlar arasında mes'uliyetleri zâviyesinden bir muvâzene temin eder. Nitekim askerlik, harb, nafaka

gibi mükellefiyetleri sâdece erkeklere yüklemiştir. Zaten İslâm Hukuku'nda parlâmento azası o derece mühim de değildir. Zira parlamento ne hak ihdas edebilir ve ne de kaldırabilir. Zira İslâm'da Hukuk ilâhidir ve vahye müsteniddir. Bu Kur'an-ı Kerim'in sarahatiyle sâbittir.

Bâzı âlimler İslâmın ilk devirlerinde kadının devlet işine karışmamış olmasıyla bu mevzuda bir nevî icm'a meydana geldiğini ileri sürerler. Kadının seçme hakkı ise, onu bundan men edecek, hiçbir hüküm bulunmaması sebebiyle var kabul edilir. Ezher Fetva Komisyonu'nun kararı kendi memleketlerine mahsus olabilir.

Hz.Peygamber zamanında ve daha sonraki devirlerde devlet reisinin seçilmesi biatla oluyordu. Biat, reyin musâfaha ile belli edilmesi demektir. Peygamber Efendimiz, Mekke Devri'nin son zamanlarında Akabe'de iki ayrı zamanda ashabın kadın ve erkeğinden biat almak sûretiyle Devlet Reisi olmuşlardı. Bu biatler dinî olmaktan ziyâde siyâsî bir karakter taşımaktaydı. "Emredeceğin herhangi meşrû bir hususta sana âsî olmayacağız" diye söz verilirdi. Kadının biatı onun seçme hakkına sâhip olduğunu münakaşasız kabul ettirmez mi? Hudeybiye gününde Peygamber Efendimizin zevcelerinden **Ümmi Seleme**'nin fikrine göre hareket edilerek müşkil bir durumdan kurtuluş sağlanmıştır.

Yine, **Ebu Tâlib**'in kızı **Ümmi Hânî** Mekke'nin fethi gününde müşriklerden birine eman (İslâm memleketlerine girme ve orada tecâvüzden masun kalma müsaâdesi) vermiştir ki; bu çok ehemmiyetli bir idarî ve siyasî tasarruftur.

Hz. Ömer Şifa Hatun'un fikirlerine değer verir onunla **hal ve akd ehli"** olarak istişâre ederdi. **Hz. Ömer** vefatından sonraki halife seçimini Aşere-i Mübeşşere'den sağ kalan zevâta havâle etmişlerdi. İbni Kesir'in kaydına göre Abdurrahman Bin Avf bu hususta kadınların da fikrine müracaat etmişti.

Hz. Aişe Hz. Osman'ın kanını taleple **"Cemal Vak'ası"**ndan ordunun başında bulunmak sûretiyle doğrudan doğruya siyasetle iştigal etmişlerdi.

İşte bu görüşlerin ve tatbikatın ışığı altında kanaatimizce Kur'an-ı Kerim'in hukuk usûlüne başvurarak evvelâ **"vaz'edilenin dışında serbestsiniz"** umûmî hükmünden hareket ederek, kadına devlet reisliği de dahil olmak üzere bütün siyâsî hakları tanıyan görüşe taraftar olduğumuzu söyleyebiliriz. Olabilir ki, Kur'an-ı Kerim'in sarih bir âyetle men etmediğinde bir takdir gizlidir. Hükümlerinin her devir ve zaman içinde aynı güçte devam edeceği şüphesiz olan bu nizamın belki buhusus altında herhangi bir kavmin kurtuluşuna icâbında bir kadının reisliği ile de imkân tanımış demektir. Hak mukaddes bir mefhumdur, "Kim Allah'ın helâl kılmadığını haram edebilir?"

Kadının Devletler Umûmî Hukuku zâviyesinden bir tasarruf sayılan **"eman"** verebilme hakkının yine erkeklerinki kadar ve aynı geçerlikte olduğunu görmüştük. Şimdi kadının cemiyet hayatında çalışmasına ve çalışan sahabî hanımlara temas etmek istiyoruz.

Kadının cemiyet içinde çalışma hakkına sâhib olduğunu Âli İmran Sûresi 194. Âyet-i Kerimesinde "Erkek olsun, kadın olsun hepiniz çalışın, sâyinizi haram etmem" derken en bariz bir şekilde ifâde etmiştir.

Kadın, ilmini artırmak veya ihtiyaçlarını temin edebilmek için çalışabilir. Bunun tatbikatını Sahabî hanımlarda görüyoruz. **Hz. Hatice** ticaretle iştigal ediyordu. O'nun bu mevzuda çok kaabiliyetli ve hesaplarında çok dikkatli olduğunu tarih kaydetmektedir.

Hz. Ömer devrinde Şifa Hatun çarşı-pazar murâkıbı (bugünkü mânasiyle bir belediye zabıtası) olarak tâyin edilmiş,

o bu vazifeyi pazarda her çeşit insan arasında dolaşarak ifâ etmiştir.

Ümmi Varaka hafize bir hanımdı. Hâfızlar arasında isminin çok duyulması aynı zamanda bilgili oluşundandı.

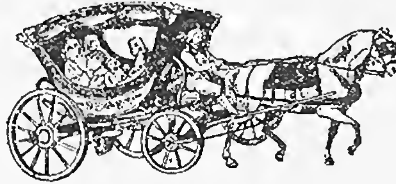
Harunurreşid devrinde göz hastalıkları mütehassısı hanım doktordan tutun da Endülüs'te hanım müderrise (profesöre) kadar kadınlar içtimâî hayata faal bir şekilde katılmışlardır.

Hattâ Peygamber Efendimiz devrinde sahabî hanımların kılıç kullanıp harbettikleri (Hendek Savaşı'nda) bilinmektedir. Hz. Peygamberin halalarından Sâfiye, hisara gelenleri oradan kılıçla çıkarmıştır.

Tarihler bu devirden **Ümmü Hamara** (Nesibe Hanım) Ümmü Mevyi gibi birçok mücâhideyi kaydetmiştir. Hz. Peygamber her vahiy gelmesinden sonra bunu erkeklerden müteşekkil bir topluluğa bildirdiği gibi ayrıca hanımlara da naklederlerdi.

Nihayet Hz. Peygambere ilk olarak inanan bir kadındır; **Hz. Hatice** vâlidemiz. İman yolunda ilk şehid olan da yine birkadındır ki; **Prof. M. Hamidullah**'ın araştırmalarına göre Sümeyye adındaki bu mücâhide araplaşmış bir Türk'tür.

İslâm'da kadının içtimâî mevkiine ve ehemmiyetine dâir söylenip yazılabilecek olanlar elbette bu kadar değildir. Ancak biz ele aldığımız mevzua sırf bir girizgâh ittihaz ettiğimiz bu mes'eleyi bu kadarla nihâyetlendirerek **"Kuva-yı Milliye'nin Kadın Kahramanları"** na geçiyoruz.

İKİNCİ BÖLÜM

İLK MÜBEŞŞİRLER

I — ESKİ KAHRAMANLAR

Türk kadınının tarihte **"vatan için"** yaptıklarını kronolojik olarak sayıp dökmek mevzuumuz haricindedir. Biz, daha ziyade Türk Milleti'nin **"hârîm-i ismetinde"** cereyan ettiği için son derecede büyük bir ehemmiyeti hâiz bulunan Türk-Yunan muhârebesindeki faaliyetleri ele almak istiyoruz. Ancak bu mevzua girmeden evvel **"Kuva-yı Milliye'nin Kadın Kahramanları"**nın bir nevî ilk mübeşşiri (müjdecisi) olan iki kadın üzerinde durmak istiyoruz.

Tarihlerimizde **"Doksanüç Harbi"** denilen 1878 Türk - Rus harbi Sultan **II. Abdülhamid Han**'ın ilk saltanat yıllarına rastlar. Selefi büyük hükümdar Sultan **Abdülâziz,** Devlet'i vesâyeti altına almak isteyen hâin bir kadronun komplosuna kurban giderek taht'tan indirilmiş ve birkaç gün sonra câniyâne bir sûrette katledilmişti. Bu elim hâdisenin amme vicdânında uyandırdığı

aksülâmel komplocuları müşkil bir duruma sokmuştu.

Bunlar, Sultan **Abdülâziz Han**'ın katliyle sarsılan itibarlarını kurtarmak ve amme efkârını bambaşka mes'elelerle oyalayıp, avutabilmek için bir dış gâile çıkarmak hevesine kapılmışlardı. Sultan **Abdülâziz Han**'ın Dünya'da ikinciliğe yükselttiği Türk Donanması'na ve Kara Ordusu'na güveniyorlardı. Fakat ordu bir ihtilâle karışmış olmasından dolayı iç düzen ve disiplini bozulmuş, harb edemez bir durumdaydı. Bunu gören büyük siyâset dâhisi Abdülhamid Han, Mithad Paşa ve arkadaşlarının arzu ve heveslerine karşı çıkarak mâcerâdan başka bir şey olmayan bu harbi önlemek için sonsuz bir gayret sarfetmiştir. Fakat tahta henüz çıkmış bulunuyordu. Duruma tam manâsıyla hâkim değildi. İhtilâlciler, bugün pek çok yapıldığı gibi talebeyi sokağa dökerek yeni pâdişah aleyhinde nümâyiş yaptırdılar. Padişah'ın Rus taraftarı olduğunu ve aklî muvâzenesi bozulduğu için bir müddet evvel taht'dan indirilmiş bulunan **V. Sultan Murad'ı** istediklerini bağırttılar.

Bu gibi karışıklıkların ortaya çıkması yüzünden Pâdişah, ihtilâlcilere mecbûren boyun eğerek harb emrivâkisini kabul etti. Fakat ast-üst münâsebetleri bozulan ordumuz, Rus Ordusu'na fâik bulunmasına rağmen, büyük bir mağlûbiyete uğradı. Ruslar, Batı Cephesi'nde Ayastefanos (Yeşilköy) a Şark Cephesi'nde ise Erzurum'un yakınındaki **"Aziziye"** tabyalarına dayanmıştı. İşte bu Aziziye tabyalarında cereyan eden çarpışmalarda iki büyük Türk kadını, Türk tarihinde sayısız olan erkek kahramanlarla kıyaslanabilecek ölçüde celâdet ve mukâvemet göstermişlerdir. Bunlardan biri son zamanlara kadar yaşayan **NENE HATUN** diğeri ise **KARA FATMA**'dır.

A— NENE HATUN

Nene Hatun, Ruslar'ın Aziziye tabyalarına dayandığı sırada çiçeği burnunda bir yeni gelindi. Erzurum'a bu vahim haber ulaşınca, şehrin kadınlarını toplayarak ellerine geçirdikleri kaz-

İlk defa olarak tayyareye binip havalanan Türk kadını **BELKIS ŞEVKET** Hanımefendi Ayastefanos (Yeşilköy) de "Osmanlı Müdafaa-yı Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti" âzâlarıyla (1910)

malar, baltalar, satırlar ilh... ile düşmana karşı giderek değme erkeğin bile gösteremeyeceği bir kahramanlıkla düşmanı püskürtmüşlerdir.

Nene Hatun, 1877 Aziziye baskınını uzun seneler sonra şöyle anlatmıştır:

"Muhârebe gürültüleri ile uyandık. Kocam baltasını kaptığı gibi dışarı fırladı. Biraz sonra dönerek: Nene, Rus tabyalara girmiş, sen çocuğa bak, arkamdan gelme. Biz Rus'u durdururuz. Eğer düşman şehre girerse, siz kendinizi boğun!" diyerek gitti. Biz daha onbeş gün evvel Pasinler'in Çepelli Köyü'nden küçük bir çocuğumuzla birlikte köyümüzün Ruslar tarafından istilâsına tahammül edemediğimizden dolayı Erzurum'a gelmiştik. Bütün memleketin boşaldığı, herkesin Rus'u karşılamaya, vatanı kurtarmaya gittiği bugün, ben nasıl evde kalabilirdim. Ufak yavrumu Allah'a emânet ederek, evde bulunan satırı aldım ve sel gibi akan kalabalığa karışarak tabyalara doğru koşmaya başladım.

Mecidiye Tabyaları'nı aşıp alçağa indiğimiz zaman düşmanın kulaklarımızı sağır eden tüfek ateşleri altında, yaralanana, ölene bakmadan ileri atıldık, bazen satırla, bazen taşla vuruyor, önümüze çıkan her Rusu devirerek tabyalara doğru ilerliyorduk.

Asker kardeşlerimiz bir taraftan, biz bir taraftan tabyalara girdik. Bu arada tabyanın bir tarafında yaralı olarak kardeşim Hasan'ı gördüm. Ağlayarak üzerine atıldım. Kardeşim Hasan,

" — Abla ağlama!.. Anamız bizi bugün için doğurmuştur, ben de dedem gibi şehidlik mertebesine yükselmeği her zaman istemiştim. Rusu kovduk ya gayrisine gam yemem!" dedi ve gözlerini yumdu."

Nene Hatun o gün evde bıraktığı oğlu Nâzım ve daha sonra doğan üç oğlundan sonuncusu hâriç diğerlerini Birinci Dünya

Kuva-yı Milliye'nin Kadın Kahramanları'nın
ilk mübeşşirlerinden Aziziye Kahramanı
NENE HATUN

NENE HATUN
-Mücâhide kadınlarımızın sembolü haline gelmiş bulunan mübarek bir simâ-
Nene Hatun Yıllarca sonra yapılan bir ihtifalde.

Harbi'nde şehid vermiştir.

Nene Hatun, çok seneler muammer olmuş, 1955 senesine kadar yaşamıştır. Erzurum'un Rus istilâsından kurtuluş merâsimlerine iştirak etmiş ve büyük bir hürmet ve alâka görmüştür.

Hakkında bugüne kadar pek çok şey söylenip yazılmış olan bu imanlı Türk kadını Kuva-yı Milliyenin Kadın kahramanları için parlak bir ilham kaynağı olmuştur.

B— KARA FATMA

Doksanüç Harbi denilen Türk - Rus Harbi'nde temâyüz eden kadınlardan biri de, **Kara Fatma**'dır. **Kara Fatma,** bir aşîret reisinin kızı idi. Genç yaşında etrafına kendisi gibi mücâhide kadınları toplayarak âdetâ gönüllü bir alay teşkil etmişti. Onları disiplinli bir ordu efrâdı gibi sevk ve idâre ediyordu. 1878 Türk-Rus muhârebesinde **Kara Fatma**'nın gösterdiği kahramanlıklar müstakil bir kitap teşkil edebilecek kadar çoktur. Başka milletlerde olsa böyle mevzulardan nice roman ve film senaryosu çıkarırlar. Bizde bir müddet konuşulduktan sonra tarihin kalın nisyân perdesi altında kaybolup gider. Nitekim **Kara Fatma** da böyle olmuştur.

"Kadınlar Dünyası" isimli gazetenin 20 Temmuz 1329 tarihli ve 100-1 numaralı sayısında bu büyük mücâhide hakkında şu bilgi verilmiştir:

"**Kara Fatma,** Malatya'ya bağlı Aladağlı'dır. Zayıf, orta boylu olup rengi esmer, gözleri ve kaşları siyahtır. Elbisesi, erkek elbiselerinin aynıdır.

Entari yerine geniş bir şalvar, ceket yerine ise **"sarka"** tâbir olunan bir nevi cepken giyerdi. Sesi erkek sesi gibi gür ve sertti.

Yüzünü örtmez, ancak saçlarını, boynuna velhasıl başının

yüzünden maadâ bütün kısımlarını **"Leçel"** tâbir olunan beyaz bir bezle kat kat sararak örterdi. Etrafındakiler üzerinde son derece nüfuza mâlik olup **İbo** nâmındaki müşâviri bile **Kara Fatma**'nın hışım ve haşmetinden ürperirdi. Zira o, cengâver olduğu nisbette de yumuşaktı. Ancak onda yumuşaklık lüzumundan fazla değildi. **Kara Fatma,** merhamete lâyık olanlara merhametli, zâlim kuvvetlilerin müthiş düşmanı idi. Tarihen sâbit olan en mühim ve parlak muvaffakiyetlerini Rusya Muhârebesi hengâmında göstermişti.

Rus orduları Erzurum'u muhâsara ettiği esnada **Kara Fatma** Aziziye Tabyası'nda mâiyetindeki üç dört bin cengâverle savaşmıştır. Bu büyük İslâm vâlidesi askerin içeceğini, yiyeceğini hazırlar, yaralıları tedâvi eder, omuzlarında yaralı askerleri hastaneye taşırdı. Düşman Aziziye Tabyası'nın her sûretle müdafaasında gösterilen metânet ve şiddetin bertaraf edilemeyeceğini anlayınca hîleye müracaat ederek bir gece yarısı askerlerimizin koğuşu yakınına sokmuş olduğu bir nefere bir tüfek attırıp koğuşun lâmbasını söndürtmüş ve askerlerimiz kendilerini düşmanın bastığını zannederek birbirlerini sabaha kadar katlettikten sonra düşman kolaylıkla tabyayı zabtetmişti. Bu korkunç hile ve mağlûbiyetimizden son derecede müteessir olan **Kara Fatma,** hemen Erzurum içerlerine gitmiş ve topladığı erkek, kadın genç ihtiyar birçok vatandaşı tüfek bulamadığından evlerden buldurduğu balta, satır ve kılınçlarla silâhlandırıp Aziziye Tabyası'na hücum ve gülle kurşun yağmurları altında aslâ yılmayıp binlerce kişisi şehid edildiği halde yüz çevirmemiş ve tabyanın hendeklerini düşmanın leşleriyle doldurarak Azizi'ye Tabyası'nın kurtarılmasına muvaffak olmuştur." (Adı geçen gazeteden alınan bu parça sâdeleştirilmiştir.)

Kara Fatma'lar üç tânedir. Biri bu, diğeri de Millî Mücâdelede kahramanlıklar göstermiş olan Kara Fatma'dır ki

İmanlı Türk kadınları vatan müdafaasına Birinci Cihân Harbi'nde başlamışlardır. Bunu gösteren 10 Ocak 1915 tarihli İkdam Gazetesi.

bundan ileride bahsedilecektir. Üçüncüsü ise, daha önce Kırım Muhârebesi'nde temâyüz etmiştir. Bu sonuncusu hakkında meşhur Gâzi Muhtar Paşa şöyle demektedir:

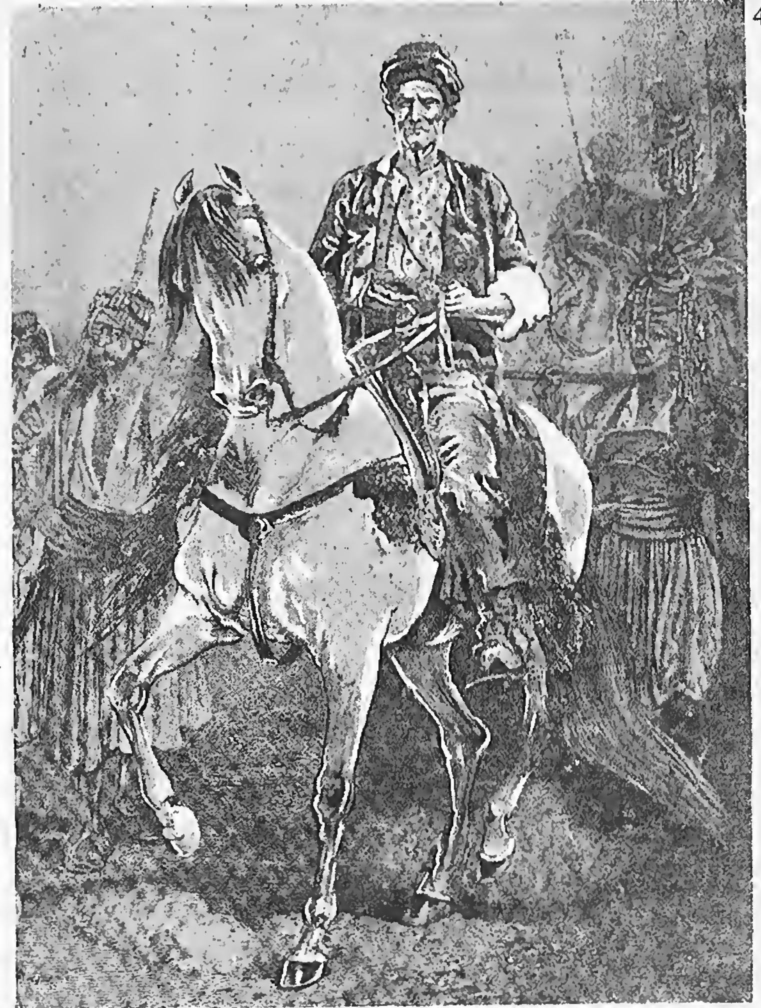
"1282 tarihinde, Bereket ve Kozan'a gönderilen Fırka-i İslâmiye'nin reisi olarak gittiğim zamanda **Kara Fatma**'ya rastladım. **Kara Fatma** Çukurova üzerindeki dağcılarla oturan Ciritli Aşîreti'ne mensuptur. Bir ara Amik üzerinden Bereket Dağı'nın Adana cihetine geçtimiz zaman **Kara Fatma** 16 atlı ile bizi karşıladı. Kendisi güzel bir ata binmişti, ayağında çizmeler, başında tülbent sargı, belinde silâhları vardı. Elinde kırbaç taşıyordu. Bu kadının erkekten hiçbir farkı yoktu. Yüzü güneşten esmerleşmişti. Göğsü bir erkek göğsü kadar metin görülüyordu. Biz Osmaniye şehrini kurup askerlerimiz ile Çukurova'dan Ceyhan Nehri'ni geçerek Sis'e gidiyorduk, fakat her taraf otla kaplı olduğundan geçit bulamıyorduk. Kara Fatma burada da bize yardım etti. Kendi adamlarından etrafı iyibilen on atlı gönderdi. Bunlar otları yakıp askerlerimize geçidi hazırladılar."

Cevdet Paşa, Mâruzat isimli eserinde Kara Fatma'dan şöyle bahseder:

"**Kara Fatma** Cirit Aşîretine mensuptur. Bu aşîret Tecelliye nispetle zararsız bir halk olup Kırım Muharebesi'nde İstanbul'a gelip orduya girmiş olan **Kara Fatma** bu aşîreni bir ocağının kâhyasıydı."

Meşhur Sivastopol Destanı'nda **Kara Fatma**'dan şöyle bahsedilir:

Beş altı gün sonra geldi Kara Fatma-i gâzi
Nisâlar kahramanı, şeref-râzı
Beş altı yüz kişiyle geldi o an,
Kamusu hep süvâri-i namdarân.
Onların nâmı var Türkmen ilinde
Kılıç belinde, kargı kollarında.

Kuva-yı Milliye'nin Kadın Kahramanları'nın ilk mübeşşirlerinden: Doksanüç Harbi'nde Aziziye tabyalarında göğsünü Moskoflara siper eden meşhur **KARA FATMA** mâhiyyeti ile.

Onlar çok kırdı düşman, döktü kanın
Şehid oldu karındaşı nisânun.
O hâtun kendi dahi yaralandı
Onuldu yarası hoş varlandı.
Ömer Paşa olup Şumnûda kâim
Onlara gönderir cephâne dâim.

Kara Fatma bu harpte yüzbin kişilik düşman ordusunun karşısında geceli gündüzlü harbederek Türk ordusunun en ileri hatlarına kadar giderek askere cesaret aşılamıştı. Bu harpte bir ara yaralanmış ve kardeşini kaybetmişti. Kahramanlığı ecnebi eserlere de geçmiştir.

II— HAZIRLIK DEVRİ VE KADINLARIN İSTANBUL MİTİNGLERİ

A— HAZIRLIK DEVRİ

Türk kadını, Mücâdele devrine kadar harbler için, daha ziyâde **"teşvik edici"** bir rol oynamıştır. Çocuğunu **"Ya şehid ol, ya gazi!.."** ninnileri ile kundaklayıp büyütmekten başlayan bu rol, onu davul zurna önünde iftiharla, göğsünü kabartarak askere uğurlamak ve şehâdet haberi geldiğinde metânet ve iftihar hisleriyle karşılamak gibi çeşitli sûretlerde tezâhür etmekteydi. Bunun yakın devirlere dâir tipik bir misâlini zikredebiliriz:

1915 senesinde, Çanakkale zaferi kazanılmış, lâkin harb hâlâ bütün korkunçluğuyla devam etmekteydi. Her tarafta müthiş bir faaliyet vardı. Diğer cephelere asker ve mühimmat sevki ile uğraşılmaktaydı. Bilecik istasyonunda bir trenin bütün vagonları yarınki zaferleri kazanacak olan Mehmetçiklerle hınca

Yıl 1912... Kadınlar Balkan Harbi sırasında Kızılay için rozet takarak Taksim Meydanı'nda yardım topluyorlar...

hınç doluydu. Yağmurlu ve serin bir sonbahar gecesiydi. Trenin kalkışı için kampana çalınmış, istasyon hareketlenmişti. Sık sık çakan şimşekler, yaşlı fakat dimdik duran bir Türk anasının çehresini aydınlatmaktaydı. Kadıncağız saatlerdir ayakta trenin yanında bekliyordu. Yağmura, soğuğa, yıldırımlara aldırış bile ettiği yoktu. Kumandan merak ve hürmetini celbeden bu hanıma yaklaşarak kimi uğurlamaya geldiğini sordu. Söğüt'ün Akgünlü Köyü'nden **Mehmet Oğlu Hüseyin**'in kendi oğlu olduğunu, onu selâmetlemek için geldiğini, kumandanın çağırma teklifine memnun olacağını söyledi. **Hüseyin** çağrıldı. Annesinin elini öptü. Bu fedâkâr ananın sevgili oğlunu bağrına basarken ona şöyle hitap ettiğine şâhid olundu:

"— Hüseyinim, aslan oğlum benim!.. Dayın Şıpka'da, baban Dömeke'de, ağaların da sekiz ay evvel Çanakkale'de şehid düştüler. Bak, son yongam sensin! Minâreden ezan sesi kesilecekse, câmilerin kandilleri sönecekse südüm sana haram olsun, öl de köye dönme!. Yolun Şıpka'ya uğrarsa dayının rûhuna bir fâtiha okumayı unutma! Haydi oğul Allah yolunu açık etsin..." Hüseyin, anasının elini öptü trenine bindi.

Bu, bir Türk anasının hayatta kalan son oğluna ettiği nasihattı.

Bundan çok fazla mütehassis olan kumandan **Abdülkadir Bey:**

"— Demek sizin âilenin erkekleri hep şehid oldular, öyle mi?" dedi.

Cevap şuydu:

"—Yalnız bizim âilenin değil oğul, bizim köyün mezarlığına, elli yıldır delikanlı gömülmedi. Vatan dursun da biz hepimiz ölelim, ne çıkar?." Şaşıran **Abdülkadir Bey**'in:

"— Şimdi sizin köyünüzde hiç erkek yok mu?" suâline cevabı daha da vakurdu:

"— Köyümüz bütün erkek dolu. Bizi beğenemediniz mi? Hiç bir işimiz geri kalmadı. Evvelce nasılsak gene öyleyiz. Bağrımıza karataş bağladık, düşman mahvoluncaya kadar dayanacağız. Allah bana o günü göstermeden canımı almasın!.."

İmanlı, fedâkâr ve kahraman Türk analarının bu müşterek anlayış ve hissiyatını aksettiren misaller pek çoktur. Biz bunlardan sadece bir tekini daha dikkatlerinize arz edelim:

Balkan Harbi'ne iki iyi yetişmiş evlâdını birden gönderen bir Türk kadını, (ki ismini vermek istemediğimiz yakın bir arkadaşımızın babaannesidir.) harb bozgunu üzerine başsız kalıp sağa sola dağılan efrâd arasında her nasılsa evine ulaşabilmiş **Hüsrev** adındaki oğlunun bahçe kapısını çizmesiyle itip girmesi üzerine bahçe kuyusundan su çekmekteyken onu görür görmez, evlâdını görmenin ve onun hayatta olduğunu müşâhede etmenin sevincine kapılmadan:

"— **Hüsrev,** askerden mi kaçtın?!..." diye feryâd etmiştir. Bu, Türk kadınının, asırlarca devam eden müşterek hissiyâtını temsil ve ifâde eden bir hâdisedir.

Millî Mücadele'nin üzerinde hiç durulmamış olan mânevi temellerinden biri de şüphesiz yukarıdaki misâlde tecessüm eden **Hüsrev**'in annesi gibi kadınların hizmet ve gayretleridir. Müslüman Türk kadınlığının bir nevî kendine dönüş mevsiminde bulunduğu şu sırada, bu hizmetleri hatırlamanın son derecede büyük faydası ve ehemmiyeti vardır. Zira, geçmişteki şanlı zaferler, muhakkak ki beşikleri nur yüzlü anaları tarafından **"Ya şedid ol, ya gazi..."** temennisi ile sallanan vatan çocuklarının eseri olmuştur. Elbette ki; müstakbel kahramanlıklar da böyle olacaktır. Bu yüzden millî silkiniş ve uyanışımızda en büyük rolü yine Müslüman Türk kadınlarından beklemekteyiz. Bu ümîdin aldatmaz esbâb-ı mûcibesi ise, Millî Mücâdele esnâsında muhterem annelerimizin yaptıklarıdır. Türk kadınlığı iman ve vatan duyguları ile meşbû olarak bizzat

ifâ ettikleri hizmetler kadar, erkekleri gayret ve fedâkârlığa azmettirmeleri ile de büyük bir rol oynamışlardır.

Hakikaten erkeklerin canhıraş bir sûrette silâha sarılmalarının temel sebeplerinden biri de, düşmanın iffet ve ismet timsâli şerefli Türk kadınına karşı vâki tecâvüzleri idi. Zira Türk millî vicdânı, kadına tecâvüzü asla affedemezdi. Ancak, Türk kadınlığı erkeklerine karşı bu azmettirme rolünü aktif olarak oynamaktan da geri kalmamıştır. Buna dâir verilebilecek yüzlerce misâlden sâdece birini dikkatlerinize arzedelim:

Kuva-yı Milliye'nin meşhur kahramanlarından **Yörük Ali Efe, Aydın**'da kızanlarıyla birlikte bir pınar başına gelmişti. Yıl 1919'du. Yunan palikaryaları murdar ayaklarını İzmir'de vatan toprağına henüz basmış bulunuyordu. **Yörük Ali Efe** adamlarıyla birlikte su içmek ve atlarını da sulamak istiyordu. Pınara doğru yaklaşınca suyun başında bir yörük kızı bulunduğunu gördü. Fakat kızın tutumunda bir gayri tabiîlik vardı. Zira, o zamanın an'anesine göre erkeklerin suya doğru yaklaştığını görünce kenara çekilip onlara yer vermesi gerekirdi. Halbuki yörük kızı hiç tınmıyor, erkekleri görmemiş gibi davranıyordu. Bu durum karşısında kadının hareketini kendilerine karşı bir saygısızlık addeden **Yörük Ali Efe:**

"— Bre Hâtun!... neden kenara çekilip erkeklere yol vermezsin!.." diye seslendi. Bunu duyan Yörük kızı lâkayd bir şekilde başını kaldırdı. Öfkeli bakışlarını bir müddet efelerin yağız çehlerinde gezdirdikten sonra:

"— Ağam, ben bu memlekette erkek olduğunu bilmiyordum. Siz varsanız ve erkekseniz nasıl olmuş da Yunan İzmir'e girebilmiştir... Bizim gibi hâtun kişilerin ırz ve canlarına tecâvüze yeltenebilmiştir, söyler misiniz?!.." diye karşılık verince, **Yörük Ali Efe**, bu cesur Yörük kızının kendilerine neyi anlatmak istediğini kavrayarak atını mahmuzlayıp Yunan'a karşı

10 Eylül 1333'de te'sis edilen "Kadınlar Birinci İşçi Taburu"

gitti. Dağlarda başı boş gezen **Yörük Ali Efe,** o andan itibaren iman ve cesâret sahibi olan bu Yörük kızından aldığı dersle kahraman bir kuva-yı milliyeci olmuştur.

Aydınlı bir Yörük kızı, baştan başa silâhlı bir efe grubuna bu dersi verirken İstanbul'daki münever Türk hanımları da boş durmuyorlardı. Zira İzmir'in Yunan palikaryalarınca işgâli derin ve umûmî bir infiâle sebep olmuştu.

B— KADINLARIN İSTANBUL MİTİNGLERİ

a— Üniversitedeki Toplantı

15 Mayıs 1919'da Yunan palikaryalarının İzmir'de mübârek vatan toprağına ayak basmaları, bütün yurtta umûmî bir teessür ve infiâle sebep olmuştu. İtilâf Devletleri nâmına güyâ inzibâtı temin maksadıyla karaya çıkan bu ezelî düşmanımız, sâhile ayağını atar atmaz halkı **"Zito Venizelos!..."** Yani "Yaşasın Venizelos!.." diye bağırmaya ve mukâvemet edenleri süngü ve kasatura darbeleriyle şehid etmeye başlamıştı. Bu çıkarmanın ertesi günü İstanbul'a Yunan mezâliminin acı haberleri ulaşmaya başlamıştı.

Bunun üzerine 17 Mayıs'da o zaman **"Darülfünün"** denilen Üniversite'de diğer yüksek mekteplerde okuyan talebelerin de iştirâkiyle büyük bir toplantı yapıldı. Talebe, dersleri boykot ederek Üniversite'nin büyük konferans salonunda toplanmıştı. O zaman muhtelif fakültelere mestûre olarak devam etmekte bulunan iffet timsâli Türk kızları da bu toplantıya iştirâk ederek alınan kararlarda müessir olmuşlardır. Burada İstanbul'un muhtelif semtlerinde millî infiâle tercümân olan mitingler yapılması kararlaştırıldı.

Üniversite'de yapılan bu toplantıda **"İnâs Dârülfûnu"** (Kız

İstanbul Dâr-ülfünûnu (Üniversitesi) nda miting kararı almak için toplanan üniversiteli kızlar

Üniversitesi) ne mensup iffetli Türk kızlarının toplantılarında yapılan çeşitli konuşmalar erkek arkadaşlarına karşı varılan şu hükümle nihâyet bulmuştu: **"Biz de sizin kadar, belki daha ziyâde üzgünüz. Teşebbüslerinize en kuvvetli bir imanla katılıyor ve şu gerçeği duyurmak istiyoruz:**

"Kim demiş bir kadın küçük şeydir,
Bir kadın belki en büyük şeydir."

Fâtih Mitingi

İlk miting 19 Mayıs'ta Fâtih'de Belediye'nin önündeki meydanlıkta yapılmıştı. Bu mitingin dikkati çeken bir husûsiyeti de iştirakçiler arasında kadınların ekseriyeti teşkil etmeleriydi. O zaman siyah renkte çarşaf giyenlere nâdiren rastlanırdı. Siyah, makbul bir renk addedilmediğinden daha ziyâde göz alıcı sıcak renkler tercih edilirdi. Fakat bu hanımlar, nasıl tedârik etmişlerse etmişler, baştan başa siyahlara bürünmüşlerdi. Bu onların büyük mâtemlerinin alâmetiydi. Çarşaflar siyah... Peçeler siyah... Hattâ ayakkabı ve çoraplar bile simsiyahtı... Hepsinin yakalarında bir rozet vardı. Bunda **"İzmir Türk kalacaktır!.."** ibâresi yazılıydı. Bu mitinge elli bin kişiden ziyâde bir kalabalık katılmıştı. Hitâbet kürsüsüne siyah zemin üzerine beyaz ayyıldız işlenmiş bir Türk Bayrağı serilmişti. İlk konuşmayı o devrin kadın sosyetesinde tâ İttihad ve Terakki erkânı ile olan yakın münâsebetlerinden beri meşhur olan Hâlide Edip aldı. Heyecanlı konuşmasında:

"— Müslümanlar, Türkler, Türk ve Müslüman bugün en kara gününü yaşıyor. Gece, karanlık bir gece. Fakat insanın hayatında sabahı olmayan gece yoktur. Yarın bu korkunç geceyi yırtıp, parlak bir sabah yaratacağız.

Bugün elimizde top, tüfek denilen âlet yok fakat ondan

kuvvetli, ondan büyük bir silâhımız var. Hak ve Allah var. (alkışlar). Tüfek ve top düşer, fakat Hak ve Allah bâkidir!.."

Bilâhare dinin ve bütün dinî davranışların karşısına geçerek Dönme babası **Edip Bey**'den aldığı ırsî mirâsın icâbına göre hareket eden **Hâlide Edib**'in o günün manevî havasına göre uzayıp giden bir heyecanlı konuşmasından sonra genç bir Darülfünûn talebesi olduğu anlaşılan **Meliha Hanım** kürsüye çıkarak:

"— Ey Türk, ulu şeref yıldızı sönmek üzere!.. Yedi asırdan beri devam eden bu mukaddes binâ, devletimiz, gözlerimizin önünde yavaş yavaş çöktürülüyor. Fakat, bu koca devlet yıkılırken öyle bir çatırtı ile devrilmelidir ki; metin ve sağlam binanın çatırtısı cihanı sarsmalı, bütün insanlığı titretmelidir.

Kuvvetle iman ediyoruz ki; büyük Allah'ımıza sığınarak cebir ile alınan bir hak elbette iâde edilecektir!.." diye haykırmıştır.

Üsküdar Mitingi

20 Mayıs 1919'da Üsküdar'da Doğancılar parkında tekrarlanan bu mitingde de yine Türk kadınlığı aynı faal rolü oynamış ve büründüğü mâtem renkleriyle hissiyâtını açıkça ortaya koymuştu. Bu mitingde **"Asrî Kadınlar Cemiyeti"** adına konuşan ve o zamanın sosyetesinde bile bir îman ve iffet sermâyesi bulunduğunu gösteren **Sabahat Hanım** şöyle diyordu:

"İşte, hayatı, rûhu Türk olan İzmir'i bugün Yunan'lılar aldılar. Belki yârın sinemizden bir şey, kalbimizden bir hayat koparır gibi birer birer Konya'mızı, Bursa'mızı hattâ evet bütün güzellikleriyle İstanbul'umuzu isteyecekler. O zaman, bu hayatımıza zehirli tırnaklarını takıp her fırsatta bizi biraz daha ölüme yaklaştıran bu kahredici kuvvetler karşısında, yine bu sükût ve tevekkülle mi yaşıyacağız? Ben

buna hayır diyorum, biz kadınlar bu hak cihadında en önde olacağız ve medeniyete riyâlar söyleyen varlıklara her zaman lânetler... lânetler..."

Aynı mitingde yine heyecanlı bir konuşma yapan **Nâciye Hanım** adında diğer bir Türk kadını da:

"— Düşününüz, siz bu savaşta yalnız değilsiniz, arkanızda yanık bağırlarıyla, yaşlı gözleriyle koşan kadınlarınız, kardeşleriniz, evlâtlarınız var" diyerek erkekleri cihâda teşvik ediyordu.

d — Kadıköy Mitingi

İstanbul mitinglerinin üçüncüsü 22 Mayıs 1919'da Kadıköyü'nde yapıldı. Bunun en heyecanlı hatipleri de yine kadınlardı. Üniversite talebelerinden **Münevver Sâime Hanım** şöyle haykırıyordu:

"—Heyecanlarımız, kanlarımız söndürülse bile, göğsümüzde milletten yapılmış bir kalb var ki; onda yabancının, bir düşmanın ne ihtirâsı, ne korkusu yaşar. Onun semâsını kaplayacak ancak istiklâl havasıdır. Ben kendimi hürriyeti gasbedilmiş bir milletin kızı sayarak, istiklâlime nasıl yürüyeceğimi söyliyeceğim. Bu beyânâtım kollarımızı bağlamak isteyenler için şayân-ı dikkat olmalı. Oğlum bana:

"— Ben neyim?" diye ilk sorduğu gün, ona semâlardan haykıran bir melek gibi:

" — Büyük tarihli bir Türk'sün!.." diye hitâb edeceğim.

Bu ses onun rûhunda ne fırtınalar koparacak!... Ninnisini söylerken bugünleri yanık bir sesle rûhuna sindireceğim. Ona büyük bir Türk ırkının şarkılarını söyliyeceğim. Kundağına şanlı mimarlarımızın yaptığı âbideleri işliyeceğim. Masallarda kendisine Fâtih'leri Yavuz'ları anlatacağım. Mendilinde, kitabında, cüzdanında fesinde hep İzmir'i görecek!.. O'na babamdan kalan altın kakmalı kılıcı, rafta sarılı duran bayrağı bir miras olarak vereceğim ve kulağına gizli bir vasiyyet söyliyeceğim. İşte o günden itibâren gâliplerin ayaklarınıza taktığı zincirler çözülmeye mahkûmdur. Çünkü o gün oğlumun kalbine ektiğim hürriyet çiçeği açacak, müthiş bir isyan olarak tuğyan edecektir. Sulhü müebbed düşünenler, bize indirilecek darbenin aksisedâsı yarınki insanlığın sükûnetini bozacaktır.

Az söylemek, çok iş yapmak zamanı gelmiştir. Biz yalnız ağlıyoruz. Ağlamakla kazanılacak, hıçkırıklarımızı işitecek bir kalb yoktur. Teşkilâta, nihâyet fiiliyâta başlamak lâzımdır."

Bu heyecanlı konuşmayı yapan **Münevver Sâime Hanımefendi** açıkça halkı isyan ve mukâvemete teşvik ettiği için bilâhare işgâl kuvvetlerinin tâkibâtına mâruz kalmış, yakalanmamak için gizlice Anadolu'ya kaçmıştır. Batı Cephesi'nde fiilen harekâta katılan muhârebe ve sâir işlerde çalışan bu mücâhide kadın bir defasında sol kalçasından derin bir yara almış ve bilâhare İstiklâl Madalyası ile de taltif edilmiştir.

Sultanahmed Mitingi

İstanbul mitinglerinin en büyük ve dikkate şâyân olanı 6 Haziran 1919'da yapılan "**Sultanahmed Mitingi**"dir. Bu mitingin baş kahramanı da yine bir kadın, **Halide Edip Adıvar**'dır. Yukarıda söylediğimiz gibi bir Yahudi Dönmesi olan bu kadının, dönmeliği de pek öyle eski değildi. Âilelerinde ilk ihtidâ eden babası Edip Bey idi. Ancak **Hâlide Edip Adıvar** o gün için ferdî hislerinin değil imanlı Türk kadınlığının müşterek hissiyâtına tercümân oluyordu. O'nu bu role iten, ma'şerî vicdandı. O, kendisine verilen rolü oynayan bir artist veya mümessil durumundaydı. Bilâhare "**Vurun Kahpeye**" adlı

iftirânâmeyi yazarak dine ve din adamlarına alçakca hücûm eden Hâlide Edib'in o günkü konuşması baştan başa dinî vecd ve heyecan yüklüydü. Kendisi bu mitingi ve buradaki konuşmasını şöyle anlatmaktadır:

"Bu, miting de, Fâtih mitinginin hemen tekrârından ibâretti. Bu aylar benim için dâime açıkta konuşmakla geçti. Fakat o ayın daha sonraki cuma günü Sultanahmed Mitingi oldu.

Bu, 6 Haziran 1919'a rastlar. Sultanahmed Meydanı'na Fuad Paşa türbesi sokağından girdim. Yanımda kaç kişi vardı, beni kim götürüyordu, bilmiyorum. Kalbim o kadar atıyordu ki; yürürken sallanıyordum. Fakat meydanın başına gelip de kalabalığı görünce, bana sükûnet geldi. Sultanahmed Camii'nin minâreleri, mâvi boşluğa yükselen ilâhî bir sanatkârın elinden çıkmış beyaz neyler gibiydi. Minârelerin dar şerefelerinden siyah bayraklar havada dalgalanıyordu. Camiin önünde, yerde, yüksek bir kürsü vardı. O da siyah bir örtüyle kaplıydı. Kürsünün önünde Wilson'un onikinci prensibini temsil eden bir yazı vardı. Sâde meydan değil, tâ Ayasofya'ya kadar insan doluydu. Halk o kadar sıkışmıştı ki; hareket edemiyecek bir halde idi. Askerler, kalabalığın iki yüzbin kişi olduğunu söylüyorlardı.

Bu kımıldanamıyacak kadar sıkı olan kalabalıktan başka câmiin demir parmaklıkları, damlar, câmi kubbeleri dâhi insanla doluydu. Nasıl o küsrüye yaklaşabildim farkında değilim. İki yanımda, iki önümde dört süngülü asker, bana yol açıyordu. Bunların gösterdiği bir kardeş sevgi ve itinasını ömrüm oldukça unutamayacağım. Acaba, bunların beni oraya götürmeleri istenmiş miydi? Yoksa, kendi kendilerine mi gelmişlerdi, bilmiyorum. Kürsünün önüne geldiğim zaman hayatımın en önemli dakikalarından birini yaşadığımı hissettim. Vücûdumun her zerresi elektriklenmiş

HALİDE EDİP ADIVAR
İstanbul mitingleri sırasındaki kıyafetiyle

gibiydi. Bu hâl her hangi bir zamanda beni derhal öldürebilecek kudretteydi. Fakat o an benim için unutulmaz bir tecrübedir. Çünkü hiç sesi çıkmayan bu iki yüz bin kişinin ıstırabını bana aşılamıştı.

İnanıyordum ki; Sultanahmed'teki Halide, hergünkü Halide değildi. Bazan en mütevâzi ve tanınmamış bir insanın büyük bir milletin büyük idealini temsil edebileceğine inanıyordum. O günkü Halide'nin kalbi bütün Türk kalblerinden gelen hisle atıyor ve Halide'ye gelecek yılların fâciasını duyurıyordu.

Minârelerden gelen seslere, kalabalık arasındaki yüzlerce ulemâ, müslümanlığın bir nakaratı olan "Allahü Ekber, Lâilâhe İllâllah, Vallâhu Ekber, Allâhu Ekber ve Lillâhilhamd" ile bu seslere katılıyordu. Halide, bu harikulâde terâneyi dinlerken, kendi kendine şunları söylüyordu.

"İnsanların kardeşliğini ve barışını ifâde eden İslâmiyet ebedîdir. Bâtıl inançlar ve dar görüşler İslâmiyeti değil, Allah'dan gelen gerçek İslâmiyet. Ben bugün onun en yüksek noktasını ifâde etmeğe mecburum. Türkiye, benim zulme uğramış milletim de ebedîdir: O, öteki milletlerde olan kusur ve faziletlere sâhip olmakla beraber, hiç bir maddî kuvvetin yok edemiyeceği mânevî bir kudrete de sâhiptir. Ben bugün onun zirvesini anlatmalı, insanlığın kardeşliğini ifâde eden rûhunu vermeğe çalışmalıyım."

"... Burada hatıratını tekrar birinci şahsa çeviriyorum."

Kürsünün merdivenlerinde yeşil sarıklı bir adam oturuyordu. Alelâde, Anadolu'lu bir hocaydı. Top sakallarından aşağıya doğru göz yaşları akıyordu. "Hâlide hanım, Hâlide hanım, kızım" diye ağlıyarak ellerimden yakaladı. Ben onu kürsünün merdivenine oturtarak, yanına iliştim. İhtiyar, başı ellerimin üstünde ağlamaya devam etti.

آناطولی قادینلری مدافعهٔ وطن جمعیتی

نظامنامه سی

١٣٣٥

ANADOLU MÜDÂFAA-İ VATAN CEMİYETİ NİZAMNÂMESİ 1335 (1919)

Müslüman Türk Kadınlarının vatan yolunda hizmete koşmak için kurdukları ilk cemîyetin nizamnâmesine âid kapak

Ben de ağlıyordum. Fakat arkasını okşıyarak yukarısını gösterdim: "Git duâ et!.." dedim. O da yukarı çıkarak, kürsüden Türkçe olarak memlekete duâ etti ve bu sûretle miting sona erdi."

Sultanahmed'te kadınların fa'âl olarak rol oynadığı ikinci bir miting daha yapılmıştı. Bu da 13 Ocak 1920'de İstanbul'un müttefiklerce işgalini müteâkibti. Bu mitingde konuşan Muallimler Cemiyeti Başkanı Nâkiye (Elgün) Hanım şöyle demişti:

"— Efendiler, size memleketin bir kadını sıfatı ile hitâb ediyordum. İçinizde Fâtih'in, Selim'in, Süleyman'ın mezârını, ecdâdın ebedî âbideleri olan câmileri, türbeleri bırakıp gidecek bir erkek var mıdır? Ben tasavvur edemiyorum. Çıkamayacaksınız, bırakmıyacaksınız! Biz de dâimâ sizinle beraber olacağız! Yanınızdan, önünüzden ayrılmayacağız! Hayatından ziyâde sevdiği evlâdını vatan sevgisine fedâ eden kadınlarımızın, can ile sevdiği İstanbul için canını fedâ edeceğine elbette inanırsınız!

"Türk"lerle meskûn arâziden, bir karış bile vermek kâbil olmadığını elbet isbat edeceğiz. Önümüzde açık iki yol var. Biri tarihimize şânımızla devam etmek, diğeri gözlerimizle birlikte tarihimizi de kapayıp ebediyete götürmektir."

Sultanahmed Mitingi'nde
Hâlide Edip Hanım kürsüde

III — DİĞER MİTİNGLER VE BAZI ŞAHÂDETLER

Türk kadını daha sonra başlayan silâhlı çatışmaya da bigâne kalmamış, bu sahada da takdire değer hizmetler ifâ etmiştir. Türk kadınları yaralı askerlere bakmak, imâlât-ı harbiye fabrikalarında elbise dikmek, fişek doldurmak gibi işlerde çalışmak ve cepheye silâh, cephâne taşımak şeklinde insan üstü bir gayret ve faaliyet göstermişlerdir. Bu hususta birkaç görgü şâhidinin müşâhedelerini kendi ağızlarından dikkatlerinize arzedelim:

Millî Mücadele'nin câlib-i dikkat şahsıyetlerinden biri olan **Dr. Rıza Nur** diyor ki;

"Ben bu yolu (İnebolu Ankara arası) Millî kıyâm esnasında sekiz on defa geçtim. Nakliyat kâğnılarla bu yolda oluyordu. Yol, Ankara'dan İnebolu'ya kadar, bilhassa Çankırı - Kastamonu arasında öküz, at iskeleti ile dolu idi. Her otuz adımda, bir iskelet yatıyordu. Bu hal, bu yolun ehemmiyetini, bu yolda edinilen emek ve çekilen zahmetleri, verilen kurbanları gösterir. Kimbilir ne kadar da adam ölmüştür. Onlar tabiî gömülü...

Bu yollarda giderken, mühimmat naklederken kâğnılara rastgelirdim. Bir kâğnı iki büyük top, mermisi nakledebiliyor. Yağmur var. İhtiyar bir köylü, paltosunu çıkarmış, mermilere örtmüş, kendisi sırılsıklam. Şu mübârek Türk, mermiyi canından ziyâde düşünüyor. Kastamonu'da bir şey hikâye ettiler. Cephâne gelmiş. Kağnıları toplamışlar, bir kadın da sırtında birkaç aylık çocuğu ve kağnısıyla gelmiş. Herkes acımış. "Kadın, sen köyüne git!." demişler. Kadın ağlamış ve, "Bırakın, bunun babası gâvurun karşısında öldü. Oraya cephâne taşıyayım. Bu da, ben de bu uğurda ölelim!.." demiş. Gözlerimden yaş geldi. Bu Türk'de bu hamiyet nedir? Millî Harekette böyle menkıbeler binlercedir[1]

İnebolu, Millî Mücâdele'nin en faal merkezlerinden biriydi.

1- Dr. Rıza Nur- Hayat ve Hatıralım, C. III, İst. 1968, Sh. 588-89)

Kastamonu, vilâyetimizin iskelesi, Ankara'ya gidenlerin karaya çıktıkları mahal olmak itibariyle, Millî Mücâdele'nin hayâtî ehemmiyeti hâiz birçok hâdisesine sahne olmuştur. Bu bölgedeki faaliyetleri gayet geniş bir sûrette incelemiş bulunan Millî Mücâdele gâzilerinden **Nureddin Peker,** Kastamonulu hanımların faaliyetlerinden de uzun uzun bahsetmektedir.

" Bu tarihlerde Kastamonulu hanımların, çok başarılı hizmetlerini görmekteyiz. Önce Müdâfaa-i Hukuk cemiyetlerine girerek konserler tertip etmişler. Millî Mücâdele'nin propagandasını yapmışlar ve bir grup olabilecek kadar çoğalınca da ilk defa "Müdâfaa-i Hukuk Hanımlar Şûbesi"ni kurarak daha müessir bir faaliyet göstererek nümûne olmuşlardır.

Kurucuları şu hanımlardır:

1. Reis : Mevlevî Şeyhi **Âmil Çelebi'nin** eşi,
2. Reis : Polis Müdürü **Halil Bey'in** eşi,

Umûmî Kâtip Sıhhat Müdürü **Ferruh Niyâzi Bey'in** eşi **Sâime Hanım.**

Muhâsib ve Kâtip: Reji Müdürü **Ömer Bey'in** kızı,

Âzâ: Vâli Vekili Defterdar **Ferid Bey'in eşi,**

Âzâ : İzbelioğlu eşi **Hâfız Hanım,**

Âzâ : Maarif Müdürü **Talât Bey'in** eşi

Âzâ : Müdafaa-i Hukuk Reisi **Ziyâeddin Efendi'nin** eşi,

Daha sonra havâli kumandanı Osman Bey'in eşi, Tahir Çelebi'nin eşi, Reji Müdürünün eşi de dâhil olmuşlar, kaabiliyet ve kültürlerine göre muhtelif işlerde vazife taksimi yapmışlardır. Cemiyet çalışma olarak en ücrâ köşelere kadar millî dâvânın ehemmiyet ve propagandasını yaptı. Konferanslar, müsâmereler, sergiler tertiplendi. Askere gidecekler heveslendirildi, cephede çarpışanlara yardım kampanyaları açtı. Millî dâvânın, Türk'ün ölüm-dirim dâvâsının gerçeklerini ifâde etmek için mitingler tertip etti. Dünya kraliçelerine, Cumhurbaşkanlarının eşlerine protesto telgrafları yazarak Türk Milleti'ne revâ görülen haksızlıkları ve kendi tutumlarının ne olacağını izah etmişlerdi. Şehid

âilelerini asker çocuklarını korumuşlar, sünnet düğünleri yaparak halkın dinî ve millî geleneklerini canlandırmışlardır. Çalışkan ve atılgan Kastamonu kadınları, savaşa katılan, silâh ve cephane taşıyan köylü kadınlar kadar muhteremdir.[1]

Bir başka şahâdet:

"Ertesi günü öğleden evvel Manisa'ya geldik. Burada da aynı fecî manzara ile karşılaştık. 8 Eylül'de düşman istilâsından kurtulan Mânisa, işgâl senelerinde çok ıstırab çekmişti. İstirdattan iki üç gün evvel Yunanlılar, halkı katliâma tâbi tutmuşlar, baştan başa tarih olan bu şehri ateşe vermişler ve mühim bir kısmını yakmışlardı.

Biz, tren istasyonuna girdiğimiz sıralarda Yunan esirleri muhafaza altında ve yürüyüş kolu nizamında kışlaya götürülüyorlardı. Birdenbire ortalık karıştı. Siyah çarşaflı bir Türk kadınının dişi bir kaplan gibi Yunan esirlerinden birinin üzerine atılıp altına aldığını ve boğazına sarıldığını gördük. Muhâfızların müdâhalesiyle esir güçlükle ölümden kurtulabildi. Bu Türk kadının nasıl bir intikam hissi ile hareket ettiğini uzun uzadıya düşünmeğe hâcet yoktu. Biraz sonra hâdiseyi öğrendik. Bu siyah çarşaflı kadın Manisa'nın kenar mahallesinde küçük bir evde yavruları ile oturan bir asker karısı idi. Üzerine hücum ettiği Yunanlı da işgâlde Manisa, Yunan menzilinde vazife görüyordu. Gizlice bu eve musallat olan bu düşman askerî ve kendisi gibi tıynetsiz birkaç arkadaşı kadının yetişmiş kızına tecâvüze yeltenmişlerdi. 20 Ağustos'ta düşmanı yere seren kahraman Türk Ordusu'nun Manisa'ya yaklaştığı günlerde de hem bu zavallı Türk kadınının evini yakmışlar ve hem de kızını öldürmüşlerdi. Evlâdının şehâdeti üzerine bir çılgın gibi dağlara kaçmış ve Ordumuzun Manisa'ya girdiğini öğrenince kızının intikamını almak üzere kaatilleri aramağa, Yunan esirlerini birer

1.- Gn. Ali Fuad Cebesoy'un Siyâsî Hâtıraları İst. 1957. sh. 68 — 69)

birer ve kimseye sezdirmeden tetkike başlamıştı. Nihâyet bizim tren istasyonuna muvâsalat ettiğimiz saatlerde, katil Yunan askerini görmüş ve onu boğmak ve öldürmek için olanca hiddetiyle üzerine atılmıştı." [1]

Kastamonu Kadınlar Mitingi :

Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti tarafından 10 Aralık 1919 Çarşamba günü hazırlanan miting; Kız Muallim Mektebi bahçesinde yapılmıştır. Köylü-şehirli binlerce hanımın iştirak ettiği bu mitingde; mütârekeden beri karşılaştığımız birçok haksızlıklar, İzmir, Maraş, Antep, Urfa'nın işgalleri ve yapılan canavarlıkların anlatılması, bütün dinleyicileri ağlatmıştır. Hazırlanan protesto telgrafları Dünya medeniyetine duyurulmak üzere Halife'ye, Sadrazam'a çekilmiştir. Türk Mileti'ne revâ görülen haksız ve hunharca muâmelenin düzeltilmesi, yurdumuzun düşman işgalinden kurtulması için Antalya'daki İtalyan temsilciliği eliyle İngiltere, İtalya kraliçelerine ve Amerika Birleşik Devletleri, Fransa Cumhurbaşkanlarının eşlerine gönderilmiştir.

Bu mitingde Cemiyet Reisi **Zekiye Hanım'ın** tarihî hitâbı şöyle idi :

"—Kardeşler, Hemşeriler:

Daha bir sene evvel kırmızı rengi ile başımızda dalgalanan Ulu Sancağımız görüyorsunuz ki; siyahlara, mâtemlere büründü. Muhârebe meydanlarında vatan ve din uğrunda, yüz binlerce evlâdımızı gömdükten sonra haktan, adâletten bahseden Avrupalıların bir seneden beri bekledik diye başımıza açmadık felâket kalmadı. Haktan en çok bahsedenler haksızlığın en büyüğünü yaptılar. Daha dün gibi refah ve saâdeti, evi barkı olan İzmir'deki dindaşlarımız beyaz saçlı kadınlarımız, kundaktaki yavrularımız Yunanlıların süngüsünden geçti. Her tarafı yüksek minârelerinden günde beş vakitte ism-i Celâlullah akseden Adana'mız, Antalya'mız, en nihâyet Antep, Maraş, Urfa'mız elimizden alınmak isteniyor.

Hanımlar! Büyük felâketlerimiz önünde evâtlarımızın, kardeşlerimizin kanıyla suladığımız yurdumuzun işgâline kardeşlerimizin felâketine susacak mıyız? Hayır hanımefendiler. Mağlûbuz, silâhımız yok. Fakat göğsümüzde imanımız, bütün Dünya'yı halkeden Allah'ımız var! İşte biz de imânımızı Allah'ımıza istinâden haksızlara haksızlıklarını yüzlerine vurur ve Cihan huzurunda ilân ettikleri adâleti taleb ederiz.

Hanımlar!.. Dünya'yı kanlara boğan, insanları tavuklar gibi boğazlayan erkeklere müracaat edecek değiliz. Bizim gibi şefkatle merhametle düşündüklerinden şüphe etmediğimiz İtilâf Devletleri'nin büyük kadınlarına mürâcaat edecek ve birer telgrafla bize yapılan haksızlıkları yazacak ve anlatacağız! Eğer onlar da hakkımızı teslim etmezlerse evlâtlarımızın kanlarına kendi kanlarımızı karıştırarak erkeklerimizle bir safta dinimiz ve istiklâlimiz için haksız, zâlimlere tarihin lânetlerini terkederek şehâmetle öleceğiz."

Kız Muallim Mektebi'nde; Ocak 1920'de yapılan toplantıdaki hanımlar **Lloyd George**'un sözlerini inceliyerek reddettiler. Protesto kararı aldılar. Protesto telgrafını, Antalya'daki İtal-yan Konsolosu yoluyla gönderdiler.

"Türk milleti kadınlı, erkekli savaşlarda can vermekte aslâ tereddüd etmiyeceğini, eğer silâh ve cephânemizin bulunmadığına ümid bağlanıyorsa, düşmanlarını tırnaklarıyla boğacaklarını ve gerekirse toprağın üstünde şerefsiz yaşamaktansa, toprağın altında kahramanca yatmayı bileceklerini" ifade ederlerken büyük bir ağırbaşlılıkla dağılmışlardı.

Harp içinde Kastamonulu hanımların bir başka faaliyeti de vardır: **"Kadınları Çalıştırma Derneği"** adı altında kurulan bir cemiyet, hanımların kültürlerini artırmak gâyesine mâtuftu.

1- Gn. Ali Fuad Cebesoy'un Siyâsî Hâtıraları İst. 1957. sh. 68 — 69)

IV — ANADOLU KADINLARI MÜDAFAA-İ VATAN CEMİYETİ 1919-1920

1919'a kadar kadınlar tarafından kurulan cemiyetler hayır işleriyle meşgul bulunuyordu. Lâkin 1919 Türkiyesi'nde harb, cephelerden âile ocaklarına kadar intikal etmişti. Ortada vatan müdafâasının kadın ve erkek tefrik etmeden herkese farz olduğu şartlar vardı. İşte bu şartlar sebebiyle bir çok cemiyet meyanında birde Sivas'ta **"Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyet"** kurulmuştu.

"İrâde-i Millîye" Gazetesi 8.11.1335 (1919) Pazartesi günkü onbeş numaralı nüshasında yayınlanan şu haberle, cemiyetin kuruluşunu Türk efkâr-ı umûmiyesine ilân ediyordu:

ANADOLU KADINLARI MÜDAFAA-İ VATAN CEMİYETİ

Sivas hanımları geçen Cuma günü, Nümûne Kız Mektebi'nde toplanarak memleketin bütünlüğü ve istiklâlini müdâfaa uğrunda bütün Anadolu'nun birliği için çalışmak üzere bir cemiyet kurmuşlardır.

Hanımlarımızın memleket endişesi etrafında erkekleri ve kardeşleriyle elele ve sonuna kadar çalışmaya azmettiklerini gösteren bu vatanperver teşebbüs husûsiyle, nutuklarında ve telgraflarında gösterdikleri metin, ciddî ve müstesnâ fedakârlık hisleri; her türlü sitâyişlerin üstünde bir his ve heyecan ile telâkki edilmiştir. Medeniyet âleminde, Anadolu'nun bu muhterem ve azimkâr, heyecanlı sesleri, Türk Milleti'nin daimâ yaşayacağına en büyük delil olarak kabul olunacaktır."

Cemiyetin nizamnâmesi onbir maddedir.

Madde:1 Merkezi Sivas'da olmak ve bütün Anadolu'nun icâb eden mahallerinde birer müstakil şûbeleri bulunmak üzere "Anadolu Kadınları Müdâfaa-i Vatan Cemiyeti" nâmıyla bir cemiyet teşekkül etmiştir.

Madde:2 Devlet-i Âliyye-i Osmâniye ile Düvel-i İtilâfiye arasında münakid mütârekenâmenin imza olunduğu 30.10.1334 (1918) tarihinde elimizde kalan ve her noktasında, ekseriyeti İslâmlar teşkil eden aksam-ı memalik-i Osmaniye yekdiğerinden ve câmia-i Osmaniye'den gayri kâbil-i tecezzi ve infikak bir küldür. Bilcümle anasır-ı İslâmiye yekdiğerine karşı hürmeti mütekabile ve hissî fedâkârî ile meşhun vaziyeti ırkiye ve ictimâiye ve şerâit-i muhitiyelerine riâyetkâr bir kadın ve erkeklerden mürekkeb hakiki kardeşlerdir.

Madde:3 Her türlü işgâl ve müdahâlenin ve bilhassa Rumluk ve Ermenilik teşkili gâyesine mâtuf harekâtın reddi hususlarında cemiyetimizce mukâvemet ve müdâfaa için lâzımgelen her şeye tevessül edilecektir. Gayrimüslim vatandaşlarımızın hâkimiyet-i Osmaniye ve hukûk-i İslâmiyemizi haleldâr edecek bir vak'aya, kendileri tarafından sebebiyet verilmedikçe, hukûk-i tabiiyyelerine ve mukteziyât-ı diniyye ve ananât-ı milliyelerine İslâm kadınları daimâ riâyetkâr kalacaktır. Fakat milletve vatanımızın zararını mûcib olacak her teşebbüsü red ile, erkeklerimizle beraber ve bütün varlığımızla müdâfaa olunacaktır.

Madde:4 Cemiyetimiz âzây-ı faâle ve tabiiyeden müteşekkildir. Bütün İslâm hanımları azây-ı tabiiyesindendirler. Bu mukaddes gâyenin temini için bilcümle İslâm hemşirelerimiz müttehiden çalışacaklardır. Yalnız tahtı işgâlde bulunup arzularını bilfiil istimâl ve serbestçe izhar edemiyen hemşirelerimiz şimdilik mazur görülecektir.

Madde:5 Teşkilâtın onaltı kişilik bir İdare Hey'eti bulunduğu bildirilmektedir.

Madde:6 İdâre Hey'etinin seçimi ve vazife taksiminden bahsetmektedir.

Madde:7 İdare Hey'etinin toplantılarının başkan, kâtib-i umûmî ve muhasibin vazife ve selâhiyetlerini, 8. madde cemiyet adına yapılacak masrafların şekil ve selâhiyetlerine

müteallik hususları, 9. madde kongrenin toplanma şartlarını, 10.madde dahilî idâreyi 11.madde ise nizamnâmenin değiştirilmesi için gerekli şartları tanzim etmektedir.

Bu nizamnâmeye göre kurulan cemiyetin ilk toplantısı **Melek Reşid Hanım**'ın memleketin içinde bulunduğu acıklı durumu tasvir eden ve kurtuluş için "Gücümüzün yettiği kadar çalışmak ve bu haldeki feryâd ve her türlü fedakârlığı yaparak, bu uğurda malımızı, canımızı fedâ etmek için müzâkerede bulunmak" sözleriyle devam eden konuşmasıyla açılmış ve İzmir'in işgali üzerinde durularak bu husustaki millî azim ve karar canhıraş bir surette izhar ve ifâde edilmiştir.

Faaliyete geçen **"Kadınlar Müdafaa-i Vatan Cemiyeti"** bir taraftan muhtelif yerlerde şubeler açıyor, diğer taraftan da çeşitli beyannâmeler neşrederek halkı millî gâye etrafında tenvir etmeye çalışıyordu. Bu arada **"Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Hey'et-i Temsiliyesi"** ile de temasa geçilerek zaman zaman İtilâf devletlerine Anadolu'da giriştikleri veya medhaldar oldukları işgal ve istilâlar için şedid bir lisanla kaleme alınmış protestolar gönderiyorlardı.

Sivas'ta kurulan bu cemiyetin kısa zamanda pek çok faydası görülmüş bu yüzden de M. Kemal Paşa tarafından "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti"nin şubesi bulunan yerlere tamimler yapılarak bu cemiyetin faal birer şubelerinin açılması telkin edilmiştir. Bunun neticesi olarak Amasya, Kayseri, Niğde, Erzincan, Bolu, Burdur, Pınarhisar ve Kangal şubelerinin açıldığı görülmüştür. Tabiatıyle birçok yerlerde bu cemiyetin şubesi olmaksızın müstakil ve benzer cemiyetlerin kurulduğu da görülmüştür.

Bütün bu faaliyetlerden haberdar edilen **M. Kemal Paşa** mezkûr cemiyete takdir ve teşekkürlerini şu yazı ile bildirmişlerdir.

Sivas'ta Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti'ne

Ankara, 9 Mart 1336-1920

Muhterem hemşirelerimiz, yeni bir muâveneti vatanperverânelerinden bâis 12 Şubat 1336 tarihli ve 66 numaralı tahriratı kemal-i ihtiram ile aldık. Anadolu kadınlarının hidemât-ı vataniyeye devam-ı iştiraklerini görmekle pek ziyade mütehassis olduk. Takdirat ve teşekkürât-ı mahsusamızı arzeder ve mesai-i kıymetdaranelerinde muvaffak olmanıza dualar ederek hürmetlerimizi takdim eyleriz efendim.

Anadolu ve Rumeli
Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Heyeti Temsiliye Reisi,
M. Kemal

27. XI. 1336 - 1920 tarih ve Sivas valisinin mührü ile, "Mukaddes hukukun korunması maksadiyle kadınların da katılmasını temin için Kale-i Atik Mahallesindeki Nümune Mektebinde toplanarak Sivas Kız Darüleytam Müdiresi Makbule Hanım ve Ayşe Hanımlar tarafından istidâ verilmiş olduğu yazılıyor. Asiye Remzi (11.1.1336-1920) ve pek çok hanımların Amasya'da kurduğu cemiyeti, Fırka Kumandanı Kemal Cemil Bey haber vermişti.

Sivas'ta Anadolu Kadınları Müdafaa-i Hukuk Vatan Cemiyeti İdaresi Riyasetine

Efendim, .

Heyet-i Temsiliye vasıtasiyle vârid olan Anadolu Kadınları Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Nizamnâmesi mucibince Amasya'da dahi bir şube tesis ve teşkil ile ve kongresi intihabiyle on altı hanımdan mürekkep bir heyet-i idaresi vücuda gelmiş, lütuf ve muâvenet-i hakkı istinâden sa'y ve ikdama başlamış olduğunu bera-yı malûmat arzeyler ve bütün Anadolu kadınlarına mahza hizmetle pîşvar olduklarından dolayı heyet-i âliyelerine

Sivas'ta kurulan "Anadolu Kadınları Müdâfaa-i Vatan Cemiyeti" mensuplarına **M. Kemal Paşa** tarafından gönderilen mektup.

tebrik ve muvaffakiyetlerini vâcib-i mutlaktan tazarru eylerim efendim.

Amasya Anadolu Kadınları
Müdafaa-i Hukuk Vatan Cemiyeti
Heyeti İdâre Reisi
Asiye Remzi

Bütün bu vesikalar imanlı Türk kadınlarının vatan müdafaasında erkeklerden pek de geriye kalmadıklarını açıkça ortaya koymaktadır.

Anadolu Kadınları Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'nde çalışan imanlı Türk kadınları, Yunan işgâl ve istilâlarının vahîm neticeleri karşısında bütün Anadolu kadınlığını uyandırmak ve erkeklerine yardım sevketmek maksadıyle hududsuz bir gayret ve faaliyet göstermişlerdir. Sair vilâyet merkezlerinde de benzer teşebbüslerin gerçekleştirilmesiyle İşgâl Kuvvetlerine karşı toplu protesto hareketlerinde bulunmayı te'min etmek üzere çeşitli beyannâmeler neşretmişlerdir. Bunlardan birini dikkatlerinize arz ediyoruz:

Sivas
Anadolu Kadınları Müdafaa-i
Vatan Cemiyeti

Numara: 120

Sivas 24. 4. 336

Hanımefendi;

Beş ay mukaddem Sivas'da Anadolu Kadınları Müdafa-i Vatan Cemiyeti nâmıyla bir cemiyet teşekkül ettirdik. Cemiyetin maksadı, memleketi parçalamak isteyen düşmanlara kadın ve erkek vatanın müdafaası için birleşmiş olduğumuzu isbat etmek ve aynı zamanda Türk kadınına yakışacak bir sûretle biz

de memleketimize hizmet etmekten ibârettir. Nizamnâmemizi takdim ediyoruz. Okuduğumuzda tafsilâtını daha iyi anlarsınız.

Şimdi sizden ricamız, kazanızda veya nâhiyenizde aynı maksada hizmet etmek üzere bir cemiyet teşekkül ettiriniz. Anadolunun en küçük bir köyüne kadar bütün Türk kadınlarının birleştiğini, beraber çalıştığını gösterelim. Tabiî malûmatınız var... İngilizler, İstanbul'u tamâmen işgal ederek memurlarımızı birer uşak gibi mâiyetlerinde kullanarak Pâdişâhımız ise, mahsur kalmıştır. Şimdi ise, İngilizler, Türkleri Ermenilere, Rumlara esir gibi kullandırmak isteyen Ferid Paşayı Sadrıâzam intihâb ettiler. O'nun Sadrazam olması memleket için bir felâkettir. İngiliz paraları ile memleketi satmak isteyen, Rumlara, Ermenilere, İslâmları çiğnetmek alçaklığını kendince hiçe sayan böyle bir vicdansızı Anadolu'nun saf ve temiz ahâlisi Sadrıâzam diye kabul etmiyor ve etmiyecektir. Buna hiç şüphe yok. Yalnız, vatandaşlarımıza bu hakikatı anlatmak lâzım. Türkler, Ermenilerin, Rumların ayakları altında ezilemezler. Mübârek dini-mizi, câmilerimizi tahkir ettirmemek için ölüme memnûniyetle râzı oluruz. Ankara'da Anadolu Ajansı teessüs etmiştir. Dünyanın her tarafından oraya havâdis veriliyor. Bâhusus İstanbul'daki Ferid Paşa tarafından kendi hilkatindeki arkadaşları ile beraber İngiliz paralarını cebine doldurarak, memleketi seven, Müslümanlığı muhafaza etmek isteyen dindaşlarımıza edilen eziyetleri günü gününe malûmat veriyorlar. Ankara, aldığı havâdisleri bütün vilâyetlerdeki kadın cemiyetlerine bildiriyor.

Biz de aldığımız havâdisleri size bildiririz. Siz de kazanızdaki bütün hanımlara anlatırsınız. İşte bunu anlatmak içindir ki; bir cemiyet teşkili lâzımdır. Cemiyet teşekkül ederse onları etrafınıza kolaylıkla toplarsınız. Sadrazam Ferid Paşa hâininin cebine girecek paraların hatırı için bizim İngilizlerin esiri olamıyacağımızı, Ermenilerin ve Rumların ayakları altında ezilmiyeceğimizi, oradaki hanımların anlıyacağı bir sûrette anlatırsınız. Teşekkül ettireceğimiz cemiyet bize tâbi bir şûbe olur. Yaptığınızı bize bildirirsiniz. Biz de elimizden geldiği kadar size yardım ederiz. Herhalde cemiyetin bir an evvel teşekkülüne gayret etmenizi ve hey'et-i idâre isimlerinin bildirilmesini hamiyet-i vataniyyenizden bekler, selâm ve hürmetlerimizi takdim ederiz.

(Resmî mühür)
Sivas Anadolu Kadınları
Müdafaa-i Vatan Cemiyeti
(335)

Kâtibe-i Mes'ûle — **Reise-i Ulâ**
Sâdiye Kemal — **Melek Reşid**

Bu vesika dikkatle incelendiğinde Sivas kadınlarının **M. Kemal Paşa'nın** İstanbul Hükûmeti ricâline karşı vâki' ithamlarını aynen kabul ve ifâde etmekte oldukları kolayca görülmektedir. O derecede ki; bu beyannâme âdetâ **M. Kemâl Paşa'nın** kaleminden çıkmış gibidir. Esâsen Sivas da Ankara gibi tamâmen O'nun nüfuz ve tesiri altında bulunuyordu.

Damad Ferit Paşa bu beyânnâmede ifâde edildiği gibi, aslâ "hain" değildir. Belki siyâsetinin yanlış ve hatalı tarafları vardır. Bunlar da İngilizler'in -gerçek hilâfına- **M. Kemal Paşa** ve Kuva-yı Milliye'ye karşı görünmelerinden doğmuştur. Sevr Muâhedenâmesi'nin islâhı için toplanan konferansta vatanımızın -asgarî hududları olarak- Kosova'dan Yemen'e kadar imtidâd etmesini müdafaa ettiği ve bu yüzden **"Misak-ı Millî"** hududlarına râzı olan Kuva-yı Milliyeciler'ce hayâlperestlikle itham olunduğu bir gerçektir. Hele bu beyannâmenin O'nun İngilizlerden para almakla itham etmesi son derecede yersiz ve

hilâf-ı hakikattır. Bir kere zevcesi bulunan, **Sultan Abdülhamid** Hân'ın kız kardeşi **Mediha Sultan**'ın hududsuz şahsî serveti vardı. Bugün gasb sûretiyle "Kemik Veremi Hastanesi" hâline getirilen Baltalimanı'ndaki meşhur Sahil Sarayı'nda oturuyor ve maddî refah içinde yüzüyordu. Ancak, **M. Kemal Paşa** ve arkadaşlarının İstanbul Hükümeti ricâlini İngilizlerin cürüm âleti hâlinde göstermek hususundaki hududsuz gayretlerine mâkes olan ve tamâmen onun hissiyâtını taşıyan bu beyannâmede Anadolu kadınlarının tezâhür eden hamiyyet-i vataniyelerine bir diyeceğimiz yoktur. Ancak bununla muhtevâsındaki sâir siyâsî efkâr ve hissiyâtı tefrik etmek gerekmektedir.

Bütün Anadolu kadınlarına dağıtılan bu beyanname, çeşitli yerlerden çeşitli mukâbeleler görmüştür. Bunlardan bazı misâlleri nazar-ı dikkatlerinize arz ediyoruz:

SİVAS ANADOLU KADINLARI MÜDAFAA-İ VATAN CEMİYETİNE VE HEYET-İ TEMSİLİYEYE

Efendim,

Vatanımızda yarım asırdan beri te'sirât-ı hâriciye (harici tesirler) ile serzede-i zuhur (ortaya çıkmış bulunan) olan gavâil-i dâhilî ve hâriciyeden (haricî ve dâhili gâilelerden) dolayı milyonlarca nüfusumuzu din ve vatan uğrunda fedâ etmekle beraber, mukaddes memleketimizin bir kısm-ı mühimmini dahi kaybettik. Elyevm mevcud vatanımıza da göz dikenlere insaniyyet ve beşeriyyet nâmına yaptıkları haksızlıkları bildirmek ve her türlü haksızlıklarla tecâvüzlerini âlem-i medeniyet nâmına protesto etmek ve yetiştireceğimiz evlâtlarımızı bu gâye-i mukaddeseye doğru götürmek ve harb-i âhır dolayısıyla tahammülfersâ (tahammül edilemez) bir sefâlet altında terk-i hayata mahkûm olan yüzbinlerce yetimlerin ve dul kadınların imdâdına koşmak üzere Kayseri hanımlarından Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Vatan Cemiyeti teşekkül etmiş ve bilûtfihîteâlâ vatanî, hissî gâyelere mâtuf olan semerâtını iktitâfa (meyvalarını devşirmeye) başlamış olduğunu arzeder. Hayra mâtuf umûr (işler) ve teşebbüsâtımızda muvaffâkiyâtımızı Cenab-ı Hak'tan temenni eyleriz efedim.

22 Kânûnusâni 336
Kayseri Anadolu ve Rumeli Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti Reisesi
Seyyide

NİĞDE MUTASARRIFLIĞI CÂNİB-İ SÂMİSİNE

Saâdetlü efendim hazretleri:

Makam-ı sâmileri vasıtasıyla tevdî buyurulan "Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti" nizamnâmesi ve olbabtaki tahrirat-ı âliyenin (yüksek yazının) Niğde Müslüman hanımları tarafından manzurdîde-i ibtihaç olması (görülmesi) üzerine zaten Vatan-ı Osmanî'nin vaziyet-i elîmesi hazıra-i elîmesi karşısında dâğıdar ve her türlü fedâkârlık ibrâzına amâde bulunan kalblerimizdeki Türklük hûn-i ismeti feveran etmiş ve 26 Kânûnusâni 336 tarihinde Ünas Nümûne Mektebi'nde şehrimizin muteber ve münevver İslâm hanımları biliçtimâ mevlûd-ü şerif kıraatinden ve müdire Ferîde, Mükerrem Hidâyet ve Nezâhat Cemil hanımların müessir ve beliğ nutuklarını müteâkip büyük bir tehâlükle intihabâta mübâşeret (arzulu olarak seçime başlanılmış) ve âray-i umûmiye ile melfuf (ekli) pusulada esâmisi muharrer (isimleri yazılı) 16 hanım hey'et-i idâre-i fa'ale azâlığına intihap sûretiyle cemiyet-i muhteremenin resmî küşâdı icra kılınmış ve âza-yı tabiiyenin miktarı elyevm 1090 adede bâliğ olup muâmele-i kaydiyyeye devam edilmekte bulunmuş olmakla lütfen makam-ı âlilerince de mazhar-ı müzâ-

heret olması ve cevâben keyfiyet-i teşekkülün Sivas'taki merkez-i umûmisine iş'arına delâlet buyurulması mütemennâdır. Olbabta emr-ü irâde hazreti veliyyülemrindir.

4 Şubat 336
Niğde Anadolu Kadınları Müdafaa-i
Vatan Cemiyeti Şûbesi
Mürselât Numarası: 1

Kâtibe-i Mes'ûle **Reise-i Ulâ**
Mükerrem Hidâyet **Ayşe Feride**

SİVAS'DA MÜDAFAA-İ VATAN CEMİYETİ RİYASET-İ MUHTEREMESİNE

Sevgili vatan-ı muazzezemizi eyâdi-i düşmandan tathir (temizleme) tahlisi ve temâmiyet-i istiklâliyetimizin temin ve müdafaası uğrunda kadınların da erkeklerden ayrılmamak ve her türlü fedâkarlıklara iştirak ve ile mücâhedede bulunmak azmiyle Pınarhisar'da dahi Müdâfaa-i Vatan Hanımlar Cemiyeti hey'et-i fa'alesi olmak üzere on altı kişiden mürekkep 6 Şubat 336 tarihinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti teşkil edilerek sarf-ı mesâiye başladığımızı oradaki üstad-ı muhterememiz hanımlara tebliğ ve tefhimine terdifen arz ile irşadatınıza her an intizarda bulunduğumuzu beyanla kesb-i mefharet ve mûhik olan metâlibimize ankarîb müyesser olmaklığımızı eltâf-ı ilâhiyeden niyazla samimi hürmetlerimizi takdime müsâraat eylerim efendim. 14 Şubat 336

Pınarhisar Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti
Reise-i Ulâ
Refika

SİVAS'TA ANADOLU MÜDAFAA-İ VATAN CEMİYETİ HEY'ET-İ MUHTEREMESİ REİSE-İ ÂLİYESİNE

Lirayi Osmanî	Gümüş Para
6,5	962

Evrak-ı nakdiye : 2790 Kr.

Muhterem hanımefendi Hazretleri;

Bu defa irsâline inâyet buyurulan nizamnâmeyi aldık. Emr-i âliyeleri üzerine cemiyetimiz Leyle-i Berâta müsâdif 3 Mayıs 336 Pazartesi günü müteyemminen mevlûd-ü şerif ile küşad olundu. Malûm-u âliyeleridir ki; burası köy hâlinde gâyet ufak bir kasabadan ibâret bulunduğundan nazara çarpacak derecede iâne derç edilmemişse de karınca kaderine fehvâsınca bu hamiyet şerefinden istifâde ümidiyle ve balâda gösterildiği veçhile iâne derç olunduğu ve cemiyetimizin mührü resmîsi bulunmayıp burada bittabî hakkâk dahi olmadığından oraca bir mühür kazdırarak irsâli esmânının (ücretinin) iş'ar buyurulması ve cemiyetimizi teşkil eden hanımların da esâmisi berveçhi zîr dercedildiği maraziyle Cenâb-ı Hak'kın din ve millet ve vatanımızı her türlü ekdar-ı kevniyeden ve istilâcuyâne hareketlerden masun ve âzâde buyurmasını temenni ve niyazla teveccühat-ı ismet penâhilerinin bekasını istirham eyleriz, hanımefendimiz hazretleri.

6 Mayıs 336
Anadolu Kadınları Müdaffa-i Vatan
Cemiyeti Kangal Şûbesi
Reise-i Ulâ

Kaymakam Ömer Fuad Bey
Kayınvâlidesi
Ulviye

Kâtibe-i Mes'ûle
Hasna

(Bu vesikanın altında şûbeyi teşkil ve tesis eden hanımların isim ve hüviyetlerinin bir listesi eklenmiştir.)

Bu cemiyetleri Hey'eti Temsiliye, Büyük Millet Meclisi hattâ Osmanlı Hükümeti bile tanımış ve bunun yayılmasında önayak olmuştur. Birkaç misal de bunun için verelim:

(TEL)

DERÂLİYE (İstanbul)
4. 2. 336

SİVAS VALİSİ REŞİD PAŞA HAZRETLERİNE

Anadolu Kadınları Müdafaa-i Vatan Cemiyeti nâmına Reise-i ûlâ Melek Reşid Hanımefendi tarafından bir telgrafnâme çekilmek ve teessürât-ı âcizâneme iştirak edilmek sûretiyle gösterilen eser-i insâniyetten cidden mütehassis oldum. Teşekkürâtımın kendilerine tebliğini rica ederim.

Dâhiliye Nâzırı
Mehmed Şerif

Aydın Sancağı Mutasarrıflığı
Evrak Kalemi
Aded : 124

SİVASTA ANADOLU KADINLARI MÜDAFAA-İ VATAN CEMİYETİ RİYÂSET-İ ÂLİYESİNE

18 Kânûnuevvel 335 tarih ve onbir numaralı tahrirat-ı âliyeleri veçhile merkez liva ve mülhakatça da cemiyet-i muhteremleri şuabâtının teşkili için tebligâtı muktaziyede bulunduğu arzı ile teyid-i hürmet olunur efendim.

9 Şubat 336
Aydın Mutasarrıfı Vekili
Hüseyin Nâci

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i
Temsiliyesi
Hukuk Cemiyeti Hey'et-i
17

ANKARA
9 Mart 336

SİVAS'DA ANADOLU KADINLARI MÜDAFAA-İ VATAN CEMİYETİ

Muhterem hemşirelerimiz:

Yeni bir muâvenet-i vatanperverânelerinden bâhis 12 Şubat 336 tarihli ve 66 numaralı tahriratı, kemâl-i ihtiram ile aldık.

Anadolu kadınlarının hidemât-ı vataniyeye devam isteklerini görmekle pek ziyâde mütehassis olduk. Takdirât ve teşekkürât-ı mahsûsamızı arzeder ve mesâi-yi kıymetdârânelerinde muvaffak olmanızı duâlar ederek hürmetlerimizi takdim ederiz efendim.

Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk
Cemiyeti Hey'et-i Temsiliyesi
Nâmına
M. Kemal

(TEL) ANKARA
20/3800

SİVAS KADINLAR CEMİYETİ RİYÂSETİNE

Büyük Millet Meclisi'nin küşadı münâsebetiyle vâkî olan tebrikât-ı samimâne ve izhar edilen hissiyât-ı vatan perverâneye teşekkür ve mücâhidatı milliyemizde tevfikât-ı ilâhiyeye mazhar buyrulmaklığımızı temenniyâtı tekrar olunur. 27. 4. 336

Büyük Millet Meclisi
Reisi
M. Kemal

ERZURUM KADINLARININ PROTESTOLARI

Erzurum Millî Mücâdele'nin ilk siyâsî faaliyeti olan bir kongrenin toplandığı yerdir. Bu kongrenin toplanmasına **M. Kemal Paşa**'nın Anadolu'ya gönderilmesinden çok evvel mahallî dinî ve askerî liderlerce teşebbüs edilmişti. Erzurum'un imanlı halkı, Karadeniz ve Şark vilâyetlerinin mümessilleriyle içtimâ ederek **"Vilâyat-ı Şarkıyye Kongresi"** adıyle bir toplantı yapmaya ve burada işgâl kuvvetlerini protesto ederek vatanın kurtuluşu çarelerini aramaya karar vermişlerdi. Eğer bazı murahhasların gelmeleri gecikmemiş ve bu sebeple kongre tehire uğramamış bulunsaydı. M. Kemal Paşa'nın buna iştirakı hayal bile edilmezdi!

Mahallî, dinî ve askerî liderlerin rehberliği ile bir taraftan maruf kongre in'ikâd ederken diğer taraftan da olup bitenleri merak ve alâka ile tâkip eden kadınlar, bu harekete kendi imkânları nisbetinde katılarak milletin yekvücud olduğunu ispat etmek istemişlerdir. Gerçekten Erzurum'un hepsi birer iffet ve ismet timsâli kadınları Muradiye Camii Şerifi'nde toplanarak önce mübârek şehidlerin ruhlarını ta'ziz için Kur'ân-ı Kerim ve mevlûd-ı şerif okumuşlardır. Sonra da Merkez Kız Mektebi Müdîresi **Fâika Hanım** tarafından ateşin bir hitabe irâd edilmiştir. Burada kararlaştırılarak Sadrazamlık Makamı'na, Dâhiliye Nezâretine ve İstanbul'daki İtilâf Devletleri Başkumandanlığı ile Amerika Senatosu'na protesto telgrafları çekilmiştir.

Erzurum vilâyetinin 23 Kânûnusâni 1335 (1919) tarihli şifreli telgrafının aşağıdaki muhtevâsı bu faaliyeti teşvik etmektedir:

Erzurum İslâm kadınlarının Murâdiye nâm Camii Şerif'de içtimâ ederek Mevlûd-i Nebevî'nin kıraâtini müteâkip Merkez Ünas Mektebi Müdiresi Fâika Hakkı Hanım tarafından nutuk irâdından sonra Sadâret-i Uzmâ ile Dâhiliye Nezâreti'ne ve Dersaadet'te Düvel-i İtilâfiye mümessilleriyle Amerika Âyânı'na keşîde etmiş oldukları telgraf sûreti bervechi zîr arzolunur.

Vâli Reşid

(Sûret)

Avrupa Devletleri'nin adâlet ve insaniyetin hâdimi olduklarına sarsılmaz bir itimad ve kanatimiz vardı. Zevçlerimizin, birâderlerimizin ve oğullarımızın da sizin gibi en kadîm kıymettar dostlarımızla harbe iştirakleri cây-i bahs ve nazar ise de, bunun kendi arzuları ile olmayıp bir tesir tahtında sebren ve kerhen vukubulduğu cihetle mâsumiyetleri tabiidir. Mütârekeden sonra Avrupa medeniyeti. Elleriyle sayısız cerihalarımızı saracağına kail olmuş iken, hâlâ sulh akdolunmadığı gibi İzmir'den başlıyarak İzmir, Antalya, Urfa ve Maraş'da biz Os-

manlıların haklarına zalimâne ve gaddarâne muâmelâtın envâr tatbik ediliyor. Kollarımızı bağlıyarak gözlerimizin önünde baltalarla evlâtlarımızın kanlarını akıtanları, erkeklerimizi bir araya toplıyarak ateşle yakanları, kadın ve çocuklarımızdan pek çoklarının âza-yı mühimmesini katlederek mürde bir halde bırakanları, memleketimizi virâneliğe çevirdikleri, sizlerin tahkikatlarınızla bile anlaşılmış iken biz Osmanlıların insafımızı çevirmiyerek el'an o gibi cânileri himâye ve vikâye etmek teşebbüsünü anlamıyoruz. Medeniyetle kabil-i telif olmayın yabancılığınız bizim size olan hürmetimizi ihlâl etmezdi. Medeniyet vahşeti izâle içindir. Yoksa zât-ı âlileri gibi necip ve refik ecânib mensubu bu gayr-i mülâyim ahval ile hissiyatımızı rencide ederek hürmetimizi haleldar etmeğe çalışmalarına akıl erdiremiyoruz. Tazyikin son raddesi izhar-ı hak için vesâit-i mevcûdeye mürâcaatı intaç eder. Ümitvarız ki; anın vicdanlarına kandan derya olan memleketimizin son felâketinin mes'ûliyetini kabul etmek zilletinde bulunmazlar. Yeter! Bundan sonra olsun biz Osmanlıları ifnâ ve imha ile zevkyâb olmak isteyene muhâlefet lütfunda bulununuz. İnsâniyet de bunu icâbeder. Mütâreke tarafeyn-i akîdeynin olduğu yerde tevakkufu için bir yemin demektir. Bunun akdinden sonra bir kısım memleketimizin işgâli nasıl tecviz buyuruldu. Ve hangi hak ve selâhiyet buna müsâid oldu. Vilson cenapları, "Ekseriyetin hukuku, ekalliyetin efrâd-ı ahaliyesine fedâ edilmez!" diyorlar. İngilizler'le Fransızlar ve İtalyanlar da ilhaksız, tazminatsız sulh aktedeceklerini kâinâta ilân ediyorlardı. Söz, insâniyetlerinin hakk-ı tabiisi izzeti nefsidir. Daha doğrusu nâmustur. Nâmus ise ayaklar altına alınmaz. Mevki-i ihtiramda tutulur. Biz Erzurum muhiti düvel-i mü'telifenin namuslarına müdâhalesini men edeceklerine kâniiz. Bu cihet-i medenî ve adâletin, şefkat ve insâniyetin timsali olan İtilâf Devletleri'nin nazar-ı dikkatlerine arz ile mevcûdiyet ve istiklâlimizi muhafazaya kâfi insanlığa lâyık devamlı bir sulhün temini esbâbını izhar buyurmalarını insaniyet nâmına rica ederiz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FERDİ KAHRAMANLIKLAR VE BAZI ŞAHÂDETLER

Buraya kadar Millî Mücâdele esnasında topluca vâkî olmuş fiilî kadın hareketlerini anlatmış bulunuyoruz. Bundan sonra bâzı ferdî kahramanlıklarla bunlara dâir o devri yaşamış insanların şahâdetlerinden misâller vereceğiz.

A— FERDİ KAHRAMANLIKLAR

SÜREYYA SÜLÜN HANIM

İşte size birçok kahramanlardan daha kahraman Millî Mücâdele yıldızlarından bir Türk kadını: **Süreyya Sülün Hanım...** Van'da doğmuştur. Babası dahili karışıklıklarda şehid olmuştur. Kasabaları mezâlim ve taarruza mâruz kalmıştır. Nihâyet bir araya gelen ve Erek Kasabası'nda toplanan beş yüz

Kuva-yı Milliye'nin Kadın Kahramanlarından
SÜREYYA SÜLÜN HANIM

kişilik bir kahramanlar çetesi aziz yurtlarını ve baba ocaklarını müdafaya karar verdiler. Süreyya Sülün Hanım ve üç kardeşi de tabii bunlar meyânındaydı. Bombardımana mâruz kalıyorlardı. Çarpışa, dövüşe Karaköse'ye geldiler. Murad Irmağı boylarında tam bir buçuk ay düşmana kahramanca mukâvemet ettiler. Bâyezid'e doğru ilerlerken Yukarı Taşlıçay Köyün'de akılları durduran bir manzara ile karşılaştılar. Binlerce vatandaşımızın işkenceler içinde can vermiş cesetlerini gördüler. Bu mezâlimi yapan düşmana hınçla saldıran kahramanların en önünde **Süreyya Sülün Hanım** vardı.

Iğdır etrafında kanlı mücâdeleler oldu. Düşman kuvvetli ve Rusya'dan çok takviyeler almıştı. Beşyüz arslan yılmadan, kaçmadan döğüştüler. Ölüyor ve teslim olmuyorlardı. Müfreze kumandanı **Ali Haydar Bey** teessüründen intihar etti. **Süreyya Hanım'ın** üç erkek kardeşi de bu şehâmet meydanında seve seve canlarını vererek şehâdet şerbetini içtiler. Bu arslan kadın kardeşlerini dizinin üstünde şehid vermesine rağmen yılmadı ve harb sahasını terketmedi. Kala kala dört insan sağ kalmıştı. Süreyya Sülün Karaköse'ye geldi. Ziverbey Taburu'na iltihak etti ve yaralanarak Erzurum'a döndü.

BALTAKÖY KADINLARI

"... Aydın cenubunda muhârebe berveçh-i mâruz gözümüz önünde muannidâne devam ediyordu. Haziranın yirmisekizinci gününün şedid sıcakları muhâribleri müteessir etmeye başladığı bir zamanda idi ki; bulunduğum köprübaşının hemen yakınında Baltaköy isminde bir köy vardı, köyün kadınları, çocukları da muhârebeyi seyrediyorlardı.

Ansızın bu köyden birçok kadın sesleri işittik ve köy kadınlarında câlib-i dikkat telâş âsârı gördük. Kadınların bu ses-

lerini, köy içinde gidip gelmelerini muhârebeden korktuklarına ve köyü terkedeceklerine hamlettik. Beyhûde korkmamalarını ve yerlerinde oturup bir tarafa gitmemelerini tenbih için emir çavuşumuzu köye koşturdum. Çavuş köye gitti geldi, köydeki bu telâşın ne olduğunu çavuştan sorduk: Meğer çok yanlış tahmin etmişiz. Muhârebeyi temâşâ eden ve Büyük Harbde Çanakkale, Galiçya, Romanya, Kafkasya, Irak, Filistin cephelerinde bundan daha çok şiddetli muhârebelerde kaybettikleri evlâtlarını, kocalarını, kardeşlerini tahattür eden bu metin ve mukaddes kadınların arasından vazifeşinas bir Türk anası muhârebenin temâşâsına koyulan köy kadınlarını kahramanâne bir haykırma ile ikaz etmiş düşmanın ateşi, güneşin sıcağı altında müteessir olan ve Türklük, Müslümanlık şerefi uğruna düşmana saldıran erkeklerin mücâhedesine iştirak etmelerini muhâriplere su, ayran, ekmek ve yemek taşımalarını ve düşmana karşı kendilerine gayret ve kuvvet vermelerini ihtar etmiş.

İşte seslerin ve faaliyetlerin mâhiyeti bu imiş. Bütün köyün kız, kadın, ihtiyar ne kadar dişi aslanı varsa ayran çömleklerini, su testilerini, saç ekmelerini ve katıklarını alarak ve omuzlarına vurarak, kafile kafile harb meydanına doğru yürüdüler. Kemal-i vekar ve sükûnetle önümüzden geçerlerken Türk kadınının bu fedakârlığını takdiren gözlerin yaşarmaması mümkün değildi.

Anadolu'nun Türk kadını... Bu öyle müstesna yaratılmış, öyle mukaddes bir unsurdur ki, Büyük Harbte erkeklerin on sekiz yaşından elli yaşına kadarı cephelere gitmesi ile memlekette baş gösteren kıtlığa karşı o güne kadar eline almadığı sapana elini vurmuş, erkekleri düşman karşısında mücâdele ederken o tarlaları ekmiş, biçmiş, harman etmişti. Orduları ve memleketi açlık tehlikesinden kurtarmıştı. Diğer taraftan levâzım-ı gıdâiye yüklü deve kollarını ve öküz arabalarını karlar, soğuklar altında sürerek ve bu uğurda birçokları mallarını, canlarını fedâ ederek ve bazı cephelerde bu levâzımı sırtlarında taşıyarak ordunun yiyeceğini temin etmişti. Şimdi de düşman ateşi altında muhtemel bir ölüm karşısında vatanın Türk nâmus ve istiklâlinin istihlâsı uğruna; hemen gözleri önünde harbeden erkeklerine maddî ve mânevî kuvvet ve gayret vermeye gidiyor.

Baltaköy'ün kahraman kadınları bütün gün, akşama kadar bu fedakârâne hizmeti düşman ateşinden hiç korkmayarak ifa ettiler. Bu aslan kadınların birçoğu vukû' bulan mümâneâta rağmen ateş hattına kadar dahi sokularak muhariblere su, ekmek ve gayret verdiler.

Baltaköyü gibi Umurlu istikâmetinden ilerliyen kuvvetlerimize de köylü Türk kadınlarımızın aynı fedâkârlıkları sebkettikten başka Ayşe, Emine, Fatma gibi genç ve hattâ kız; köylü kahramanlar silâhlanarak kimbilir hangi muhârebe meydanında şehid olan kocalarının, babalarının intikamını almak üzere yetimlerini komşularına bırakarak Aydın harbine fiilen iştirak etmişti.

Meydan-ı harbe girmeyen diğer Aydın köylü Türk kadınlarımız da muhârebenin başlaması ile beraber muhariblere kendiliklerinden ekmek ve yiyecek yetiştirmek için kollarını sıvadılar, pişirdiler ve köyün ihtiyar erkekleriyle dağıtmak üzere köprübaşına gönderdikleri gibi Aydın'ın şarkındaki muhâriplere de aynı veçhile gönderdiler. Vücudlariyle iftihar ettiğimiz köylü Türk kadınının Aydın muhârebesindeki hizmetini iftiharla anarım."[1]

FATMA SEHER HANIM

Kuva-yı Milliye devrinde en çok adı işitilen kadın kahramanlardan biri de, **Fatma Seher Hanımdır**. Bundan, isminin başındaki **"Fatma"** dan dolayı **"Kara Fatma"** diye bahseden kaynaklar da vardır. Fakat o, daha ziyâde **"Fatma Seher"** ola-

---

1- **Emekli Albay M.Şefik-** İstiklâl Harbi'nde (Büyük Harb'in Mütarekesi'nden 336(920)senesi sonuna kadar) 57.Tümen ve Aydın Millî Cidâli, 104 sayılı Askerî Mecmua'nın Tarih Kısmı, Sayı:45, 1 Mart 1937, sahife 11-112

rak tanınmıştır. Bu mücâhide Türk anasının faaliyetleri hakkında Kuva-yı Milliye devrinde intişar eden bir gazete haberini dikkatlerinize arz ediyoruz:

15 Haziran 1338 (1921) tarihli "Vatan" Gazetesinden:

"Millî Ordudaki Kadın Kahramanlar:

"Oğluyla birlikte harbeden İzmit karargâh komutanı Erzurumlu **Fatma Seher Hanım**'ın sergüzeştleri ve iştirak ettiği muhârebeler:

Son muharebelerde büyük yararlığı görülmüş olan Erzurumlu **Fatma Seher Hanım** hakkında Ankara'da münteşir **"Yenigün"** refikimizin verdiği malûmatı iktibas ediyoruz:

Yenigün diyor ki; son günlerde Ankara sokaklarında belinde fişekliği, elinde kamçısı, ayağında çizmeleri ile biraz cılız, kısaca boylu bir harb adamı görmüşsünüzdür. Bunu aşağı yukarı bütün Ankara tanıyor. Bilenler bilmeyenlere anlatıyorlar: **Fatma Seher Hanım.** İzmit'te takım kumandanları, İstiklâl Harbi'nde kendisine şerefli bir hisse ayıran bu Türk anası ile görüştük.

Fatma Seher Hanım, Erzurumlu **Yusuf Ağa**'nın kızıdır. Henüz dilinde söz söylerken Erzurum'un havası esiyor. Maceralarını, eserini ya çok kıskanan, yahut da arkada bıraktıklarına bir daha gözünü döndürmeyen bir san'atkâr gibi gizlemek istiyor. İzmit Karargâh Kumandanı **Seher Hanım,** 45 yaşında ve Binbaşı merhum...... Bey'in zevcesidir. **Fatma Seher Hanım**'a ne zamandan beri faaliyette bulunduğunu sorduk. Kendisine has şive ile cevabı verdi:

."— Efendim Harb-i Umûmî'de zevcim ile beraber çalıştım. Edirne'de Yanıkkışla'da bulundum. Mütârekeden sonra zevcimin vefatı üzerine Erzurum'a dönmüştüm. Adana cephesi çıktı. Oraya koştum. Oradan Dinar, Afyonkarahisar, Nazilli, Sa-

Kuva-yı Milliye'nin namdar kadın kahramanlarından
Erzurumlu **FATMA SEHER HANIM**

rayköy ve Tire'de bir asker gibi çalıştım."

Yaralanıp yaralanmadığını sorduk. Güldü. Hiçbir şey söylemek istemedi. Evrak-ı müsbitesini gösterdi. Büyük küçük birçok tanınmış kumandanların birçoğunun imzasını taşıyan bu kâğıtlardan birisinde 29 Ağustos'da İznik civarında Bereket ve Karaderin'de düşmana yapılan mukabil taarruzda **Seher Hanım**'ın fedâkârlıkları zikrediliyor. Bu yazılara göre bu taarruzda düşmanın kuvvetli topçu ateşine rağmen efrâdın ileri atılmasında örnek olmuştur.

İkinci vesikada yine İznik civarında Alako - Karaderin hattına karşı Yunan taarruzu vuku' buluyor. Fatma Seher Hanım, burada da büyük bir kahramanlıkla dövüşüyor ve sağ memesinden yaralanıyor."

Fatma Seher hanımın Kuva-yı Milliye devrinde vakî' hizmetlerine dâir Harp Tarihi Encümeni Arşivi'nde de bazı vesikalar mevcuttur. **"Müfrezelerin Kuruluşa Girişi"** başlıklı bir broşürün 210. sahifesinde bu kadın kahramana dâir kayıtlar mevcuttur.

Kocaeli grupuna bağlı mürettep Süvari Livası (Tugayı) emrinde Millî Müfrezelerden birinde çalışmıştır. Bu livanın faaliyetleri hakkındaki bazı rapor ve emirlerde Fatma Seher Hanım'ın hizmet ve faaliyetlerinden sitayişle bahsedilmektedir. Meselâ Hisarcık'ta Kaynarca mıntıkası kumandanı Nâim imzalı ve 27 Ağustos 1337 (1920) tarihli Süvâri Livasına (Tugayına) yazılan raporda:

"... Fatma Seher Hanım'ın cepheden geri gelen efrad üzerindeki tesiri her türlü takdirin fevkindedir..." denilmektedir. Bu yazıya karşı gönderilen cevapta ise; "Bugünkü harekâtta pek çok yararlığı görülmüş olan Fatma Seher Hanım'a çok teşekkür ederim." kaydı vardır. Ayrıca 26-27 Ağustos 1337 tarihli ve 193 sayılı Liva ta'mimi ile de Fatma Seher Hanım bütün efrad ve zâbitana karşı alenen takdir edilmekte ve kahramanlıkları örnek

gösterilmektedir.

Kuva-yı Milliye'nin en meşhur kadın kahramanlarından biri olan bu **Fatma Seher Hanım** harb nihâyetlerinde memleketi olan Erzurum'a gitmek üzere yola çıkmıştı. Güzergâhta bulunan Trabzon'da bir hayli kalmış ve burada yayınlanmakta bulunan **"İstikbal"** Gazetesi'ne sergüzeştlerini bizzat anlatmıştı. O'nun şahsiyet ve mücadelelerinin aydınlanması mevzuunda son derecede ehemmiyetli malûmatı ihtiva eden bu röportajı da aynen ve fakat çok cüz'î bir sûrette sadeleştirerek arzediyoruz:

"Geçen hafta içinde, İnebolu'ya uğrayan Fransız vapuru oradan, kendisini görenleri mephut (hayrette) bırakan harikulâde bir şahsiyete sahip bir yolcu almış, Trabzon'da bırakmıştır. Bu yolcu, bir zabittir. Başındaki turuncu kefiyesi, TBMM ordusu'nun serpuş nümûnesine uymayan bu zabitin yakasında neftî bir müselles (üçgen) içinde iki yıldız, elinde gümüş saplı bir kamçı, ayağında zarif botlar vardı. Bu zabit, ufak tefek yapılı, bir bölük kumandanıdır. Adı, **Fatma Seher Hanım**'dır.

Bir ecnebi, bu satırları okuduğu zaman kimbilir ne kadar hayret edecektir. Bir zabit, kadın bir zabit... Bilmem, dünyadaki bütün orduların içinde bir kadın zabit var mıdır?

Bu kadın üç senedir, bir düziye Yunanla harb eden eski bir çeteci ve bir senelik bir ordu zabitidir. Bu, ufak tefek kadının erkek elbisesi içinde taşıdığı çok kahraman, aynı zamanda çok mütevâzi gönlünü ah bir görüşüp anlasanız...

Fransa'da en çok büyüklük göstermiş kadına fevkalâde bir rütbe olmak üzere, erkek elbisesi ile gezmek müsaâdesi verilirken bizde her kahraman, kadın erkek kahramanca giyinir. Erlik meydanında kadın ile erkek, ayrı cinsten sayılırlar mı hiç? Fakat, şu son senelerdeki kadın kahramanların bir başka kıymeti, bir fazla ehemmiyeti vardır. O ne inkılâptır ki, yaratıcı kudretiyle üç sene zarfında Türkiye'nin dört köşesindeki uyuşukluğu tarûmar etti. Şimdi, vatan ufuklarında, ebede kadar

aksedecek olan lâhûtî destanlar uyanıyor.

Mülâzım Fatma Seher Hanım, ziyaretimizi dün iâde etti. Kendisi ile uzun boylu konuştuk, belki canını da sıktık, fakat macerasını tafsilen dinledik. San'atımızın okuyucularımıza karşı bizi borçlu ettiği vazifemizi yapmak fırsatını elde ettik. Bu sütunlarda bizi ekseriya millî gurur ve iftihardan, bazen de, düşmanın verdiği feci kalp ısdıraplarından ağlatan sergüzeştini olduğu gibi naklediyoruz:

Kocası, Van'lı Ezdeşin Bey'di. Büyük Sarıkamış kavgasında şehid düşmüştü. Edirne'de 5. Fırkada iken karısı yanında idi. Kendi Kafkas'ta, harbe giderken karısı Edirne'de çocukları ile kalmıştı. Mütârekeye kadar, Edirne'den çıkmadı, mütâreke olunca İstanbul'a geldi. Oradan, Konya-Diyarbekir tarikiyle Van'a babası meşhur aşîret reisi Yusuf Abdal Ağa'nın yanına gitti. Vatan o günlerde derin, karanlık bir girdaba doğru, durmamacasına yuvarlanıyordu. Ne taze gelinlerde neşe, ne de, bir ayağı çukurda olan ihtiyarlarda ruh istirahati vardı. İngiliz zabitleri, üç taraftan sınırları aşmış hey'et halinde şark hududuna doğru ilerliyorlar, her şeyi de Türk Hükümeti'nin nüfuzunu alaya alarak idare makinesine elkoymuş bulunuyorlardı. Kimi yerde, Rumlar, kimi yerde Ermeniler, kimi yerde her iki unsur birden binlerce seneden beri şerefine yan bakılamamış asil Müslüman ve Türk'e hakaret ediyorlardı.

Şehid binbaşı karısı, Van'da, daha epey uzakta idi. Lâkin, için için yanıp tutuşmağa başlamıştı. Asabi, hasta, sert olmuştu Birgün geldi ki, kadınlık hilim ve sükunundan kendisinde eser kalmadı. O günlerde, evvelâ **"Trabzon Kongresi"** daha sonra **"Erzurum Kongresi"** akdediliyordu. Erzurumlu **Âişe Hanım**'ın kızı artık daha fazla duramadı ve birgün kardeşi **Mehmed Çavuş**'la birlikte teşkilâta adam toplamaya koyuldu.

Az zamanda yüz-yüzelli kişi kadar toplandı. **Fâtma Seher Hanım** bu sırada dokuz yaşındaki kızı Fâtma ile İstanbul'a

geçti. Oradaki kardeşi Süleymanı da yanına aldı. Ve bir gün, İstanbul'dan onsekiz tüfek de kaçırarak Alemdağı yoluyla az evvel ta Van'dan yüzelli kişilik çetesiyle gelen kardeşi **Mehmed Çavuş**'la İzmit civarında Taşköprü'de iltihak etti.

Dört Fakir Çoban

Üç sene evvel bir gün İzmit civarında **"Davulcular"** ormanından **"Arpalık"** köyüne yorgun argın beş kişi iniyordu. Bunlardan üçü erkek biri küçük bir kızdı. Köye indikleri zaman köylüler bu garipleri biraz tuhaf karşıladılar. Garipler Karamürsel muhâcirlerinden olduklarını söylüyorlardı. İş arıyorlardı, uzun pazarlıklardan sonra dört çoban Kasım'a kadar yirmi liraya çalışmaya razı oldular. Ertesi gün yamaçlara doğru sığırları süren dört çoban gayet neşeli idiler.

Meçhûl İntikamcılar

Üç-dört gün sonra birgün dört çoban sığırları **"Gülbahçe"** Deresi'nin etrafındaki yamaçlara salmışlar, oturuyorlardı. Bu sırada uzaktan iki silâhlı belirdi. Az sonra, yanlarına geldiler, bunlar, Gülbahçe, Orhaniye, Arpalık, Mecidiye köylerindeki Ermeni jandarma (!) larındandılar. Dört fakir çobana hakaretle, şüphe ile baktılar onlara kim olduklarını sordular.

"— Arpalık'ın çobanlarıyız."

cevabı, şüphelerini ortadan kaldırmadı. Alıp götürmek istediler ve dövmeye kalkıştılar. O zaman dördü birden feveran etti, onları, birden yakaladılar, boğazladılar ve silâhlarını gömerek, akşam sâkin sâkin köye döndüler. Ertesi gün etrafta bu "intikam" haberi çalkalandı. Meçhûl intikamcılar kimlerdi. Her tarafı arayıp soruyorlardı. Nihâyet bütün gözler bu dört fakir çobana döndü. Onlardan şüphelenmişlerdi, yakaladılar. Küçük kızları da beraber olduğu halde biçâreleri bağladılar. Fakat bir

şey çıkmazdı, bunlar âciz adamlardı. Nâçar, serbest bıraktılar. O akşam, Arpalık'tan, Davulcular ormanına doğru dört çoban ellerinde iki tüfekle dönüyorlardı. Bunlar, **"Kara Fatma Seher"** ile oğlu Seyfeddin ve iki kardeşi idiler.

Fatma Seher Hanım'la Trabzon'da çıkan "İstikbâl Gazetesi"nde yapılıp yayınlanan röportaj daha sonra şöyle devam etmektedir:

"— Anne, anne diye sevindi, sonra içeri, ormana girdiler. Bütün çete efradı artık hayatından ümit kestikleri kahraman annelerinin — efradı ona dâima ona anne diye hitab ederler— etrafını aldılar. Ondokuz gün süren bunca işkence ve cefadan sonra saatlerce yürümesi de ayrıca takatini bitirmiş olduğu halde o akşam sürûr içinde kurtuluş şenliği yaptılar. Bir ara Kara Fatma Yunan gâvurlarından çektiklerini anlattı. Bu hikâyeler evlâtlarının kanını o kadar oynattı ki, onları hemen hücumdan zor menedebildi.

Kardeşi Mehmed Çavuş'a öteden bağırdı. Bir Allah, bir Muhammed, bir Ali ve bir de senin için yemin ediyorum, dört baskınla öcünü alacağım. Üç gün sonra evvelâ Ermişe'yi daha sonra da Domuz Kışla'yı bastılar.

Kabakça'dan Gelen İmdad Mektubu

Son baskından üç gün sonra kardeşi yine Kandere'ye silâh getirmeye gitmişti. Bir cuma gecesi Beşevler civârında kâin Kabakça'dan soluk soluğa bir adam geldi. Bir numaralı çete reisi Mehmed Çavuş'a bir imdat mektubu getirdi. Köylü iki gözü iki çeşme anlatıyordu:

"— Bizim köyden Mehmed'i bu gece gerdeğe koyduk. Tam bu sırada, köyümüzü bir Rum ve Ermeni çetesi bastı, eve girdiler, zavallı Mehmed'i bağladılar. Elbisesini soyup yere serdiler sonra taze gelini gözü önünde yatırdılar, gâvurların yirmibeşi de...

Köylünün nefesi tutuldu. Sonunu söyleyemedi. Nihâyet hıçkırarak bağırdı:

"— Kara Fatma, Allah aşkına, din aşkına imdat! Yetiş Kara Fatma, ırzımıza düşman tecâvüz etti."

"Ben Kara Fatmayım"

Ertesi gün kaç zamandır, Davulcular ormanda gizlenmiş olan yüzelli kişilik çetesinin başına geçen **Kara Fatma,** Gülbahçe, Mecidiye, Orhaniye, Arpalık köylerinin imam ve muhtarlarıyle, ileri gelenlerini ormana celbettirdi. Onlara:

"— Ben **Kara Fatma'**yım, Ermeni jandarmalarının sizden her ay aldıkları iki yüz lirayı bundan sonra vermeyeceksiniz. Sizin ırzınızı, malınızı ben bekleyeceğim."

Köylüler memnun döndüler. **Kara Fatma** artık kendini meydana vurmuştu. Bir taraftan Sapanca havâlisinde "... Bey vasıtası ile silah satın alıyor, bir taraftan civar köylerden gelen gönüllü delikanlıları çetesine yazıyordu.

Dörtyüzseksen Mevcudlu Çete

İzmit Yunan işgâli altında idi. Müslümanlar nefes almaktan bile korkuyorlardı. O günlerde yırtık pırtık bir köylü kadın pazara öteberi getirip satıyordu. Akşam olunca şehirden ağır sandıklar alarak esrârengiz bir sûrette çekip gidiyordu. Bu kadın iki defa gelip gitmiş, dönerken altışar sadık götürmüştü. Üçüncüde bu şüpheli kadını yakaladılar. Sandıklar cephâne sandığı idi. Onları, Sultanî mektebinde (lisede) Ali Efendi'den alıyordu. Kendisini askerî koğuşlardan birisine attılar ve ondokuz gün mütemâdiyen dövdüler, dövdüler. Ondokuz gün zarfında tamamiyle dermansız, hasta ve perişan olan bu bedbaht kadın **"Kara Fatma Çetesi"**nin bizzat reisesi idi. **Kara Fatma'**yı bu ondokuz gün Yunanlılar, binbir hakarete, binbir işkenceye mâruz bıraktılar. Yüzüne boya sürüp, boynuna ip

takıp, sokaklarda, gezdirdiler, dişlerini döktüler..............

Hep kükrediler, **Kara Fatma** yanına onyedi kişi aldı, gözlerini kan bürümüş köylüye:

"— Düş önüme," dedi. Çıkıp gittiler.

Onyedilerin İmdadı:

Kara Fatma, onyedi kişiyle Kabakça'yı sardı. Zalimler köyün bütün genç kızlarını gelin evine doldurmuşlar, nara atarak, hora teperek eğleniyorlardı. İffetli Türk kızlarının boğuk feryatları bu habis gürültüler arasında o kadar yanık, o kadar tüyler ürpertici bir hale geliyordu ki... Onyediler **Kara Fatmâ'nın** kumandasını sabırsızlıkla bekliyorlardı.

Samanlık Önünde:

Tam bu sırada, evden iki haydud çıktı. Bir kızı saçlarından tutmuşlar, âvludaki samânlığa doğru sürüklüyorlardı. Samanlığın kapısı önüne geldikleri zaman, onyedilerden iki kişi ile **Kara Fatma'nın** oğlu **Seyfeddin** uzaklardan yetiştiler ve iki haydudu hiç ses çıkartmadan boğup yere attılar. Kız, bedbaht kız düşüp bayılmıştı. Evin içindekiler samanlık önünde iki arkadaşlarını telef edip, bir mâsum ve iffetli kızı ellerinden kurtaran **Seyfeddin,** Sabancalı **Murad** ve Mecidiyeli **Musa Çavuş'un** yaptığından bîhaber ve vicdan sızlatan eğlencelerine devam ediyorlardı.

Ateş Kumandası:

Bir ara, birkaç haydud daha iki kızı sürükleyerek evden çıkardılar, o zaman **Kara Fatma** daha fazla beklemeyi faydalı bulmadı, erkeklere garip görünen bir kükreyişle bağırdı:

"— Ateş!..."

Onyediler, her taraftan evi ateş altına aldılar, haydudlar şaşırarak dışarı fırladılar. Dördü zor kaçabildi, yirmibiri birer

domuz gibi yerlere serildiler. Onyedilerden iki kişi yaralandı. **Kara Fatma,** gelin evine girdiği zaman mazlum gelinle on yaşından yirmi yaşına kadar beş-on kız yemenilerinden iffetlerine kadar her şeyleri berbad olmuş, baygın yatıyorlar, dünyada daha canhıraş olanına tesâdüf edilmesi imkânı tasavvur edilemeyen bir şenâete şahid olan zavallı **Mehmed,** kollarıyla ayakları bağlı, bir köşede deli deli bakınıyordu.

Miralay'ın Mükâfatı:

Haydudlar, Domuz Kışla'dan **Manuk** ile **Serkis** kumandasında on kadar Ermeniden ve Pîr-i Cuma'li Rumlardan mürekkepti. Onyediler, kaçan dört haydudunki de dahil olmak üzere yirmibeş silâhı alarak yerlerine döndüler. Ertesi gün civar mıntıkada kumandan olan Miralay (Albay) **Kara Fatma'ya** on lira mükâfat-ı nakdiye ile bir kat asker elbisesi ve bir takdirnâme gönderdi.

Üç-dört gün sonra ordu, İzmit üzerine taarruza başladı. Ve **Kara Fatma** orduya iltihak etti. **Kara Fatma** İzmit önünde ordu saflarında dört gün harbetti. Birâderi yaralandı, kendisi hem harbediyor ve hem de yaralanan askerlerin yaralarını sarıyordu.

Dört gün sonra 12 Haziran 1337'de ordu ile beraber muzafferen İzmit'e girdi. Orada 12 gün kaldı. 13. gün kıt'asıyla İznik havalisine Avdan Yaylası'na gitmesi emrini aldı. Kendisi hasta idi. Kardeşi ile çetesi efradı gittiler. Kendi onbir gün zarfında iyi olur olmaz Oğul Paşa'da kıt'asına iltihak etti.

29 Ağustos Muharebesi:

Birkaç gün sonra 29 Ağustos 1337'de düşman **Kara Fatma'nın** tuttuğu Cepheye Bereket, Kaynarca, Karadin üzerinden taarruza kalktı. Harp muannidâne oldu. Birinci gün onbir saat, ikinci gün dokuz saat devam etti. **Kara Fatma** sol kolundan,

oğlu sağ ayağından yaralandılar. İkinci gün akşamüzeri, Yunanlılar dört saat geriye ric'at ettiler. **Kara Fatma** muzaffer olmuştu. Bunun üzerine müfrezesi nizamiyeye ilhak edildi ve adına "**İntikam Taburu**" denildi.

Fatma Seher Hanım'ın Trabzon'da münteşir "**İstikbâl Gazetesi**"nde yayınlanan sergüzeşti bu minval üzere devam edip gidiyor. 21 Temmuz 1336 tarihli nüshada yayınlanan şu not dikkati çekmektedir:

Takdir

"—Hacı Hattatzâde Eşref Efendi bölük kumandanı **Fatma Seher Hanım**'a bir kat laz elbisesi hediye ettiği gibi, oğlu **Seyfeddin** ile kardeşi **Süleyman**'a da teferruatı ile birer kat hediye etmiştir.

Şems Otel sâhibi merhum **Tevfik Efendizâde Ahmed** ve birâderi **Rahmi Efendiler** de **Fatma Seher Hanım**'ı memleket nâmına otellerinde misafir etmek sûretiyle takdir hislerini izhar eylemişlerdir."

Fatma Seher Hanım'ın Trabzon İstikbal Gazetesi'ndeki röportajının son kısmı şöyledir:

".....

Siyah Kıvırcık Tüylü Köpek:

Kürt Ömer namındaki neferin attığı bombalardan biri tam güvertede patladı ve iki Yunanlı yere yuvarlandı. Torpidonun içi alt-üst oldu, pervânesi birden hareket etti ve arkasında beyaz köpükler bırakarak sür'atle uzaklaştı.

Bu bomba patladığı zaman torpidodan siyah kıvırcık tüylü bir köpek de suya atlamıştı. Bu köpek sâhile kadar geldi. Torpidonun firarı üzerine yerinden kalkan **Kara Fatma** köpeği tuttu. Bu sevimli güzel bir hayvandı. İhtimal boğazlanmış bir Türkün köpeği idi. Kargaşalıktan bilistifade o şarap kokan murdar gemiden kendini kurtarmak endişesiyle denize atlamıştı.

Az sonra müfreze toplandı. İki kişi şehid düşmüştü. Onları hûşû ve hürmetle Cenab-ı Hakk'ın rahmetine tevdi ettiler.

Kara Fatma Eşkıya Takibinde:

Henüz seyyar müfreze kumandanı olan ve başçavuş rütbesini hâiz bulunan **Fatma Seher Hanım** Çınarcık'tan sonra İzmit'e, oradan Avdan Yaylası'na gitti. Burada iki çarpışmada daha bulundu, sonra tekrar İzmit'e giderek Yalova, Kandıra, Bahçecik ve İzmit'den daha yüzseksen kişi topladı. "**İntikam Taburu**" üç bölüğe ayrıldı. Üç ay sonra yüzotuzbeş kişilik bir müfreze ile Bolu, Gerede, Çaycuma havalisinde şekavette bulunan Abaza şâkî **Halid'i** takibe gitti. Eşkıyayı teslim alarak döndü.

Akkaya'da bir İddia:

Bir gece birkaç zâbitle Akkaya'da siperlerde sohbet ediyorlardı. Kadın cesâreti ile erkek cesareti mevzuubahs oluyordu.

Ona:

"— Ne kadar olsa bizim kadar cesur olamazsın" diye takılıyorlardı. Nihayet bir tecrübe yapılmasına karar verdi. Bir keşif taarruzu yapılacaktı. **Kara Fatma** gönüllü çıktı ve sabaha karşı iki Yunan kellesi ile iki at beraberinde olduğu halde döndü. **Fatma Hanım,** bahsi kazanmış, kumandanlık o geceden itibâren kendisini "**Bölük Kumandanlığı**"na terfi ettirmişti.

Onbir Yaşındaki Fatma:

Fatma Hanım mücâhedeye atıldığı zaman dokuz yaşındaki kızı da yanında idi. Küçük Fatma şimdi onbir yaşındadır. Fatma Hanım anlatıyor:

"— Bu kız da deli midir, nedir bilmem şimdiye kadar

yanımdan hiç ayrılmadı. Onu ekseriya İzmit'te bırakıyordum, fakat durmuyor, neferlerin peşine takılarak tâ siperlere kadar geliyordu. Kaç defa harb ederken bana ve askerlerime mataralarla su taşımıştır. Bir çarpışmada zavallı kız sağ elini kaybetti. Şimdi İzmit'tedir" diyor.

Anne Küçük Bir Tabanca Gönder:

Fatma Hanım bu defa izinli olarak Ankara'ya geldiğinde kızı bir mektup yazdırarak ona göndermiş, mektubunda kendisinden küçük bir tabanca istiyormuş. **"Sağ elim yok ama, sol elle pek güzel atıyorum anne!"** diye yazmış.

Elli Yara:

Sakarya Muhârebesi esnasında Geyve, Sapanca havâlisinde bulunan **Fatma Hanım** şimdiye kadar müteaddid harblerde tam beş yara almıştır. Bunlardan ikisi şarapnel, üçü kurşun yarasıdır. Yaraların biri sağ kolunda, biri sağ elinde, biri sol kolunda, biri sol ayağında (şarapnel) bir de sağ memesindedir. Sağ memesinin içinde hâlâ şarapnel parçası durup duruyor.

Bir Hikâye:

İzmit'te, Yakın Şark Yardım Heyeti Reisi birgün kendisinden bir fotoğrafını çıkarmaları için müsaâde talep etmiş. **Fatma Hanım** tabiî müsaâde etmiş. Fotoğrafı alındıktan sonra Amerikalı kendisinden bu hediyesine mukabil ne hediye edilirse memnun olacağını sormuş. **Fatma Hanım,**

"— Hani onbeşli İngiliz filintaları vardır" demiş. "Onlardan bulamadım, hediye ederseniz, nihayetsiz derecede makbule geçer."

Amerikalı yüzük, bilezik, küpe yerine silâha, bombaya meyli olan bu kadının karşısında cidden hayrette kalmış. Ancak, o silâhtan bulamamış da, iki tâne saplı İngiliz bombası hediye

etmiş.

Erkekleşmiş Kadın:

Fatma Hanım henüz otuzaltı yaşındadır, iyi bir âile terbiyesi görmüştür. Maateessüf okuması yazması yoktur. Ancak, fevkâlade zekidir. Konuşurken onu dinleyenler, bir gazete makalesi okuyor zehabına düşebilirler. O kadar fasih konuşur. Bir gün anlatıyordu:

"— Ben kadınken," diyordu "iyi dikiş dikerdim."

Hakikaten kadınlığı onun için bir mâzidir. Gerçi ancak bir annede bulanabilecek derecede şefkatlidir. Fakat aynı zamanda bir düşmanı kafasından tutup kesebilecek kadar da sert ve mütehammildir. Bu bâriz tezadı vatan aşkının yaktığı bir ateşe hamletmelidir.

Fâtma Hanım yürüyüşü, gezişi ve muâşereti itibariyle tamamiyle erkekleşmiş, daha doğrusu askerleşmiştir. Filhakika askerlik onun ruhuna işlemiştir. Mecazlarında, kinâye ve istiârelerinde muhayyilesine hâkim olan bütün timsaller hep askerdir. Birgün karargâh zabitlerinin güçlüğünden bahsederken menzil posta beygiri gibi bir yerde durmuyor ki... demiştir."

Fatma Seher Hanım'la yapılmış olan röportaj bu sûretle bitiyor. Fakat bu son tefrikanın altında kendisinden alınmış bir beyanat yayınlanmıştır ki; onu da dikkatlerinize arzediyoruz:

FATMA HANIM'IN BEYÂNATI

Fatma Seher Hanım'a nereye gideceğini, cepheye ne zaman döneceğini, harpten sonra da asker kalıp kalmayacağını sordum, dedi ki:

"— Kırk gün izinliyim, buradan evvelâ Erzurum'a gideceğim. Üç senedir görmediğim ana ocağıma şöyle bir hal hatır soracağım. Oradan Sarıkamış'a varıp **Kâzım Karabekir**

Paşa hazretlerine hörmetlerimi arzedeceğim. Van'a kadar ya giderim ya gitmem orası uzaktır. Olur'da günümü geçirirsem mes'ul olurum. Hoş kumandanım çalışanlara pek bir şey demez beni sever, sever ama nemelâzım. Bir saat evvel işbaşına dönmeli, ya ben varmadan taarruz başlarsa..."

Fatma Hanım bu son cümleyi tâ yürekten söylediğine, muhatabının üzerinde kat'î bir kanaat uyandıran bir edâ ile, gösteriş için olmayan gâyet mütevâzi bir eda ile söylemişti.

"— Harpten sonra ne yapacaksınız **Fatma Hanım?"**

"— Harpten sonra mı, tabiî beni de terhis edecekler, evime döneceğim, lâkin terhis oluncaya kadar cephede hizmetten çekinmeyeceğim, ama bizim gibi korkak kadınların ne hizmeti olur diyeceksin?

"— Estağfurullah **Fatma Hanım?"**

"— Yok doğrudur, illâ velâkin ne de olsa bir fazla silâh patlıyor ya siz ona bakın, benim üç senedir harbettiğim yerlerde ne tâze kızım ne taze gelinim, ne de dikili fidanım var. Fakat, bütün Türkiye benim toprağım ve bütün Türkler benim kızım, kardeşim, babam değil mi? Ah şu, yurd uğruna gâza etmenin tadını tadmak yok mu? Onu bir tadmak için bin kere feda olmağa razı olmak mümkündür.

Düşünün bir, şu memleket üç sene evvel ne haldeydi, bugün ne haldedir? Eğer bu şereften bir parça da bana nasib olursa ne mutlu bana?"

Fatma Hanım, ateşe susamış bir eski ve pişkin zabit gibi göğüs geçirdi ve sonra:

"— Eh, Allahaısmarladık" diyerek veda etti. Sokakta, köşeyi dönünceye kadar arkasından baktım. Gümüş kırbacını cesurâne bir surette sallayan ve adımlarını merdâne atan şu ufak tefek zabitin bir kadın olduğuna ilk bakışta kim inanabilir diye düşünüyordum"

Bu sırada da Trabzon'da Rus konsoloshânesi mevcuddu. Bütün Millî Mücâdele boyunca kuva-yı milliyecilerin Ruslarla iyi münâsebetler içinde bulundukları mâlumdur. Yine aynı gazeteden Trabzon'daki Rus Konsolosu **Trabon Yoldaş'ın Fatma Seher Hanım'**la ilgilendiğini öğreniyoruz. Bu husustaki haber şöyledir:

"Erzuruma gitmek üzere bir müddetten beri şehrimizde misâfir bulunan Türk mücâhidelerinden mülâzim **Fatma Seher Hanım'**a Rus konsolosu yoldaş **Trabon** bir altın kol saati hediye etmiş ve şu kart ile kendisine teyid-i hürmet ve meveddet (dostluk) eylemiştir:

"Türk mücâhidelerinden muhterem Fatma Hanım,

Efendim,

Mülâkat ve ziyâretinizle şerefyab olduğumuz kısa ve kıymetli dakikalar kalbimizde zâtıalinize karşı ebedî hürmet ve muhabbetle memlû (dolu) dostluğu yarattığına emniyet ve itimad buyurmanızı rica ederim.

Samimi, uhuvvet ve muhabbetin temâdî ve teşdidini avdet ve vukû bulacak ziyâret ve mülâkatlarımızın takviye edeceği şüphesiz olmakla muhabbet ve dostluğumuza bir nişane olmak üzere kartımın kabulünü istirham ve bilvesile teyid-i hürmet ve meveddet eylerim efendim.

15 Temmuz 1922 **Konsol: Trabon**

Fatma Seher Hanım da dün yoldaş **Trabon** cenablarına şu cevapnâmeyi takdim etmiştir:

Rus Sovyetler Hükûmeti Trabzon Konsülü yoldaş Trabon cenaplarına:

Efendim, hakkımda gösterdiğiniz kıymettar teveccühleri sarsılmaz Türk-Rus dostluğunun samimi bir tecellisi olarak

telâkki ve milli ordunun aciz bir ferdi sıfatıyla da hakkımdaki iltifatlardan kahraman Türk Ordusu ve onun mukaddes mücadelesiyle olan alâkadarlığımıza intikal ediyorum. Tâzimatımın ve teessüs eden dostluğumuzun devamı hususundaki temenniyatımın kabulünü rica ederdim efendim.

Trabzon, 16 Temmuz 1338
Bölük Kumandanı Mülâzım-ı evvel
Fatma Seher

KARA FATMA

Kara Fatma, "Kuva-yı Milliye'nin Kadın Kahramanları" denilince ilk akla gelen şahsiyyetlerden biridir. Hakikaten bu devrenin birçok erkek kahramanı kadar şöhret yapmış ve hattâ hizmet etmiş bulunan Kara Fatma, son yıllara kadar muammer olmuş ve hakkında basında muhtelif vesilelerle pek çok neşriyat yapılmıştır.

Ölünceye kadar sırtında muhârebe zamanlarında giydiği elbisesinin bir benzeri, göğsünde **"İstiklâl Madalyası"** olduğu halde çok kere cadde ve sokaklarda gelip geçenlerin dikkatini celbeden bu kahraman Türk anası, maâlesef hayatının son yıllarını fakr-u zarûret içinde geçirmiştir. Kendisine bağlanan maaşı bir hayır cemiyetine bağışlamıştı. Bu yüzden geçimleri kendi uhdesinde kalan yetim torunları ile büyük bir sefalet çekmiştir.

Memleketin kara günlerinde, bütün kadınlığı gönülden temsil eden, vatan için, istiklâl için kahramanca dövüşen ve zaman zaman adı duyulan **Kara Fatma**, bizim endişeli günlerimizin sayılı kahramanlarından kadınlarımızın en saygıya değerlerindendir. Memleketi tehlikede gören genç kadın şahsî arzularının verdiği bir ısdırâbı olmadan İşgâl Kuvvetleri'nin sıkıcı karanlığına dayanamıyor. **"Kadın isem de Türk değil miyim?"**

Savaş günlerindeki kıyafetiyle
KARA FATMA

yerek İstanbul'dan kâh yürüyerek, kâh ata binerek dolu dizgin ancak gençlik ve memlekete kuvvetli aşkının verdiği cesâretle Sivas'a geliyor. **M. Kemâl**'in karşısına çıkarak:

"— Bütün millet vatanın kurtarılmasını bekliyor, işte ben de kadın hâlimle geldim. İş göster, emret" diyor.

Samimî ve içten gelen bu sözler **M.Kemâl**'in gözünden, kulağından kaçmıyor:

"— Peki ama ne iş görebilirsin? Silâh kullanır mısın? Ata biner misin? Harbten ateşten korkmaz mısın?"

"— Ata binerim, silâh kullanırım, muhârebe bana düğün gelir." cevaplarını veren **Kara Fatma**'ya hayran kalan **M. Kemal,** "Şu dakikada bütün kadınlarımız senin gibi olsalardı **Kara Fatma**" diyor ve bu sûretle **Fatma Hanım, Kara Fatma** lâkabını almış oluyor.

M. Kemal'den aldığı emir ve tavsiyelerle İstanbul'a gelen **Kara Fatma** 15 kişilik memlekete bağlı genci etrafına topluyor. Bunlar göçmen sıfatiyle Kocaeli'ne geçiyorlar, köylerde vaziyeti aslâ belli etmeden tam bir teşkilât kurmağı başarıyor ve Geyve'de cephe tutuyor. **Halid Bey** Kumandası'nda bir yıl çalışıyor, döğüşüyor ve bu sırada iki defa yaralanıyor. Teşkilât lâğvedilince orduya, çavuş olarak giriyor. Birçok korkulu savaşlarda orduya, istiklâle büyük hizmetler eden **Kara Fatma**'nın bu zaferlerden tek nişânesi aldığı iki yara ile kırmızı kurdelâlı bir harb madalyası O'na gurur ve iftihar veriyor.

Kendisi, Kuva-yı Milliye devresindeki hizmet ve faaliyetlerini bir gazeteciye aşağıdaki sûrette hulâsa etmiştir:

"— İzmit, Adapazarı, Düzce ve civarına düşman sık sık baskınlar yapıyordu. Bir gün kumandan **Halid Bey** beni çağırdı ve şunu söyledi:

"— **Fatma Hanım** senin bugüne kadar yaptıklarından çok memnunum, sana kaymakamlık vereceğim."

Kara Fatma kendisi gibi yiğit bir er olan oğlu ile

Halid Bey'in bu sözlerinden anlamıştım ki; bana gene mühim bir iş verecek.

Şu emri verdi:

"— Şimdi adamlarını alıp İznik'e gideceksin!"

"— Ama ben onbeş gün önce orada idim."

"— Gene gideceksin, orada bulun, işlerin var."

Emir, emirdi. Derhal hazırlandım, atlarımıza atladık, dağlardan bayırlardan dolu dizgin koşturuyorduk.

Yolda nefes nefese iki köyüle rastladık. Bizi görünce:

"— Aman" dediler, "imdada gelin, köyümüzü bastılar, hepimizi öldürecekler."

"— Kimler bastı, köyünüzü?"

"— Kimler olacak, düşmanlar."

Öyle günler yaşıyorduk ki; kimseye inanmak câiz değildi. Bu, düşmanın bir oyunu olabilirdi, nitekim bu gibi hâdiselerle çok karşılaşmıştık.

"— Hangi köydensiniz?"

"— Elmacık Köyü'nden."

Hemen atlardan indik, kıyafetlerimizi değiştirdik. Ben eski püskü bir elbise giymiştim.

Köye girdiğimiz zaman manzara tüyler ürpertici idi.

Meydanda bir papas oturuyordu. Etrafında on beş, on altı kadar silâhlı vardı. Türkleri bir araya getirmişlerdi. Papas Hıristiyan kadınlara sordu:

"— Nasıl ceza verelim?"

Kadınlardan biri:

"— Onları iyice bağladıktan sonra bize teslim ediniz, intikamımızı biz alırız," dediler.

Benden şüphe edilmediği için yanlarına kadar yaklaşmıştım.

Papas hemen üç tane Türkün bir ağaca bağlanmasını emretti.

Kardeşime yaklaştım:

"— Hâli görüyor musun?" dedim. "İyi ki gelmişiz, şimdi tabancamı adamların üzerine boşaltacağım."

Kardeşim sert sert yüzüme baktı ve yavaş sesle:

"— Acele etme, sonra işi bozarız" cevabını kulağıma fısıldadı. Ben bekleyecek halde değildim. Heyecanımdan tir tir titriyordum. Oğlum da benim halimden şüphelenmişti. Yanıma yaklaştı o da fısıldadı:

"— Acele etme anne!."

Ağaçlara bağlananların az sonra can vereceklerini anlıyan köylüler ağlaşmaya başlamışlardı.

Ne olursa olsun fazla sabredemeyecektim. Tabancamı çektim ve:

"— Teslim olun!" diye haykırdım.

Tabiî adamlarım da silâhlarını çekmişlerdi. Bu beklenmiyen hal, düşmanı öylesine şaşırtmış, bizimkileri öylesine sevindirmişti ki... Hemen ağaçlara bağlananların iplerini çözdürdüm ve silâhlı düşmanların silâhlarını aldırdıktan sonra onları bağlattım. Papaza dönerek:

"— Haydi" dedim, "şimdi siz ölümlerden ölüm beğenin."

Hepsinin rengi kül gibi olmuştu. Titriyorlardı. Oracıkta düşüp öleceklerdi.

Adamlarıma döndüm:

"— Hepsini **Halid Bey**'e götürünüz" dedim, "cezalarını o verecektir."

İzmit'e döndüğümüz zaman Süvari Livası **Hacı Ârif Bey** bu muvaffakiyetimizden dolayı bizim için büyük bir merasim hazırlamıştı. Halk coşkun tezahürat yapıyordu. Fakat bu muvaffakiyet benim aleyhimde olmuştu. Meğer **Kara Fatma** tehlikeden sakınmıyor, başımıza bir iş açar diye beni geri hizmet-

lere almaya karar vermişler.

Kıyameti kopardım. **Halid Bey:**

"— Biliyorum **Fatma Hanım"** dedi, "ölümden korkmuyorsun, fakat ya şehid olmaz da esir düşürsen ne olur? Bizimkilerin mâneviyatı bozulur, düşmanın mâneviyatı kuvvetlenir. Sen hiçbir tehlikeden kaçmıyorsun. Ya Elmacık Köyü'ndeki düşman kuvvetli olsa da sizi esir etseydi?"

O zaman kim tehlikeyi düşünüyordu? Bundan sonra ihtiyatlı olacağımı vadederek vazifeme devam ettim."

Kuva-yı Milliye'nin **"Fatma"** isimli diğer bir kadın kahramanı daha vardır. Şimdi biraz da ondan bahsedelim:

KAVAKLIDERE KÖYLÜ FATMA

Ödemiş'in küçük köylerinden biri olan Kavaklıdere Köyü 1919 senesinde, yaşları onbeş ile yirmibeş arası olan gençlerden bir grup çete kuvveti çıkararak düşmanla canhıraş bir mücadeleye girişmişti. Yunan'ın İzmir'e çıkmasından sonra bu mücadele, düşmanı önce öylesine şaşırtıcı olmuş sonra, öfke ve kinini o ölçüde üzerine çekmiştir ki, Yunan kumandanı bu işi sıkı sıkıya takip ettirmeye başlamıştı.

Bu çetenin çok genç reisi olan **Mehmed Efe,** düşmanı sindirirken çocuk denecek kadar küçük hanımı da büyük bir cesaretle onlara yiyecek yetiştiriyordu. Bir ikindi vakti, dağ yolu karakolunda nöbetçi bulunun iki düşman neferi, bir köylü kadının dolu bir heybeyle güçlükle yürüdüğünü görünce, hem kadının kendisinden, hem heybesinden istifade etmeyi düşünmüşler ve hem de bu kadının o işlerini alt-üst eden çeteyle alâkası olabileceğini hesap ederek peşine düşmüşlerdi. Küçük bacaklarıyla, dolu heybesiyle kendisini, takib etmekte olan düşmandan kaçmaya uğraşan Kavaklıdere köylü **Fatma**'dan yani genç çete erisi **Mehmed Efe**'nin hanımından başkası değildi. Dağ yollarındaki bu yarışta aradaki mesafe her an kısalmaktaydı. Süngüleri pırıl pırıl akşam güneşinde parlayan neferler, yarışın sonunu merak bile etmeksizin kadından biraz sonra yol dirseğini dönerlerken beyinleri iki müthiş kaya parçasının altında ezilerek oraya cansız serildiler. **Mehmed Efe**'nin hanımı **Fatma,** neferlerin silâhlarını da yanına alarak çeteye ulaşmıştır. Vatan düşmandan temizlenene kadar hizmetine yılmadan devam eden bu yiğit kadın Kuva-yı Milliye'nin meçhul kalmış kadın kahramanlarından biridir.

Reşad Ekrem Koçu, Ödemişli kahveci **Mehmed Efendi'**den dinlediğini belirterek bu kahraman kadın hakkında şu bilgiyi vermiştir:

"Kavaklıdere Köyü, Ödemiş'in küçücük köylerinden biridir; on beş yirmi evlidir. Bağlar, bahçeler içinde bir efe yatağıdır.

1919 da, işte bu küçücük köy, yaşları on beşle yirmi beş arasında on beş yirmi delikanlıdan mürekkep bir çete çıkarmıştır. Çetenin başında bir **Mehmed Efe** vardır: Dünya Cenginin ilk yılından son yılına kadar cepheden cepheye koşmuş bir delikanlıdır. İmparatorluğun topraklarını bu cenkte gezmiş, görmüş, öğrenmiştir; ve bir gün kendisini terhis etmişler, köyüne dönmüştür. Sağ memesinin altında bir süngü yarası, sağ kalçasında bir taraftan girmiş öbür taraftan çıkmış bir kurşun yarası vardır, sol kolu çolakça kalmıştır; dönmiyen akrabalarının da şehidlik destanını getirmiştir, meselâ : **"Ethem Ağa'**nın **Ali** erdi mertebesine!." dedikten sonra "Allah!.. Allah!.." diye kükremiş, ve sonra, gözleri yaşararak ve dinleyenleri ağlatarak anlatmıştır:

"... Gün kavuşana yakındı.. Siperde omuz omuza idik. Alicik ile... Ne olduğunu bilmedim... Baktım ki **Ali'**nin kafası yok.. parmağı tetiği çekmeye savaşır.. kesik kafa da siperin içinde Kelime-i Şehâdet getirir!" Yanı başlarında patlayan bir mer-

minin parçalarından biri Kavakdereli köylü Etem oğlu Ali'nin başını bir bıçak gibi kesip almıştır.

Mehmed askerde iken, komşularının kızı, **Fatma,** tarlada, bahçede, **Mehmed**'in anasına ve ihtiyar babasına öz bir evlâd gibi yardım eder, **Mehmed**'in anası, oğlu askerden gelince, ona her gün biraz daha serpilen ve büyüyen bu kızcağızı almaya karar verir, **Mehmed**'in askerden döndüğünün tezine onu **Fatma** ile baş göz ediverirler. Dünya Cengi sonu düğün dernek zamanı değildi...

Bir gün İzmir'e Yunan askerinin çıktığı öğrenilir; Yunanlılar Ödemiş'e gelirler.. köylüler bu işe peki akıl erdiremezler. Hani cenk bitti idi ya! Hani sulh oldu ya?! Topsuz tüfeksiz memleket teslim edilir mi!.. Yunan'ın Ödemiş'te ne işi vardı? Bir gece köy kahvesinde bir delikanlı: "Anamız bizi bugün için doğurdu!" der. Ertesi sabah da **Mehmed Efe'**nin çetesi dağa çıkar... Akşamına da düşmanın bir nakliye kolunu basarlar... Ve baskınların ardı arası kesilmez. Düşman önce şaşırır, sonra kızar, daha sonra korkar, oralara büyük kuvvet yığar, fakat çetenin izini bulamaz. Dağları kuşatır, köyleri kuşatır, bu adamlar ot, kök yiyecek değil ya, elbette ki köylülerin de elleri var..

Bir gün, bir dağ yolu karakolunda iki düşman nöbetçisi, yüz, yüz elli adım kadar ileride bir köylü kadının, omuzunda dolgun bir heybe ile hızlı hızlı yürüdüğünü görürler.. vakit bizim ikindi üstü dediğimizdir. Bu neferler aylardanberi kadına hasrettir, hem bu köylü kadın gençtir. Belki de güzeldir. Adımlarını açarak peşine takılırlar, kadın daha hızlı yürümeğe başlar, neferler koşmaya başlayınca o da koşmaya başlar, başlar ama, kadın bacağı erkek bacağından kısadır, kadın bacağı erkek bacağından zayıftır, bu kadının omuzunda ağır bir heybesi vardır.. Aradaki mesafe her adımda kısalmaya başlar. Ortalık gittikçe kararmada. Bir ara, kadın, bir yol dirseğinde gözden kaybolur, takip eden düşman askerleri, parmakları süngüleri

takılmış tüfenklerinin tetiğinde aynı dirseği dönerlerken birkaç saniye içinde, beyinlerini ezen iki müthiş kaya parçasının altında yere cansız olarak serilirler. Korkunç bir sessizlik içinde belki beş on dakika geçer sonra, o köylü kadın meydana çıkar, heyecanından her tarafı zangır zangır titremektedir... Gözleri yuvalarından fırlayacak imiş gibi açılmıştır.. Ölülerin silâhlarını ve fişenklerini alır, heybesine yükler, belki dört misli artan yükü ile, iki büklüm yoluna devam eder. Bir taraftan da hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlar...

Bu kadın, **Mehmed Efe'**nin karısı **Fatma'**dır. Böyle zamanlarda ağlayanlara, hikâyeciler, romancılar "sevincin gözyaşı" derler. Fakat benim yazdıklarım hikâye değildir. Ben bunları, o günleri yaşamış, **Mehmed Efe** ile **Fatma** kadını yakından tanımış Ödemişli kahveci **Mehmed'**den dinledim.[1]

BİR BAŞKA KARA FATMA VE BİR VEFASIZLIK ÖRNEĞİ

Bir başka **Kara Fatma** da Adana'nın Ermenilere karşı müdafaasında kahramanlıklar göstermiş ve bu sebeple **"İstiklâl Madalyası"** ile taltif edilmiş olan **Fatma (Özişçi)** dır. 1988 Nisanı'nda O'nu sokakta dilenirken gören Hürriyet muhabiri Sâadeddin İnce O'nun hakkında şu bilgiyi vermektedir:

"Kurtuluş Savaşı sırasında **Adana'**nın düşman işgalinden kurtarılması için savaşan, Ermenilerle mücadele ederek tarihe **"Kara Fatma"** olarak geçen, İstiklal Madalyalı **Fatma Özişçi,** şimdi kilise önünde dilenerek yaşam mücadelesi veriyor. **Adana'**nın en işlek caddesine adı verilen ve heykeli dikilmesi düşünülen 84 yaşındaki **Fatma Özişçi,** "Ben bu vatanın kurtuluşuna dilenmek için hizmet etmedim" diye yakındı.

1- Bkz. Tarihten Sesler Dergisi S. 2, Şubat 1943

"Yağız Kız", "Kınalı Yeğen" lakaplarıyla da tanınan **Fatma Özişçi, İtalyan Katolik Kilisesi** önünde dilenirken, bütün canlılığıyla hatırladığı savaş yıllarında ağır yaralar aldığını belirterek şunları anlattı:

"1917'de Fransızlar, Ermeniler ve İtalyanlar bizi kovalıyorlardı. Mis Bucağı yakınlarında yolumuzu kestiler. Amcam öldü. Onun mavzerini kapıp ateş açtım. 2 düşman askerini öldürdüm, 10 kadarını da yaraladım. Ben de belimden ve bacağımdan süngü yedim. Yaralarım bezir yağıyla tedavi edildi. Sonra çok zulüm gördüm." Başka çaresi olmadığını ve buna çok üzüldüğünü belirten **Fatma Özişçi,** şunları söyledi:

"Yıllar sonra evlendim ve 3 çocuk annesi oldum. Evlatlarım hayırsız çıktı. 29 yıldır yüzlerini görmüyorum. Onların hasretinden gözlerim kör oldu. Bana 10 bin lira yaşlılık maaşı veriyorlar. Oturduğum tek odalı evin kirası 30 bin lira. Dilenmezsem, nasıl yaşarım? Ama ben bu vatanın kurtuluşuna dilenmek için katılıp süngü yemedim. Devletin İstiklal Madalyalı dilencisi olmamalıydım."

İKİ FRANSIZ ASKERİNİ ÖLDÜRMÜŞTÜ

1905 yılında Tunceli'nin Malazgirt, İlçesi'nde doğan **Fatma Özişçi,** nüfus kaydına göre Hüseyin ve Arife'nin kızı. **Fatma** 1.5 yaşındayken ailesi Adana'ya göç etmiş. Çocuk yaşta yurdun düşman işgaline uğradığını gören **Fatma Özişçi,** elinde silâh, Fransız ve Ermenilere karşı koymuş.

1914-1918 yılları arasında Ermenilere ve Fransızlara karşı Kadirli, Kozan ve Mis cephelerinde çarpışan **Fatma Özişçi,** 2 Fransız askerini öldürmüş, 10'unu da yaralamış.

Savaşta gösterdiği cesaret ve başarılardan ötürü **"Kara Fatma", "Yağız Kız",** Kınalı **Yeğen"** lâkaplarıyla tanınan

Millî Mücâdelenin Kadın Kahramanlarından
Fatma (Özişçi) dilenirken
Bkz. Hürriyet Gazetesi, 16 Nisan 1988

Fatma Özişçi, bu başarılarından ötürü İstiklâl Madalyası'na lâyık görülmüştü. Madalyasını **Atatürk**'ün elinden aldığı ileri sürülen "**Kara Fatma**", halen Adana'nın Tepebağ Mahallesi, 8.Sokak, No: 9'da tek odalı bir gecekonduda oturuyor.

GÖRDESLİ MAKBÛLE

Yunanlılar Sakarya Meydan Muharebesi'ni kaybetmiş, Afyon mevzilerine çekilmişlerdi. Hummalı bir faaliyetle yeni mevzilerini kuvvetlendirmeye çalışıyorlardı. Fakat Yunan Başkumandanlığı'nın canını sıkan en mühim âmil; en emniyetli olması lâzım gelen cephe gerisi hareketlerinin, bilâkis büyük bir huzursuzluğa maruz kalmasıydı.

Cephe gerilerinde gerilla harbi vardı. İşgâl altında kalan Türkler mücâdeleden vaz geçmemişlerdi.

Küçük küçük gruplar halinde çalışan Türk çeteleri fırsatı buldukça, Yunan geri hizmet ve ikmal birliklerine baskınlar yapmaktaydılar.

Cephe gerilerinin emniyetini sağlamak için buralarda kullanılan muharip birliklerin bütün dikkati Akıncılar müfrezesindeydi. Zira en büyük zararı bu müfrezeden görmekteydiler.

Gördes-Sındırgı-Akhisar üçgeni içindeki sahada, bir Türk (**Gördes'li Halil Efe**'nin Akıncılar) çetesi kendilerinden çok üstün bir kuvvetle çarpışmaktaydı. Müsâid olmayan şartlar içinde meydana gelen bu karşılaşmada **Akıncılar** müfrezesinin tek avantajı araziyi iyi tanıması ve bu sûretle manevra yapabilmesiydi. Buna rağmen, muhârebeyi kesip sıyrılmaya imkân yoktu ve çetenin cephânesi gitgide tükenmekteydi. Saatlerce süren bu gayrî müsâit çarpışma, muhâriplerin moralini bozmaktaydı. Fakat, çetenin içinde bulunan bir dişi arslanın, zaman zaman kükremesi onlara, yeni bir mücâdele rûhu ve cesâret aşılamaktaydı.

16 Mart 1922 de **Kocayayla**'da cereyan eden bu çarpışmada durum gittikçe çetenin aleyhine dönmekteydi. Birçok muhâriplerin gözü düşmandan çok, çekilecek bir istikâmet aramakla meşguldü. Her zaman olduğu gibi bir ara Makbûle'ye yeni bir heyecan ihdas etme fırsatı çıktı. Düşman ateşinin duraladığı bir sırada Makbûle'yi kükremiş bir arslan gibi düşmana saldırırken görüyoruz. Bu hareketin ruhlarda yarattığı ateşin parlaması ile sönmesi bir oldu. Çünkü bu genç ve cesur kadın alnından aldığı bir mermi yarası ile yere yıkıldı. Başta **Halil Efe** olmak üzere, bu acı kayıp bütün erkekleri sarstı. Cesâret kaynaklarını kaybeden çete için muhârebeye devam etmek, artık mümkün değildi. O kadar değildi ki, bu mukaddes ve muazzez şehidenin mubârek nâşını bile kaçırmaya imkân yoktu. Onu gömmediler bile, mevcut siperlerden birine olduğu gibi yatırılan **Makbûle**'nin cesedi birkaç avuç toprakla ancak örtülebildi.

Gördesli **Makbûle, Halil Efe** ile 1921 senesinde evlenmişti. Fakat bir çokları gibi bu bedbaht çiftin de balaylarını düşman karşısında geçirmeleri mukaddermiş. Silâha sarılan genç karıkoca; kurdukları çete ile dağlara çıkarak; aylarca düşmanla çarpışmıştı. Çok zaman baskın yapan, bazan da baskına uğrayan Akıncılar müfrezesi bir uğur ve kahramanlık sembolü gibi yanlarından ayrılmayan bu dişi arslandan örnekler aldı.

KILÂVUZ HATİCE

8 Mayıs 1920 tarihinde Pozantı'ya sıkıştırılan Fransızlar çok kritik bir duruma düşmüşlerdi. Zira, etrafı kuşatmış olan Türk kuvvetlerinin yapacakları taarruż kendilerinin yokedilmesine sebep olabilirdi. Fransız kumandanı buhranlı dakikalar geçirmekteydi. Bu sırada, bir hızır gibi yetişen genç bir Türk kadını ufak bir ücret mukabilinde Fransızları bu müşkül durumdan kurtarmayı kabul etmişti. Kendilerine güya kılavuzluk ederek

Türkler tarafından ihmal edilmiş bir istikâmetten onları selâmete çıkaracaktı.

Kararlaştırılan saatte harekete geçen Fransızlar; gece karanlığında –emniyet ettikleri bu Türk kadının klavuzluğunda – onlar için meçhul bir semte doğru gidiyorlardı. Güneş ışımağa başlayınca kılavuzlarının ortada görülmediğini farkeden Fransızlar o civarın en ârızalı bir yerine, Karaboğazı'na sıkıştırdıklarını büyük bir acı ile anlamakta gecikmediler. Amma, iş işten geçmişti. Tam bu sırada, başlayan Türk taarruzu vaziyetin vehâmetini büsbütün arttırmış ve Fransızlar için tek ümit Karaboğazı'nı vurup geçmek kararı olmuştur. Ancak bu hareketin başlaması ile beraber çok kuvvetli bir yaylım ateşine mâruz kalan Fransızlar'ı bu baskını yapan müfrezeye bir kadının kumanda ettiğini dehşetle görmüşlerdi. Bu kadın kendilerine kılavuzluk eden kadından başkası değildi. Ve O'nun cesâret ve mahâreti sâyesinde bu Fransız kuvveti tamamen esir edilmiş, küçük de olsa bir çıban ortadan kalkmış oldu.

TAYYAR RAHMİYE

Cenup Cephesi'nde 9. Tümen kuruluşunda bir gönüllü müfreze vardı. Bunun komutanı genç bir kadındı. Tümenden aldığı bir emirle Osmaniye'deki müstahkem Fransız karargâhına taarruz edecek olan bu müfreze, 1920 senesinin 1 Temmuz sabahında harekete geçti. Tayyar Rahmiye müfrezesini ustaca bir tertiple yavaş yavaş hedefe doğru ilerletti. Fakat, bir an geldi ki, artık ilerlemeye imkân kalmadı. Çünkü, Fransız karargâhı çok iyi tahkim edilmiş ve bol silâhla müdafaa edilmekteydi. Duralayan çetesini harekete geçirmek, yeni bir taarruz hızı verebilmek için sarfettiği bütün gayretleri boşa çıktığını gören bu dişi arslan şiddetli düşman ateşine rağmen ayağa fırlayarak:

"— Ben kadın olduğum halde ayakta duruyorum da siz erkek olmanıza rağmen yerlerde sürünmekten utanmıyorsunuz!" diye bağırdı.

Erkeklerin gururuna dokunan bu söz ve bu jest ruhları sararak kahramanlık hislerini kamçıladı ve hücum yeniden başladı.

Yağmur gibi yağan düşman ateşi, bu hücumu bir an olsun durduramamıştı. Karargâh binasını saran çember gitgide daralıyordu. Çetenin efrâdı bir hayâlet gibi hedefine yaklaşıyordu. Yazık, çok yazık! Bu ateşli ve bu vatansever kadın karargâh kapısına on adım kala şehid oldu. Bu kayıp, burada, büsbütün başka bir tesir meydana getirmiş ve çetenin kin ve gayzını körüklemiştir. Bu kin ve gazabın ateşlediği ruhlar bir hamlede karargâhı zaptetmişlerdir.

Tayyar Rahmiye'nin diğer bir iki arkadaşı ile birlikte kahramanlıklarını dile getiren Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye Riyâseti Arşivi'nde mevcud olan aşağıdaki vesikayı dikkatlerinize arz ediyoruz:

ORDU DÂİRESİ REİSLİĞİ'NE

26 Şubat 1936 tarih ve 1. Şube 988/789 sayılı yazı karşılığıdır.

İstiklâl Savaşı'nda Türk kadınlarının, savaşın devamı müddetince, kâğnılarla ve sırtlarıyla orduya cephâne, silâh ve erzak taşıdıkları gibi; yaralıların yaralarını sarmak ve cephe gerisine taşımak gibi büyük hizmet ve fedakârlıkları sâbittir. Bunlar arasında bilfiil muhârebe edenler içerisinde şahsiyetleri temâyüz etmiş olan üç kadının menâkibi aşağıda yazılmıştır.

1— Yunan işgali sırasında, Akıncılar müfrezesinde Halil Efe'nin eşi Gördes'li Bayan **Makbule** henüz yirmi yaşını ikmal etmiş gençliği ile beraber cesur ve çevik bir kadındı. 921'de **Halil Efe** ile Demirci'de evlenmiş ve iki ay sonra kocası ile birlikte yurdu kurtarmak için dağa çıkmış, sekiz ay dağlarda kar,

yağmur ve çamurda beraber gezmiş ve düşmanla muhârebe edip, millî istiklâl savaşının muvaffakiyetle neticeleneceğine kanaat getirerek yılmaz bir azim ve sebatla erkeklere büyük örnekler vermiş ve bunların medar-ı teşviki olmuştur.

Kendisi siyah pantolon ve ceket ve uzun bir manto giyinir, ayağında çizme, başında siyah başlık ve elinde bir Japon filintası taşırdı. Düşmandan iğtinam ettiği doru atı üzerinde dâima müfrezenin artçısı olurdu. Pek çevik ata biner ve iner, tehlike zamanında herkesten evvel silâhını kullanırdı. Birkaç müsâdemeye girdiği gibi bir iki defa da düşmanın pususuna düşmüş ve hiçbir zaman metânetini kaybetmemiş, hattâ telâş gösterenlere cesâret örneği olmuştur.

Akhisar'la Sındırgı'nın hatt-ı fâsılı olan Kocayayla'da yapılan bir müsâdemede 16 Mart 338'de başından aldığı bir kurşunla şehid olmuş, aynı yerde kanlı elbisesi ve çizmesi ile toprağa gömülmüştür.

2— Adana'nın Külek Nahiyesi'nin Banzınçukur Köyü'nden **Hasan Ağa'nın Hatice,** Fransızlar'a karşı vatanî vazifesini yapmak ve yurdunu korumak maksadıyla Kilikya millî kuvvetlerinden **Emin** ve **Derviş** ağaların müfrezesine gönüllü olarak iştirak etmiştir. Bu müfrezeler Haçkırı Kelebek, Bilemedik istasyonlarında bulunan Fransız kıtalarına baskınlar yaparak çok zâiyat verdirmiş ve Fransızlar'dan –çoğu Ermeni askeri olmak üzere– 200'den fazla esir ve birçok ganimetler almışlardır.

Bu muvaffakiyetler, Adana millî kuvvetlerinin şöhretini arttırmış, yiğitlik ve yılmazlıklarıyla anılan halkın kahramanlık hislerini kamçılamış ve Pozantı saldırısını tesri' etmişti. Millî kuvvetlerimiz Pozantı'yı muhâsara ettiler. 8 Mayıs'336 da Pozantı'ya üç cihetten saldırış ve bombardıman başladı. Hâkim mevkilerde bulunan toplarımızın Toros Dağları'nda akseden müthiş gürültülerinden zevk alan millî kuvvetlerimiz Pozantı'ya taarruza başladılar. Bu taarruza bütün kadınlar, çoluk çocuklarıyla halktan, birçok kimseler iştirak etti.

Pozantı'da mahsur kalan Fransızlar'ın Tarsus istikâmetinde bir yarma hareketi yapacaklarını anlayan **Hatice**, bir kolayını bulup Fransızlar'a hulûl etmiş ve onlara yanlış kılavuzluk etmiş ve pek sarp olan Karaboğazı'nı tıkadıktan sonra firar etmiştir. En kısa zamanda millî kuvvetlere ulaşan **Hatice**, düşmanın pek fena vaziyette olduğunu haber vererek emrine aldığı yüz kadar silâhlı ile Karaboğaz'ın iki tarafındaki tepeleri işgal etmiş ve Fransızlar tam yarma hareketi yaparken bir ateş baskını ile düşmana büyük bir zâyiat verdirmiştir. Bu baskın neticesinde Fransız kıt'alarından dokuz subay, beşyüzelli er esir ve 7,5 luk bir top iğtinam edilmiştir. **Hatice Hanım**'ın oynadığı bu rol ve yaptığı fedakârlık her türlü sitâyişin fevkindedir.

3— Osmaniye Kazası'nın Kaypak Nâhiyesi Râziyeler Köyü'nden **Rahmiye Hanım** Fransızların işkence ve tazyiklerine tahammül edemiyerek **Hüseyin Ağa**'nın millî kuvvetlerine gönüllü olarak iltihak etmiş ve 336 Şubatında Hasanbeyli civarında 89. Tümenle icra edilen taarruza müfrezesiyle bilfiil iştirak etmiştir. Bu müsâdemede Fransızlardan seksen tüfek ve iki makinalı tüfek alınmıştır. Müsâdemede şehid düşen ve ateş altında kalan iki arkadaşını kurtarmak için millî kuvetler derhal ileri atılarak gidip şehidleri kurtarmış ve bu kahramanca hareketinden dolayı kendisine "**tayyar**" (uçan) nâmı verilmiştir.

Temmuz 336'da Osmaniye'deki müstahkem Fransız karargâhına saldıran arkadaşlarının tereddüdünü gören **Tayyar Rahmiye:**

"— Ben kadın olduğum halde ayakta duruyorum da siz erkek olduğunuz halde yerlerde sürünmekten ve saklanmaktan utanmıyor musunuz" diye bağırarak arkadaşlarını hücûma teşvik etmiş ve Fransız karargâh kapısının on adım önünde alnından aldığı bir kurşun yarasıyla şehid olmuştur.

(Harb Tarihî Encümeni Bşk.)

Halide Edip Adıvar "Türkün Ateşle İmtihanı, (İstanbul 1962) isimli eserinde Tayyar Rahmiye'ye temasla, diyorki:

"Bütün vasıtasızlığa, yorgunluğa ve barış aşkına rağmen Anadolu hükûmetine milletin büyük bir kısmı taraftardı ve Yunanlıları Türk topraklarından atmak istiyordu. Yine Miralay **Refet**'in yazılarından bir kısmının mealini alıyorum:

Bütün silâhlar ve cephane Erzurum, Diyarbakır, Sivas'ta develer ve öküz arabalarıyla, yolları olmayan beyabanlardan geçirilerek, en kötü hava şartları altında getirilmiştir. Silâhları tamir edecek yerler yapılmıştır. Erkekler yaya olarak gelmişlerdir. Kadınlar, daha zor bir durumdaydılar. Çünkü, öküz arabaları kırılıp çamurlara saplandığı zamanlar, onlar cephaneleri sırtlarında taşırlardı. Aynı zamanda, yine kadınlar ekiyor, biçiyor ve savaşan erkekleri besleyen mahsulü onlar yetiştiriyorlardı.

Yalnız geri hizmetlerinde değil, bizzat savaşta döğüşmüş kadınlar olduğunu da söylemeyi vazife sayarım. Bir tanesi Osmaniye'de Raziyeler Köyünden **Rahime** adlı bir kadındı. Bu kadın, Kilikya'da miralay **Ârif**'in 11. fırkasında bizzat döğüşmüştü. 1920'de gönüllü olarak başıbozuklara katılmıştı. 1920 Şubatı'nda Hasanbeyli tüneline hücum edenler arasındaydı. Bunlar, Fransızlar'dan seksen tüfek, iki makinelitüfek almışlardı. Harpte ölen iki kişiyi de bu kadın sırtında getirmişti. Çevikliğinden dolayı ona ordu **Tayyar** adını vermişti. 1920 Haziran'ında Osmaniye'de, Fransız istihkâmlarına hücuma o önderlik etmiş ve karargâhın önünde vurularak ölmüştü.[1]

BİR KÖYLÜ KADIN

Millî Mücadele devirlerini idrak eden kadın muharrirlerimizden **Şükûfe Nihal Hanım "Domaniç Dağlarının**

1- (Bkz: a.g.e. sh.185)

Yolcusu-Bir Yurt Gecesi" isimli eserinde câlib-i dikkat bir vak'a nakletmektedir. Bunu da dikkat nazarlarınıza arz ediyoruz:

"... İstiklâl Cengi sıralarında İnegöl toprakları bir büyük fâcia geçirmiş: Domaniç Dağları'ndan inen bir köylü kadını, düşmana yol göstererek vatana hıyânet eden oğlunu silâhıyla vurarak yere sermiş.

İki satırla kısaltılan bu hâdise, bir roman, bir destan mevzuu olabilecek kadar geniş, engin... Bir Türk kadınının yüksek vatan sevgisini ve inancını ifâde ettiği için, kadınlık tarihimizin sayfalarına yeni bir ün katacak kadar haşmetli... Biricik sevgili çocuğunu kendi elleriyle yere seren kahraman ananın geçirdiği ruh çarpıntıları bakımından, psikolojik değeri yüksektir.

Hikâyeyi Kurtuluş Savaşı'nda bulunmuş bir arkadaştan şöyle dinlemiştim:

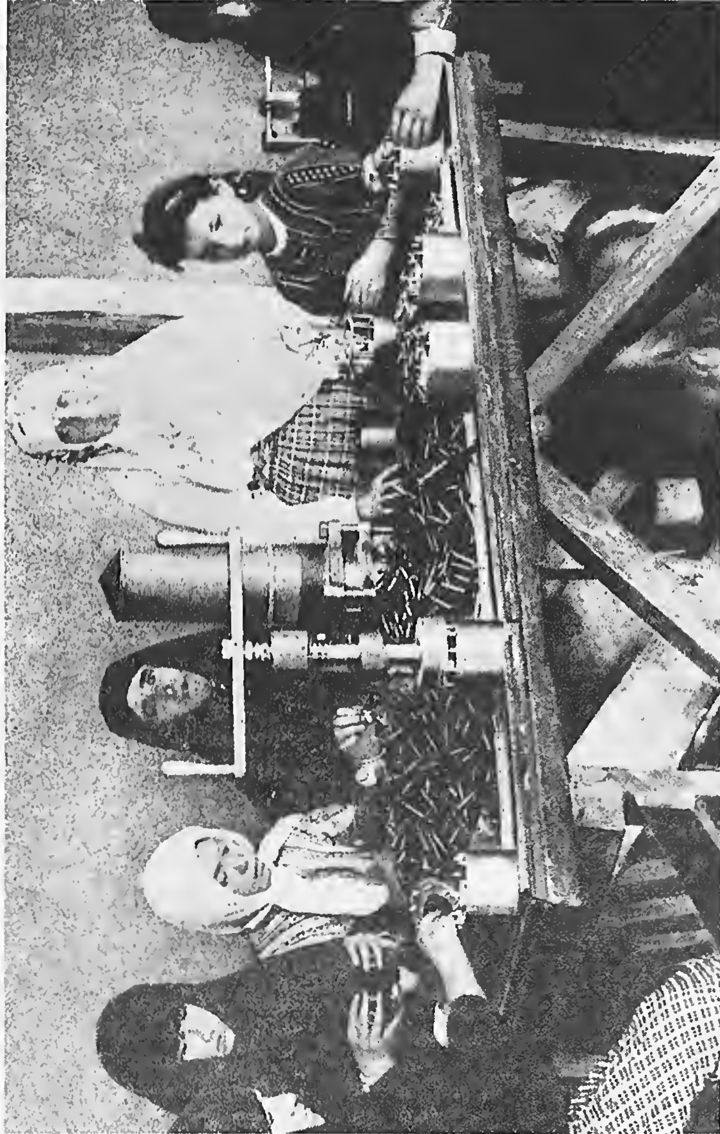
Bir Yunan fırkası Bursa'nın Adranos Kazası'ndan geçti. Domaniç'ten Sultan Dağları'ndan Kütahya üzerine doğru yürüdü. Karargâh Kumandanı **Nâzım Bey**, şehid oldu. İnegöl halkı yediden yetmişine kadar düşmana karşı koymaya hazır... Silâh bulamayanlar, taş, odun, demir parçalarıyla yurdu korumaya gidiyorlar!..

O sırada Domaniç Dağları'nın bu yiğit kadını da yirmi yıl bütün bir gençliğini harcayarak yetiştirdiği oğlunun eline silâhlarını veriyor. Ona aşıladığı vatan sevgisinden emin bir halde göğsünü gere gere, İnegöl'e düşmanın karşısına gönderiyor.

Lâkin, ne yazık ki; dağdan inen bu saf köylü çocuğu bize hıyânet eden bir jandarma onbaşısının oyuncağı oluyor. Yaptığı işin kötülüğünü farketmeden düşmana haber taşıyor.

Bir gün köyünde oğlunu yurdunun kurtuluşu için dua ederek bekleyen bu talihsiz anaya uğursuz bir haber veriyorlar:

"— Oğlun düşmana casusluk etti!."

Cephane imalinde imanlı Türk kadınları gece gündüz böyle çalıştılar.

Kadın bir an duraklamadan silâhlarını kuşanarak atına binip yola düşüyor. Kuytu ormanlar, yalçın kayalar aşarak bir yıldırım hızı ile İnegöl'e iniyor. Aldığı adrese göre oğlunun bulunduğu yere varıyor. Kendisini görmek üzere geldiğini söylüyor.

Az sonra anasının gelişine sevinen genç, elini öpmek için koşa koşa yaklaşırken atının üstünde dimdik bekleyen kadın, kara feracesinin yenine sakladığı silâhı çekerek onu kanlar içinde toprağa seriyor ve atın başını çevirerek arkasına bakmadan, bir kasırga hızıyla dönüp kayboluyor..." [1]

MARAŞLI BİR KADIN KAHRAMAN

1918 Mondros mütârekenâmesinin imzalanmasından sonra İtilâf devletleri, aziz vatanımızın muhtelif parçalarını işgâle başlamışlardı. Bu cümleden olmak üzere Antep ve Maraş havalisi de önceleri İngilizler'in daha sonra da Fransızlar'ın işgâli altına girmişti.

İngilizler çekilirken Ermenileri ayarlamışlar, kendilerinden sonra Türk kadınlarına taarruzlarını plânlayarak bir Türk-Fransız çatışması tertiplemişlerdi. Çünkü bu havâlideki Fransız kuvvetlerinin zaafa uğrayıp yıpranmalarını istiyorlardı. Harbden sonra iktisâdî bakımdan ehemmiyetli olan Musul havâlisini kendileri almak ve buradan Fransızlar'a bir pay vermek istemiyorlardı. Bunu gerçekleştirebilmek için Fransızlar'ın askerî bakımdan bu bölgede zayıflamalarını arzu ediyorlardı. Bunun da en iyi yolu bir Türk-Fransız çatışması ihdas etmekti.

Her şey plânlandığı gibi cereyan etti. Fransızlar'ın Maraş'a girişlerinden sonra bir Ermeni, çarşaflı bir Türk kadınına taarruz ederek peçesini yırttı. Bu hâdiseye şâhid olan **Sütçü**

1 (Bkz: a.g.e. sh.15-6)

İmam derhal atılarak mütecâviz Ermeni'yi oracıkta temizleyiverdi. Bu hareket Maraş'ta binlerce cana malolan bir sokak muhârebesinin başlangıcı oldu. Maraş günlerce korkunç bir katliamla sarsıldı. Fransızlar'dan destek alan yerli Rum ve Ermeniler, asırlarca semâhat ve adâleti sâyesinde hür ve müreffeh olarak yaşadıkları eski efendileri Türkler'e saldırıyor, kadın, çocuk, genç, ihtiyar demeden önüne geleni kılıçtan geçiriyorlardı. Dükkânları yağmalıyor, evleri soyuyor, yangınlar çıkarıyorlardı.

Bu katliâmın ilk şaşkınlığı geçer geçmez halk canını, namus ve şerefini korumak maksadıyla silâha sarılmış, gerekli karşı koyma hareketine başlamıştı. Bu sûretle kızışan sokak muhârebeleri Maraş'ın Kayabaşı mahallesine doğru ilerlemekteydi. Burada, kocası Bitlis'de Defterdar bulunan bir hanım oturmakta ve hâdiseleri serinkanlılıkta tâkip etmekteydi. Evinde duvarda asılı emektar bir filinta vardı. Ermeni mütecâvizler onun bulunduğu yere doğru yaklaştıkları sırada, komşu Müslüman Türk evlerinden acı feryatlar işitilmeye başlanmıştı. Bir anda sabrı taşan bu kahraman kadın duvarda asılı duran filintayı kaptığı gibi evden çıktı. Sokağa hâkim bahçe duvarının önünde durdu. Atılan bombalarla bu duvarda kendisine ateş için yarayışlı birmazgal deliği açılmıştı. Burada mevzilenerek sokağı taramaya başladı. Bu hâdiseyi görgü şâhidlerine istinâden nakleden **Câhid Çaka "Tarih Boyunca Harb ve Kadın"** isimli kitabında şöyle demektedir:

"İşte, gözleri kan çanağına dönmüş, saçı sakalı birbirine karışmış, üstü başı kan içinde ölüme susamış bir canavar.... Yalnız bu manzara insanı vahşileştirmeye kâfi. Kaldı ki; o sırada, evine kaçmakta olan bir küçük çocuğu yere sermek için tüfeğini doğrultmuştur. Amma, tetiğini çekemeden bir hayvan gibi uluyarak yere yuvarlandı, bir şaşkınlık ve duraklama, çocuk gözden kayboldu.. Mazgal, mukaddes mazgal, şimdi artık

ateş püskürüyor. Hedef o kadar büyük ve toplu ki, nişan alarak ateş etmeye lüzum yok. Müsademe akşama kadar devam etti. Fransızlar'ın cesâret morfini tesirini kaybedince, bu korkak kahramanlar, (Ermeniler) meydanda ve sokakta birçok yaralı ve ölü terkederek gerileye gerileye inlerine çekildiler. Bu ölüler içinde sekiz tânesi mukaddes mazgaldan atılan mermilerle yere serildi.

Türk mücâhidesini bu sefer de erkek kıyafeti ile evinden çıkarken görüyoruz. O, artık erkekleşmiş ve mücâdeleye devam edeceklerin arasına karışmıştır. Bu şehâmetli destanın hasıl ettiği akislerini vesikalardan takip edelim.

Ayıntap Vilâyetinin Bir Raporu:

1— ....

2— Kayabaşı mahallesinde Bitlis Defterdarı'nın haremi hanım, İslâmların hûn-i masuniyetinin nâhak yere iraka edilmesinden ve birçok hânümanların söndürülmesinden galeyana gelerek hânesinden açtığı mazgaldan müsâdemeye biliştirak akşama kadar sekiz düşman telef etmiş, akşamüzeri erkek elbisesi giyerek kemal-i celâdetle mücâhidîn-i islâmiye sufufuna (saflarına) iltihak eylemiş olduğu bildirilmişti.

Erkekler gibi kadınlar da dâva-yı haysiyet ve istiklâlde ölümden çekinmeyen millet-i necibenin mekâriminden biri olmak üzere şükran ve teessürle arzederim.

3 —...........

4— Nezaret ve kolordulara arzedilmiştir.[1]

ASKER SÂİME

İstanbul işgâl altındadır. Herkes kendi gölgesinden bile korktuğu meş'um ve bahtsız günleri yaşıyor. Bütün Türkiye mâtem

1- (Bkz: Cahit Çaka-Tarih Boyunca Harb ve Kadın, sh. 64)

ve ümitsizlik içindedir. Herkes bir şeyler yapmanın icâbettiğine inanıyor. Fakat bu yapılacak şeyi tâyin edemiyor. Türlü türlü cereyanlar var. Bu arada yer yer mitingler tertipleniyor ve pasif bir tezâhürle bize reva görülen âkıbetin protesto edilmesine dâir nutuklar söyleniyor.

Son günlerde dikkati çeken genç bir kızın nutukları alâka uyandırmaktadır. Ona göre, gözyaşı dökmek, kâfi değil. Davâda birleşip aktif davranmak lâzımdır.

Bu Dârülfünûnluların (şimdiki adıyle Üniversite) **Asker Sâime** adını taktıkları ateşli bir genç kızdır. O, hâli ve tavrı ile diğer kız arkadaşlarından kolaylıkla ayrılabilmektedir. Buna biraz da giyinişindeki sâdelik sebep olmaktadır.

Asker Sâime, bulunduğu yaşın icaplarını çoktan unutmuş kalbini, genç kızlığın heyecan ve ihtiraslarına karşı kapamış, âdeta Dünya'ya küsmüştür. Simâsını tedkik edenler, onun güzel yüzünde dâimî bir elem ve ıstırâbın izlerini kolaylıkla farkedebilirler.

Onun inandığı tek dâvâ, memleket dâvâsıdır. Anavatan muzdarip ve bedbaht iken; yavrularının da bu ısdaraba saygı göstermeye onu teselli etmeye yaralarını sarmağa mecbur oldukları kanaatındadır.

O, buna imtisâl edeceklere ne güzel bir örnektir. Kendini bu dâvâya öyle samimiyet ve tevâzu ile vakfetmiştir ki, gözü hiç bir şey görmemekte ve fikri bir şeyle meşgûl olmamaktadır. Memleketin kurtulmasından başka...

Bir taraftan derslerini tâkibe çalışırken, diğer taraftan muhtelif yerlerde vereceği nutukları hazırlayan **Sâime,** artık İtilâf Devletleri polisinin dikkatini çekmeye başlamış ve kendisine Arapyan Han'ında mükemmel bir misafirhâne (!) hazırlanmıştı.

Eğer kendisini sevenler ve üzerine titreyenler, bu hâinâne niyetten vaktiyle haberdar olmasalardı; Anadolu genç ve münevver bir Türk kadınının hizmetinden mahrum kalacaktı.

Bir yolu bulunup Ankara'ya ulaştırılan Sâime, cephede, cephe gerisinde ve istihbârat hizmetlerinde birçok vazifeler gördü.

Gene böyle bir hizmet sırasında baskına uğrayan Sâime, yaralanmış ve canını zor kurtarmıştır.

Türklük ve civanmert, ne asil bir yaratılıştır ki; gösterdiği fedakârlık ve kahramanlığı memlekete ödenmesi lâzım gelen bir borç gibi telâkki etmekte ve övünmeyi ayıp saymaktadır.

Asker Sâime'nin ve onun şahsında bütün Türk kadınlarının bu vâdideki çalışmalarının mâhiyetini iyice bilemiyorsak, bunun kabahatını, daha doğrusu faziletini, onların asil sükûtunda aramalıyız.

BİNBAŞI AYŞE

İstiklâl Harbi hakkında yazılmış eserlerde bizzat dövüşe katılmış birçok Türk kadın isimlerine tesâdüf ederiz. **Binbaşı Ayşe, Kara Fatma, Pembe Hatun** bu isimler arasında sık sık geçenlerden... Bunlardan **Binbaşı Ayşe** bizzat kendi mâcerasını şöyle anlatmaktadır:

"... Büyük harbte Kafkas Cephesi'nde yaralanarak ölen kocaman intikamını almaya yemin etmiştim. Allah bu fırsatı 15 Mayıs 335'de verdi. İzmir'i Yunanlılar işgâl ettiği sırada ilk mukâvemet hareketine silâhla iştirak ettim. İzmir'deki basit mukâvemetimiz sona erip şehre Yunanlılar hâkim olunca Aydın'a gittim. Orada faaliyete geçerek bir çete teşkil edip, bilâhare bu çetemle **Köpekçi Nuri Çetesi**'ne iltihak ettim. Aydın muhârebelerini yaptıktan sonra Koçarlı'ya çekildik. Bu sûretle bilfiil atıldığım İstiklâl Mücâdelesi'ne başından sonuna kadar iştirak ettim.

İlk defa Sakarya'da sol kasığımdan piyâde mermisi ile ya-

ralandım. Seyyar hastahânede tedaviden sonra tekrar müfrezeme iltihak ettim. Büyük Taarruz'da **Mürsel Paşa** Fırkası kuruluşuna girdik. Ve Ahır Dağları'ndan düşman gerilerine akmağa memur edildik. İzmir'e ilk giden kıt'alar arasında ben de vardım. Fakat bu arada misketle sol bacağım kırıldı."

Binbaşı Ayşe kocasının intikamını yine kocasının en kıymetli birer yâdigârı olarak sakladığı zinetlerini satarak at, mavzer, hâki elbise ve çizme tedarik etmiş ve bu mücâdelede derece derece terfi ederek Binbaşılığa kadar yükselmiştir.

KÜÇÜK NEZÂHET

Millî Mücadele esnasında on-oniki yaşlarında idi. Babası 70. Alay Kumandanı **Hâfız Halid Bey'in** yanında birçok harbe iştirak etmiştir. Alay'ın askerleri için Fransızların **Jan Dark'ı** gibi fevkalâde ehemmiyetli bir rol oynamıştır. Bu harika küçük kız, yaşından beklenmeyecek derecede büyük cesâret örnekleri vererek babası **Hâfız Halid Bey'in** kumandasındaki Yetmişinci Alay'ın birçok muvaffakiyetlerinin belli başlı âmili olmuştur. Hakikaten Gediz Muharebelerinde ric'ate başlayan askerlerin önüne çıkarak, "Durun!. Nereye gidiyorsunuz?.." diye başlayan konuşmasıyla etrafa olağanüstü bir cesaret aşılaması meşhurdur.

Bu gibi hizmet ve faaliyetlerleriyle, cepheyi teftişe gelen kumandanların da dikkatlerini celb ettiği için kendisine madalya verilmesi ve çeyizinin Meclis'ce temini hattâ kendisinin mîrimîranlık yani sivil paşalıkla taltif edilmesi gibi tekliflerle T.B.M. Meclisi'nde müzâkere mevzuu kılınmıştır. Bu müzâkereler, O'nun hizmetlerinin ne ölçüde şüyû bulduğunu ve takdirle karşıladığını göstermesi bakımından son derecede calib-i dikkatdir.

30 Ocak 1921 tarihinde Meclis'de vaki bu müzakerenin zaptını aynen takdim ediyoruz:

"Kâtip Feyyaz **Âli Bey**, Bursa Mebusu **Operatör Emin Beyin** teklifini okuyor:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Riyâseti Celilesine!.

İnönü Meydan Muharebeleri'nde bilfiil müsademata iştirâk ve her an, efrad ve hattâ zabitanı teşci eden 70. Alay Kumandanı **Hâfız Halid Bey'in** kerimesi on iki yaşlarında **Nezahet Hanım'a** ilk İstiklâl Madalyasının itasını teklif ve teklifi vâkiin Heyet-i Umumiye'nin tasdikına arzedilmesini rica ederim.

30 Kânunusani 1337
Bursa Mebusu Operatör EMİN

Celâleddin Arif Bey (Erzurum) "— İzahat verirlerse iyi olur ef."

Emin Bey kürsüye geliyor ve şu izahatta bulunuyor:

"— Efendim bu Nezahet Hanım denilen küçük hanım, mini mini hanım, sekiz yaşında öksüz kalmış. Babasının da başka kimsesi olmadığı için babaşının kucağına düşmüş ve Harbi Umumî'de muhtelif cephelerde bu çocuk harp içinde büyümüştür. **Hâfız Halid Bey** denilen zat da, gayet kahraman bir kumandanımızdır. O çocuk kendi eliyle yüzü mütecâviz düşman öldürmüştür. Ne zaman bir neferin, bir zabitin sarsıldığını görse hemen yanına koşar "Haydi beraber çarpışalım" der, onunla beraber çarpışır. Babasında ufak bir tereddüd görse hemen babasına koşar "Aman baba hiç müteessir olma, annem vâkıa ölmüştür; seni de vururlarsa ben yetim kalmam. Bana millet bakar; hadi babacığım" diyerekten bu suretle teşvik eder. Ve kim bir parça sendelerse **Nezahet Hanım** mutlaka onun yakasına yapışır. Bu çocuk mutlaka muhtac-ı taltiftir. İlk İstiklâl Madalyasını bu çocuğa verirsek büyük bir kadirşinaslık gösteririz. Ha onu arzedeyim: Bütün askerlerimiz buna **"Türk Jan-**

dark'ı" namını vermişlerdir.

Hamdi Namık Bey (İzmit) — Efendim, **Emin Bey** biraderimizin buyurdukları **Hâlid Bey**'le kerimesini bendeniz de tanırım. Hakikaten böyledir. Türklerin bir "**Jandark**"ı addolunabilir. Yalnız bendeniz diyorum ki, pek kıymettar addettiğimiz İstiklâl Madalyalarını Yunan madalyalarına benzetmemek için 12 yaşında bir çocuğa vermek yerine büyüdüğü zaman cihazını temin edecek bir hediye takdim edelim. (Hay hay sesleri).

Tunalı Hilmi Bey (Bolu) — Efendim, bendeniz ilk defa olmak üzere Osmanlı tarihinde bir "paşa hanım" görmek istiyorum. Kendisine "mîrimîran" rütbesinin tevcihini teklif ediyorum. Yalnız nişan değil, bir de rütbe. (Handeler)

Reis (İkinci Reis Vekili **Hasan Fehmi Bey**) — Operatör Emin Beyin teklifi veçhile **Nezâhet Hanım'a** ilk İstiklâl Madalyası'nın şimdiden tevcihini...

Hamdi Namık Bey — Efendim izahat vereceğim. Mâlûmu âliniz, İstiklâl Madalyası tevziinde Divan-ı Riyasetin tetkîkat icrası kanun istinazındandır. Bir defa Ordu Kumandanlığı'ndan sorulsun, tetkik edilsin, doğrudan doğruya Meclis karar veremez.

Reis — Kanun-u mahsusu mûcibince Divan-ı Riyâsete havalesi tensip buyuranlar el kaldırsın... Efendim, bir daha arzediyorum, anlaşılmadı. Takririn Divan-ı Riyasete tevdiini kabul buyuranlar lütfen el kaldırsın. Kabul edilmiştir.

Suat Bey (Kastamonu) — Evvelâ kabul edilmesini câiz görmüyorum. Bendeniz, muvafıksa, Büyük Millet Meclisi namına bunu nazarı itibare alalım.

Tunalı Hilmi Bey (Bolu) — Efendim, benim de teklifim nazarı dikkate alınsın. Mirimiran olsun.

Mehmet Ragıp Efendi (Amasya) — Aksini reye koymaya

mecbursunuz. Yok, "ayağa kalkacağız" diyeceksiniz efendim.

Yahya Galip Bey (Kırşehir) — Riyâsete karşı yoktur. İtap edilmez.

Reis — Beyefendi, sükûta dâvet ediyorum. Nizamnâme beni mecbur etmez. Şüphelenirsem aksini reye korum. Şüphe yoktur, ekseriyet vardır."

Kuva-yı Milliye'nin Kadın Kahramanları haftalık "SEBİL" gazetesinde tefrika edilirken bize gelen bir okuyucu mektubunu da aynen takdim ediyoruz:

Bir Okuyucu Mektubu

SEYYİDLERLİ ŞEHİDE

Biz unutabilir miyiz hiç, içimizde meçhûl bir kahraman olarak âbideleşen Seyyidlerli Köyü'nün meşhur şehîdesini.

İnebolu'dan geliyordu. Mukaddes gâyeye yönelmiş kâfilelerin içinde o da vardı. Ordulara silâh ve cephâne taşıyordu, kağnılarla kadınların teşkil ettikleri bu kâfilenin gördüğü hizmet cephelerin âdetâ can damarıydı. Altınla döşenmeye lâyık olan ve zafere giden yollar, İnebolu'dan başlıyor ve kutsî bir hizmete vesile oluyordu. Mevsim kıştı. Hava soğuk ve karlıydı. Öküzler tâkatsiz, kafiledekilerin kendileri de, oldukça yorgundu. Bunların en yorgunu da genç bir kadındı. Gittikçe kafileden geride kalıyordu.

Sabaha kadar Kastamonu'nun Kışla önünde kağnısının arkasında elinde övendiresi, üzerinde donmaya yüz tutan insanların hâli vardı. Bağırmak istiyordu. Bağıramadı. Giden ve kendinden uzaklaşan kafiledekileri yardıma çağıramadı. Ölüm tatlı bir uyku gibi bastırmıştı. Şehidler kafilesine karıştı gitti!

Fırtınalı gecelerden sonra gelen sâkin sabahlar gibi kar ve rüzgâr dindi. Etrafta derin bir sessizlik hüküm sürüyordu. Karlar bembeyaz bir kefen gibi mübârek şehidenin üstünü örtmüş-

tü. Kâğnıda bir çocuk ağlıyordu. Kaderin eliyle diktiği bu hazin âbideyi ilk görenler dehşetten irkildiler ve koşup haber verdiler.

Vazifeliler kâğnı önünde elinde övendire eski bir yorgana bürünmüş olarak donan genç şehide kadını gözyaşları içinde aldılar ve kâğnıya yatırdılar. Kâğnıda cephâneyi örten örtüyü kaldırdıklarında saman torbasıyla, mermi sandıkları arasında yatan, ağlayarak anne sütü arayan kundaktaki bir kız çocuğunu hayretle gördüler ve bağırlarına basarak şehire döndüler. Kâğnıyı çeken öküzler o kadar yorgundu ki; vazifeliler kâğnıyı iterek şehre zor indirdiler. Fırka binasının önünde Fırka Kumandanının ve şehir halkının göz yaşları arasında genç şehide anneyi köylülerine teslim ettiler. Küçük yavruyu da muvakkaten bir süt anneye verdiler.

Anadolu halkı İstiklâl Harbi'ni cephe ve cephe gerisinde bu şartlar altında hayatlarını istihkâr ederek canı pahasına bizzat kazandı, bizzat!.. Bu onun din, namus, vatan savaşıydı. Allah bu savaşta onu görünmeyen kuvvetlerle destekledi. Ve üstün düşman kuvvetleri karşısında kahraman orduya o büyük nusretini eriştirdi. Bu parlak zaferin tek şerefli sahibi odur!

Evet yalnız O!.. Bütün bu milletin emeğini inkâr ederek herşeyi bir tek şahsa mal edenler binlerce şehid ve şehidenin canlı hatıraları üzerine kalın bir nisyan perdesi çektiler!.. Ama işte gerçekler ortaya çıkıyor!.. Gerçekler ve meçhul kahramanlar!.. Onlardan biri de Seyyidlerli Köyü'nün bu mübârek şehidesidir. Şüphesiz bu gibi, kahramanlıkları kalın bir nisyan perdesiyle örtülen binlerce emsalinden sâdece biridir. O'nun huzurunda neslimiz ve gelecek nesiller adına hürmetle eğilir, Allah'dan bütün şehid ve şehideler için rahmet ve mağfiret niyaz ederim.

Necati KARAHALİLOĞLU

Seyyidlerli Şehide'yi anlatan okuyucu mektubunun bir sahifesi

AYŞE ÇAVUŞ

Kurtuluş Savaşı'nın kadın kahramanlarından biri de Ayşe Çavuş'tur. Bu yiğit ruhlu Anadolu kadını bilmünâsebe Trabzon'dan geçerken burada neşredilmekte bulunan "İstikbâl" Gazetesi'nin idârehanesine uğramıştır. O'nun hakkında bir hayli tafsilâta yer vermiş bulunan bir röportaj-haberi adı geçen gazeteden -biraz- sadeleştirerek takdim ediyoruz:

AYŞE ÇAVUŞ İDAREHÂNEMİZDE

Kahraman mücâhidemizin harp cephelerindeki menkıbeleri

Yazıişleri odasının kapısı açıldı. İçeri giren bir zabit:

"— Ayşe Çavuş!" diye yanındakini tanıttı.

Ayşe Çavuş, yakasına siyah kıvırcık kuzu postu konulmuş, sağ koluna çavuşluk rütbesinin resmî işareti olan iki kırmızı şerit takılmış, bir paltoyu giymiş, dizlerine kadar Anadolukârî ve üstü polatlı çorap çekmiş, başına koyu lâcivert bir başörtü sarmış, tepeden tırnağa kadar bir cengâver vaziyet ve tavrı ile beşûş ve handan (neş'eli, güler) bir simâ ile hepimizin ayrı ayrı ellerini sıktı ve oturdu. Muhterem çavuş, vaziyete hemen hâkim olmuş, ruhunun büyüklüğünü bize hissettirmişti.

Her haliyle harbden yahud harblerden girip çıkmış bir mücâhid ruhu taşıdığını belli eden bu yiğit tavırlı kadınla konuşurken O'nun bütün ruhunu saran harb menkıbelerini ve hele Yunan düşmanlığını dinlerken bu vücudun içinde bir arslan yüreği saklı bulunduğuna hükmetmemek mümkün olamıyor.

Ayşe Çavuş o kadar nezih ve samimi ki, mûhitinde kimseye yabancılık hissini verdirmiyor. Kâinat'ta Yunanlılar'dan ve hempalarından başka herkes sanki O'nun ya kardeşi ya evlâdı. Bunula beraber aklı ve fikri daima harpde. Beyanatı sırasında yirmisekiz yaşındaki oğlunun Demirci Muhârebesi'nde şehid düştüğünü naklederken gözlerinin önünde sanki o levhayı canlandırıyormuş gibi nazarlarını sabit bir noktaya dikerek bir müddet düşündü, sonra, derin bir nefes alarak ilâve eyledi:

"— A!." dedi "keşki birkaç oğlum daha olsaydı da, onlar da şehid düşeydi. Vatan yaşasın yoksa.."

Nazarlarımızı ulviyet ve fazilete doğru çekip götüren bu manzara aynı zamanda gözlerimizi yaşarttı.

Ayşe Çavuş'a nereye ve niçin seyahat ettiğini sordum. Sade ve samimi bir ifadeyle şöyle anlattılar:

"— Kırım'a gidiyorum. An'asıl oralıyım. Oradan hicret etmişiz, Prizrin'de tavattun etmiştik. Balkan Harbi bizi oradan Bursa'ya hicret ettirdi. Daha sonra İzmir'e gelerek orada yerleştik. Ankara'da Ukrayna murahhas hey'eti reisi **Firunze** yoldaş ile muârefe peyda ettim. O'nun delâleti üzerine Kırım'ı görmek üzere gidiyorum. İnşallah yakında döneceğim.

Yunan İzmir'i işgâl edince ben oğlum **Ahmed** ile beraber sekiz yüz atlı toplayarak dağa çekildim. Salihli etrafında dolaşıyorduk. Düşman Salihli'yi de alınca ben bu alçakları herhalde koğup perişan etmeyi düşünüyordum. Fakat herifler kasabayı işgâl ettikten sonra hemen her tarafı tel örgülerle sarmış diplerine bombalar koymuştu. Bu mânialarl atlatmak mes'ele idi. Bir akşam arkadaşlardan **Hasan Çavuş**'a dedim ki, bana beşaltı çift manda ve iki kalın urgan bulabilir misiniz? Bu **Hasan Çavuş** ve hep arkadaşlar ateş gibiydi. Hem benim mandaları ne yapacağımı soruyorlar hem de tedârik etmek istiyorlardı. Zannediyorlardı ki, mandaları kesip ziyâfet vereceğim halbuki, askerin ihtiyacı yoktu. Neyse, sağolsunlar altı çift mandayı da ipleri de buldular. Gece geç vakit idi, ben tel örgülere yanaştım. Kazıkların bir ikisini koparttırarak urganları da mandalara bağlattım, hayvanları kasabaya doğru salıverdim. Kazıklar ve

onlarla tel örgüler artık yerlerinden koparak mandaların peşinden sürüklenip gidiyorlardı. Arkasından biz de baskın veriyorduk. Kasabayı, öyle aldık ki, düşman bile nereden geldiğini anlamadı.

Hükûmet dairesini bastığımız zaman fazla ateş oldu. Burada üç şehid ile altı yaralımız vardır. Fakat düşmanı temizledik, canını kurtarabilenler esir oldu. Bu muharebede düşman çok bomba ve mitralyöz bıraktı. Bunları hep aldık ve bunlarla yine onları tepeledik. Ondan sonra artık daima harb, Salihli, Demirci, Simav, Gördes, Kütahya ve nihâyet Sakarya muharebeleri, cephe muharebesi Simav'da başlamıştır. Gördes hattında ise **Osman** isminde ve oniki yaşında bir çocuk Kütahya'dan gelerek bize iltihak etmiştir. Çavuş rütbesini alan bu yavru asker, öyle harbetmiştir ki, nihayet ayağından yaralanmış ve bir gözü de sakat olmuştur.

Sakarya harbinde Haymana cihetlerinde bulunuyordum. Oradan epeyce atlı topladım. Hele Sakarya'da öyle harbettik ki, koca dere Yunan leşlerile doldu. Asker âdeta köprü gibi üzerlerinden geçti. Bunu çocuklarımız ve torunlarımız daima şükranla yadeyleyecektir."

Kahraman çavuş bilmünasebe **Ethem**'den (Çerkez Ethem) bahsetmiş, bidâyeten kendisiyle merhumun ne sûretle teşrik-i mesâi ettiğini anlatmış ve sonra Yunanlılara teslim olmasına nakl-i kelâmla aynen şöyle demişti....."

Gazete, bundan sonra **Çerkez Ethem**'le **Ayşe Çavuş**'un **M. Kemâl Paşa**'ya bağlılığı hakkında tafsilâta yer verdikten sonra:

"Çavuş'un bu bağlılık hissi âilesinin bütün fertlerine de sirâyet etmiş görünüyor. Diyor ki:

"— Biz Sakarya'da harbederken Ankara'daki kızlarım (Çavuş'un Ankara'da üç kızı vardı) belki korkarlar diye Paşa

Ayşe Çavuş hakkında "İstikbâl Gazetesi"nde neşredilen yazının başlığı.

Hazretleri (**M.Kemal Paşa**) onları Kayseriye sevketmek istedi. Fakat gitmediler. Dediler ki, biz Ankara'dan ayrılmayız. Şâyet anamız şehid olursa yerine biz geçeceğiz, muhârebeye gireceğiz."

Dikkat ettik, çavuş bu sözleri büyük bir zevkle, derin bir iftihar hissi ile söylemişti. Bütün fertlerini fedâkârlık hissi doldurmuş bu âileden pek tatlı ve civanmert bir eda ile bahsetmiştir.

Ankara'ya ne vakit gittiğini sorduğumuz vakit çavuş bizi güldürmüştür. Demişti ki: Ben ilk silâha sarıldığım sırada Salihli'de harbederken **Mustafa Kemal Paşa** haber almış beni Ankara'ya istedi. Ben o sırada muharebeden nasıl ayrılabilirdim, haber gönderdim ki: "Ben şimdi düğünü bozup da gelemem." Nihâyet harbden sonra Ankara'ya geçtim ve büyük başkumandanımızla konuştum.

Ayşe Çavuş 58 yaşında olduğunu söylemekle beraber dinç ve çok çevik görünüyor, gözlerinden cesaret saçılıyor, biri omuzdan diğeri diz kapağından üçüncüsü de üstünden girip altından çıkmak üzere ayağından üç yarası olduğu halde bunlardan âdeta eğlence gibi pek hafif bahsedip geçmiştir. Oniki yaşındaki oğlu kendisine refakat etmektedir.

Bu muhterem kadın tekrar elimizi sıkarak veda ederken Salihli'de aldığı çavuşluk rütbesine alâmet olarak taşıdığı çifte kırmızı şeritlere hürmetini ifade eder bir vaziyette kolunun dirseğini ileri doğru biraz yükselterek bir selâm vermiştir. Biz de kendisini kapıya kadar uğurladık.[1]

AYŞE'NİN YAVRULARI

İhtiyar kadın nasırlı elleri ile gözyaşlarını kuruladı, derin

1- (Bkz: Trabzon'da münteşir İstikbâl Gazetesi, No: 447)

derin içini çekti:

"— Ah evlâd, dedi, o bambaşka bir kadın, kadın değil bir melekti. Onunla gelinlik kaynanalık bir tarafa, ana evlâttan daha yakındık. Durağı cennet olsun!"

Sonra yaşlı gözlerini yarı karanlık odanın belirsiz bir noktasında düğümleyerek, kimbilir kaçıncı defa, o müthiş müceravı bana da anlatmaya başladı:

"— Düşman kuvvetleri, çakal sürüleri gibi, Erzurum istikametinde ilerliyordu. Kara günler yaşıyorduk. Köyümüzün eli silâh tutan bütün erkekleri namus yoluna döğüşmek için, tüfeklerini, bıçaklarını alıp düşmana karşı gitmişlerdi. Ayşe'nin kocası, benim biricik oğlum arslan Ali'm de bu yiğitlerin başında idi. Köyde yalnız bizler, çocuk, kadın, ihtiyar, sakatlar kalmıştık. Bir şeye gücü yetmeyen bu kuru kalabalığın içinde, herkes gibi biz de Allah'a sığınmış, tevekkülle kadere râzı olmuş bekleşiyorduk.

O gece müthiş soğuk vardı. Sabahtanberi yağan kar daha dinmemişti. Camlara çarpan rüzgâr, baykuş gibi uğursuz sesler çıkarıyordu.

Yatsı namazını tamamlayıp selâm verdiğim zaman, Ayşe'yi az evvel uyumuş olan iki yavrusunun başı ucunda diz çökmüş, göz yaşları içinde onları okşar buldum.

"— A kız, ne ağlarsın?" diye çıkıştım.

"— Ben ağlamayım da, kimler ağlasın ana! dedi, şunlara bak, düşman eline düşersek yavrularımın hali nice olacak!"

"— Allah büyüktür, bizi Moskof'a çiğnetmez, imanını sarma!" dedim.

Göz yaşlarını kuruladı, çocuklarının yorganını omuzlarına doğru çekti, sonra ellerini göğe açarak "Allahım, yavrularımı **Ali**'me, **Ali**'mi yavrularıma bağışla!" diye dua etti. Derken yine kendini tutamadı, hıçkırmaya başladı.

Onun Dünya'da evlâtlarından fazla sevdiği bir şey olamayacağını sanırdım.

Büyük oğlanın uykusu çok hafifti. Anaşının hıçkırık seslerine gözlerini açtı, yatağından fırlayıp onu kucakladı:

"— Ana, ne var, neden ağlarsın?" diyordu,"yoksa gâvurlar babamı öldürmüş mü?" **Hüseyin**'in babasını da vurmuşlar. Buraya gelirlerse hepimizi de keseceklermiş.

Çocuk da korku ile ağlamaya başladı. **Ayşe** oğlunu avutmak için kendi derdini unutuverdi.

"— Korkma oğlum!." diyordu "bizim Allahımız var. Moskofun lâfı mı olur."

Oğlan tekrar uyuduktan sonra, hakikatlı yavrum benim de yerimi hazırladı, bir çocuk gibi yatmama yardım etti. Ali gittiği gündenberi zaten hepimiz aynı odada yatıyorduk.

"— Sen de yatsana kızım, vakit epiyi oldu" dedim.

"— Biraz Kur'an okuyacağım, rahatına bak ana, sonra yatarım!." diye cevap verdi.

Bir aralık kendimden geçmişim. Gözümü açınca onu, sedirin üzerinde oturur gördüm. Kocasının giderken bıraktığı kamayı çamaşır sepetinden çıkarmış, evirip çevriyordu. Bu, onun sırası gelince baş vuracağı son kurtarıcı idi. Oğlum bunu gideceği gün ona vermiş:

"— Sırasında bu kamayı bir erkek gibi kullanarak namusunu koru! Moskof gâvuruna ırzını teslim etme!" demişti.

Ayşe'nin kama ile oynarken neler düşündüğünü bilmem ama, sanırım ki, kocasının bu sözleri kulaklarında çınlamakta idi. Yorganın arasından sezdirmeden onu seyrediyorum. Nihayet, ağır ağır kalktı, gürültü etmemek, bizleri uyandırmamak için gayret ediyordu. Yatağa doğru yürüdü. Kamayı bu defa sepete koymamıştı. Ne yapacağını merak ediyordum.

Yatağa oturunca, fistanının düğmelerini çözdü bıçağı iki göğsünün arasına dikkatle yerleştirip düğmeleri ilikledi. Elimde olmadan korku ile ürperdim.

Sonra lâmbayı söndürüp yattı. Bilmem uyuyor mu idi, fakat beni hayli zaman uyku tutmadı. Neden sonra dalmışım. Uykumun arasında rüzgârın sesi mi yoksa hıçkırık mı olduğunu farkedemediğim iniltiler uzayıp gitti.

O sıkıntılı zifiri karanlık gecenin uğursuz bir sabaha çıkacağı zaten belli idi. Gün doğarken silâh sesleri, at kişnemeleri, ulumaya benzeyen düşman naraları ile yataklarımızdan fırladık. Eyvah, âkıbet korktuğumuza uğramıştık. Karşı sırttan bir sürü halinde gelen düşmanın önden sürdüğü atlılar köye girmişlerdi bile...

Sokakta çocukların, kadınların bağırışmaları silâh seslerine karışıyordu. **Ayşe** de, ben de sapsarı kesilmiş, korku ile titreşiyorduk. Daha kendimizi toparlamaya, bir şey yapmaya kalmadan, birbiri arkasına indirilen tekmelerle kapı ardına kadar açıldı. Odaya gözleri hırsla kanlanmış on düşman neferi bir anda doluverdiler. Ayşe, ne yaptığını bilmiyordu, bu düşman neferlerini önlemek için atıldı:

"— Durun! Yavrularımı uyandıracaksınız!." diye yalvarıyordu.

Elin gâvuru evlât sevgisi bilir mi? Küfürler, naralar, kahkahalar birbirine karıştı. Bu gürültüye zavallı yavrucaklar da yataklarından fırladılar. Gözleri korku ile büyümüştü. Kurt görmüş kuzulara benziyorlardı. Henüz dokuz yaşını doldurmamış olan büyük oğlan, uyku sersemliği ile ne yaptığını bilmeden mangalın kenarından aldığı maşayı silâh gibi kullanmak isteyen bir vaziyet almıştı. Beş yaşındaki küçük kız da korkusundan gücünün yettiği kadar bağırıyordu. Düşman çavuşu, onların bağrışmalarına öfkelenerek mâsumların

ağızlarına birden öyle birer tokat indirdi ki, ikisi de hızla yere serildiler. İşte tam bu anda **Ayşe**'nin elini göğsüne attığını farkettim. Eyvah! demeye kalmadı, bereket versin ne düşündü ise, bıçağı çekmekten vazgeçtiğini, düşman çavuşunun ellerine sarıldığını gördüm.

"— Yapma, yalvarırım yapma!" diye inliyordu.

Onlar boş lâf dinleyecek halde değillerdi. Kimisi kümesten yakaladığı tavuğu kesiyor, kimisi de izbeyi talan ediyordu. Aç gözlerini doyurabilmek için ellerine ne geçerse mutfağa yığmakta idiler.

Çavuş bozuk düzen bir Türkçe ile konuşabiliyordu. **Ayşe**'nin yanına sokularak:

"— Çabuk kollarını sıva, karnım aç, bize yemek yap! diye emretti. Sonra, bana da:

"— Kocakarı, öyle aptal aptal bakma! Sen de yardım et, gözünü oyarım." diye bağırdı.

Mutfağa girdik. **Ayşe** ile hem ağlıyor hem bu domuz sürüsünün karnını doyuracak yemekleri hazırlamaya çalışıyorduk. İçeride, çocukların yatağına uzanmış olan çavuş uyuklamaya başlamış, boğazı kesilmiş bir öküz gibi hırıltılar çıkarıyordu. Ne ise lâfı uzatmayalım, yemekler pişmeye başladığı sırada mutfak kapısında bir ayak sesi duyduk, baktım çavuş uykudan kalkmış, gözlerini oğuşturarak, esneyerek bize doğru geliyordu. Uykunun verdiği sersemlikle yüzü daha korkunç, daha mendebur bir hal almıştı.

"— Çık dışarı kocakarı" diye belime bir tekme savurdu. Beni mutfaktan atarak kapıyı kapadı. Ağzından kuduz köpekler gibi salyalar aktığı için yüreğim hopladı. Ne fena bir niyetle gelinime sokulmak istediğini anlamıştım. Dışarıdan onların sesini duyabiliyordum. Çavuş:

"— Yok, diyordu ben böyle torba gibi elbise istemem.

Hemen bunları çıkaracaksın! Kollarını, göğsünü açacaksın. Öyle olursa yemeği daha iştahlı yeriz." Sonra ayak sesleri konuşmalar arasında **Ayşe**'nin yalvarışlarını duyuyordum:

"— Yapma çavuş, yapma!" Çavuş hırsla bağırıyordu:

"— Benden mi kaçıyorsun? Tutamam mı..." Yine **Ayşe** yalvarıyordu:

"— Kaçmıyorum, kaçmıyorum. Bak, yemek yanıyor... Bırak!" Ne yapacağımı şaşırmıştım. Göre göre namusumuzun lekelenmesine göz yumamazdım ya. Etrafa şöyle bir bakındım, elime bir şey geçirip şu herifin kafasına indirmekten başka çare yok diye düşünüyordum. Bereket versin hacet kalmadı. Kapı açıldı, çavuş salyalarını silerek dışarı çıktı. Ayşe'ye

"— Yemekten sonra hazır ol! Seni su gibi içeceğim" diye sarkıntılık ediyordu.

Herif çekilince mutfağa girdim. Ayşe tirtir titriyordu, gözleri dişi bir kaplan gibi hırsla parlıyordu. Nihâyet yemekler hazırlandı. Sofrayı kurdum, **Ayşe** mutfakta yemekleri tepsiye hazırlarken ben de herifleri buyur ettim. Çavuş, beni karşısında görünce şeytan görmüş gibi yüzünü buruşturdu ve birden ensemden yakalayıp yere doğru fırlatarak:

"— Kocakarı gözüme görünme! İştahımı kaçırıyorsun. Defol!" diye bağırdı.

Korkudan odanın bir köşesine büzülüp kaldım. Çocuklar da bacaklarımın arasına sokuldular. Çok geçmeden bir alkış, bir bağrışma ile başımı kaldırdım. Baktım ki, bizim Ayşe yarı çıplak bir halde, elinde yemekleri dizdiği tepsi, odaya girdi. Az evvelki dertli hali yoktu. Sanki karşısındaki bu herifler düşman neferleri değil, babasının oğulları imiş gibi fütursuzca aralarına oturuverdi. Kan beynime fırlamıştı. Gözlerime inanamıyordum

"— Vay kaltak! diye dişlerimi gıcırdattım. Sen de mi bunu

yapacaktın?"

Çavuş, gelinimi belinden kavrayıp yanına çekmişti. Önündeki şaraptan ona da içirmeye uğraşıyordu. Ayşe bütün sofradakilere ayrı ayrı cilveler yapıyor, hepsine hevesle hizmet ediyordu. Tavuk suyuna pişirdiğimiz canım çorbayı düşman neferlerinin tabaklarına taksim etti. Yalnız çavuş "ben şarap içeceğim, çorba istemem" dediği için onun tabağına koymamıştı. Hırsımdan titreyerek yan gözle onları seyrediyordum.

"— Ah oğlum!.. diyordum," ne olur Allah seni şu anda buraya bir iletse de bu heriflerle beraber şu yılan kadının da leşini yere sersen!"

Bu sırada iki yavrucak da kollarımdan fırlayıp analarına doğru atıldılar.

"— Ana acıktık. Bize de çorba ver!" diye yalvarmaya başladılar.

Ayşe, o güne kadar hiç görmediğim bir hırsla birdenbire geri döndü, çocuklarını tokatlamaya başladı.

"— Geberin!" diye bağırıyordu "geberin! Durun bakalım misafirlerin karnı doydu mu ki!.."

Aman Allahım! Bu ne yılan gibi bir kadınmış diye hırsla titriyordum. Dünya'da her şeyden fazla yavrularını seven kadın bu değil mi idi? Birkaç saat içinde nasıl da değişivermişti. Düşman çavuşu bile bu halden merhamete geldi:

"— Ver onlara da, güzel analarının hatırı için birer tabak çorba içsinler!." diye emretti. Ayşe, çıldırmış gibi hâlâ inad ediyordu:

"— Olmaz çavuş, hele sizin karnınız bir doysun. Zıkkım yiyesiceler gebermezler ya.."

Çavuş çenesinden tutup okşadı:

"— Boşuna inad ediyorsun yavrum," dedi, "zaten bizim

âdetimizdir, yabancı bir evde yemek yemeden onu evvelâ pişirenlere yediririz. Anlıyorsun değil mi?" Bu sözlerin **Ayşe**'yi birdenbire yıldırımla çarpılmış gibi sersemlettiğini farketmiştim... Doğrusunu istersen ben bundan bir şey anlamamıştım. Çavuş çorba kâsesini gösteriyordu:

"— Haydi sen şunu iç de arkadaşlar da yemeklerine başlasın. Bak hepsi seni bekliyor!"

Ayşe şaşkınlığı gittikçe artıyordu:

"— Aman çavuş misâfirlerden evvel yemek bize düşer mi? Siz buyurun? diye ona sokulup boynuna sarıldı, durmadan heri-fin gözlerinden, yanaklarından öpmeye başladı. Çavuş da onu öpüyordu. Fakat sözünü bir türlü unutmamıştı:

"— Haydi bakalım, ben böyle istiyorum, iç çorbayı da sonra sevişiriz!." diye kâseyi önüne sürdü. **Ayşe** kaşığı aldı, parmakları titriyordu:

"— Madem ki istiyorsunuz içeyim de emniyet gelsin!" diyerek içmeye başladı. Çok geçmeden tastaki çorbayı bitirmişti. Çavuş bununla râzı olmamışa benziyordu. Çocukları göstererek "Birer tas da onlara içir!" diye emretti.

Ayşe, yalvarmaya başlamıştı:

"— Onların arsızlığına bakma çavuş, açlıktan gebermezler ya! Siz buyurun!"

Fakat çavuş söz anlar takımından değildi. Elin gâvuru bile çocukların haline acıyor zannetmiştim. Yerimden fırlayıp "Karı, utanmıyor musun? Yavrularına olan sevgin, merhametin nereye gitti?" diye bağırmamak için kendimi güç tutuyordum.

Yine sözü uzattım değil mi? Ah oğlum ne yapayım elimde değil, bu acım deşildi mi ne kadar söylesem, ne kadar ağlasam ferahlayamıyorum da...

Ayşe, çavuşun zorlaması ile nihayet çocuklarının karnını doyurmaya râzı olmuştu. Zavallı yavrucaklar karınları doyunca seslerini kestiler ve tekrar yanıma gelip koltuğumun altına sığındılar. Şimdi, düşman neferleri neşe içinde yiyip içiyorlardı. Doğrusunu istersen ben de adamakıllı acıkmıştım, yutkunup duruyordum. Gelinim olacak karı da aklına gelip bir lokma bir şey vermiyordu. O, şimdi her şeyi unutmuş, sanki bir dernek yapıyormuş gibi tuhaf bir telâş içinde idi. Aradan ne kadar geçti bilmiyorum. Çocukların ağlaşarak kıvrandıklarını gördüm. "Nene karnım ağrıyor, başım dönüyor" diye inliyorlardı.

Herifler iyice kafayı tutmuş el çırparak, tepinerek Ayşe'yi oynatıyor, kendileri de yıkıla yıkıla hora tepmeye çalışıyorlardı. Çocukların gittikçe artan bağrışmaları, iniltileri elimi ayağımı dolaştırmıştı. Anaları olacak karıya:

"— Ortada ne göbek atarsın, gel de çocuklarına bak!" diyecek oldum, baktım tam bu sırada **Ayşe**, zil zurna sorhoş bir halde bulunan düşman çavuş'unu elinden tutmuş bitişikteki odaya doğru çekip götürüyor, tüylerim diken diken oldu.

"— Vay kahpe, vay! dedim. Nihâyet bunu da mı yapacaktın?" Çavuş, Ayşe ile yalnız kalacağı odaya girerken, erlerden birine şarap şişesini getirmesi için emir vermeyi de unutmadı. Artık gelinim ile başbaşa keyif sürmek istedikleri anlaşılıyordu.

Onlar içeride içip eğlenirlerken diğerleri de sofranın son artıklarını boğazlarından geçiriyorlardı. Çocukların bağrışması bir aralık kesilir gibi olmuştu. Lâkin çok geçmeden daha acı haykırışlarla yerlerinden fırladılar. Bu sırada sızmaya başlayan düşman neferlerinden birisi de inek gibi öğürerek kusmaya başlamıştı. Diğer birkaçının da karınlarını bastırarak kıvrandıklarını görüyordum. Bu kadar yiyip içmeye göre, onların karınlarının ağırması şaşılacak şey değildi ama, zavallı yavrucaklarıma ne oluyordu? Çocuklar birdenbire fenalaşıverdiler. Gözleri döndü, renkleri sarardı;

"— Evlâdım, Hasanım, ne oluyorsunuz diye saçlarımı yolmaya başlamıştım. İçeri odadan, daha cevap yerine çavuşun sarhoş şarkıları duyuluyordu. Lâkin birdenbire müthiş bir çığlık, bir uluma bütün evi sarstı. Arkasından Ayşe'nin "Belânı buldun mu gâvur oğlu gâvur!" diye haykırdığını duydum. Ne oluyor? demeye kalmadı, Ayşe'yi elinden kanlar akan kama ile kapıda buldum. Yüzü sapsarı idi. Bütün vücûdu titriyordu. Odanın içinde kıvranıp duran düşman neferlerini göstererek:

"— Onları ben zehirledim ana! Anlıyor musun, onları zehirledim. Çavuş çorba içmemişti, onu da geberttim işte" diye haykırıyordu. Birdenbire bir kaplan çevikliği ile yerlerde içkinin ve zehir tesiri ile kıvranıp duran düşman askerlerinin üzerine saldırdı. Kamanın bir kalktığını, bir indiğini farkediyordum. Her vuruşta kıpkırmızı bir kan şeridi tavana doğru fışkırıyor, gelinimin yüzü, elleri, göğsü bu kanla seçilemez hale geliyordu. Korkudan olduğum yerde donup kalmıştım. Belki bir dakika geçmedan Ayşe hepsinin işini tamamlamışdı. Göğsü hızla inip kalkıyordu. Duvarlara tutanarak bize doğru sokuldu, sonra dermansız bir şekilde kollarım arasında kıvranan çocuklarının üzerine kapanıverdi. Ne yapacağımı bilemeden şaşkın şaşkın bakınıyordum. Gözümün önünde üçü de Azraille pençeleşiyor, ben ise en ufak bir yardımda bulunamıyordum. "**Ayşe, Ayşe!**" diye haykırdım.

Ayşe son bir gayretle gözlerini açtı: "Çorba zehirli idi. Onlar içsin diye yavrularıma da içirdim. Kocama söyle!.. Namusumu gâvur'a kirlettirmedim. Cennette onu bekleyeceğim." dedi.

İhtiyar kadın boğazına saplanan hıçkırıkları zapta uğra-

şarak artık menbaları kurumuş gözlerinde güçlükle biriken iki damlayı, yine nasırlı elleri ile sildi ve derin bir iç çekişi ile başını sallayarak:

"— Onun Dünya'da evlâtlarından daha fazla neyi sevdiğini o zaman anlamıştım!." dedi!.." [2]

Maraş'taki mücâdeleyi anlatan **Yalçın Özalp** de **Senem Ayşe** adındaki bir kadın kahramanı şöyle tanıtmaktadır:

SENEM AYŞE

"Besni Kasabası'nda kışlayan Haveydi aşireti'nden **Şeyh Yusuf Ağa**'nın kızı **Senem** 1295 (1879) yılında Besni'de doğmuş, yedi yaşında iken babasının Kahramanmaraş'a gelmesi ile buraya yerleşmiştir. Gelinlik çağında Duraklı Mahallesi'nden **Ramazan** ile Dünya evine giren **Senem Ayşe** daha geçliğine doymadan harbin beşinci günü şehid olan kocasının intikamını almak için silâha sarılmış, çete elbisesi giyerek çiftçi **Veyseloğlu Hasan Efendi'nin** çetesine katılarak büyük yararlıklar göstermiştir. Daha sonra kendi de bir çete kurarak yirmi kadar etrafı ile düşmana kan kusturan **Senem**, **Ramazan**'ın öcünü almış, Kahramanmaraş'ının kurtuluşuna karınca kaderince bir şeyler katmıştır. Hayatının son günlerini devletten aldığı maaş ve ikramiyeler ile huzur içinde geçiren, Kahraman hatunumuz 1954 yılında Duraklı Mahallesi'ndeki evinde Hakk'ın Rahmetine kavuşmuştur.

Nur içinde yatsın!.." [2]

1- (Bkz: **Baha Vefa Karatay**, Adsız Kahramanlar, İst-1950, Sh. 36-45

2- **Yalçın Özalp**-Millî Mücâdele'nin İlk Zaferi, Ankara 1976, sh.193

B— BİRKAÇ ŞAHÂDET

Askerî harekâta bilfiil iştirak edenlerin bugüne kadar yayınlanmış olan hâtıratlarında imanlı Türk kadınlarının hizmet ve fedakârlıkları hakkında birçok beyanlar vardır. Bunları bir kronoloji takip etmeksizin ve ehemmiyet derecelerine göre sıraya koymaksızın takdim etmek istiyoruz.:

M. Kemal Paşa, Türk kadınlarının harb esnasındaki hizmetlerini şu satırları ile ifâde etmektedir:

"Bu son senelerin inkılâb hayâtında hummalı fedakârlıklarla mahmul mücâdele hayâtında milleti ölümden kurtararak halâsa ve istiklâle götüren azim ve faaliyet hayâtında her ferd-i milletin mesâisi, gayreti, himmeti, fedakârlığı sebkeylemiştir (geçmiştir). Bu meyânda en ziyâde tebcil ile yâd ve dâima şükran ile tekrar edilmek lâzım gelen bir himmet vardır ki; o da Anadolu kadının ibraz etmiş olduğu çok ulvî, çok yüksek, çok kıymetli fedakârlıktır. Dünya'nın hiçbir yerinde, hiçbir milletinde, Anadolu köylü kadınının fevkinde kadın mesâisi zikretmek imkânı yoktur. Ve Dünya'da hiçbir milletin kadını "Ben Anadolu kadınından daha fazla çalıştım. Milletimi halâsa ve zafere götürmekte Anadolu kadını kadar himmet gösterdim!" diyemez![1]

M. Kemal Paşa yine aynı yıl bir başka konuşmasında da:

"Belki erkeklerimiz memleketi istilâ eden düşmana karşı süngüleriyle, düşmanın süngülerine göğüslerini germekle düşman karşısında isbat-ı vücûd ettiler. Fakat erkeklerimizin teşkil ettiği ordunun hayat menbalarını, kadınlarımız işlemiştir. Memleketin esbab-ı mevcûdiyetini hazırlayan kadınlarımız

---

1 - (Mart 1932 Söylev ve Demeçler C. II)

olmuş ve kadınlarımız olmaktadır. Kimse inkâr edemez ki; bu harbde ve ondan evvelki harplerde milletin kabiliyet-i hayâtiyesini tutan hep kadınlarımızdır. Çift süren, tarlayı eken, ormadan odun kesip getiren, mahsûlâtı pazara götürüp paraya kalbeden, âile ocaklarının dumanını tüttüren, bütün bunlarla beraber sırtlarıyla, kağnısıyla, kucağındaki yavrusuyla yağmur demeyip, kış demeyip, sıcak demeyip, cephenin mühimmatını taşıyan hep onlar, hep o ulvî, o fedakâr Anadolu kadınları olmuştur. Binâenaleyh hepimiz o büyük ruhlu ve büyük duygulu kadınlarımız şükran ve minnetle ebediyyen tâziz ve takdir edelim!." [1]

Kuva-yı Milliye devrindeki kadın hizmet ve faaliyetleri hakkında bir zamanlar başka işi kalmamış gibi "dinde reform" iddiaları ortaya atan **Fahreddin Altay** da hatıratında şu bilgiyi vermektedir:

"... Bu sıralarda (Mütârekede) Meclis-i Mebusan'ın İstanbul'da toplanmasına karar verilmiş, millî heyecan oldukça artmıştı. Konya'nın aydın kadınlarıda Şerâfeddin Camii'nde toplanarak şehidlerin rûhuna mevlid okutup memleketin kurtarılması için İtilâf Hükûmetleri'ne hitâben bir beyannâmeyi yayınladılar. Konya'nın eski müteber âilelerinden **Tâhir Paşa**'nın kızı **Şerife, Kara**, Hafız **Mustafa Efendi**'nin eşi **Âliye**, Binbaşı **Rüştü Bey**'in kızı **Zehra Hanımlardan** mürekkep bir hey'et de Kolordu Dâiresine gelerek beyannâmenin bir sûretini verdiler..." [2]

Kastamonu havâlisindeki Kuva-yı Milliye faaliyetlerini uzun uzun anlatmış bulunan İstiklâl Harbi gâzilerinden **Nureddin Peker**'in evvelce bahsi geçmiş olan kitabında bu bölgedeki kadın faaliyetleri hakkında da geniş malûmat vardır. Bunlardan bir kısmını dikkatlerinize sunuyoruz.

1- (Fahreddin Altay - On yıl Savaş ve Sonrası İstanbul, 1970 Sh. 212)
2- (Ocak 1923 Söylev ve Demeçler C.II)

"... Cephede erkekler gibi omuz omuza savaşan Türk kadınlarının Kurtuluş Savaşı'ndaki payları büyüktür.

Beşikteki bebekleri, yürüyebilen çocuklarıyla yol boylarında silâh ve cephâne taşıyan bu kahramanlardan İnönü Savaşlarına katılanlara Millî Müdâfaa Vekâleti'nce birer İstiklâl Madalyası verilmiş ve Başkumandan tarafından tasdik edilmiştir. Kastamonu ve diğer vilâyetlerden taltif edilen kahraman kadınlarımızdan bâzıları şunlardır:

Ali kızı Alime, H. Osman kızı Fatma, Besim kızı Şükriye, Musa kızı Ayşe, Mehmedali kızı Hâfıza, Karabektaş kızı Fâtıma, Mehmed kızı Ümmühân, H. Mustafa kızı Fâtıma, Velionbaşı kızı Fatma.

Ve ismi bilinmeyen, unutulan pek çokları... Ankara yollarında donarak ölen, hüviyetleri meçhul kahraman kadınlar...

İbretli Bir Sahne

Hat kumandanlığının transit anbarındaki elbise ve cephaneyi Kastamonu'ya ulaştırmak için gelen köylüler arasında, altmış yaşlarında boynu bükük bir kadın, üvendiresine dayanmış, depo memuru yüzbaşıya:

"— Oğlum!. Benim oğlumde cephede. Ben hem onun çoluk çocuğunu besliyeceğim, hem de onlara cephâne yetiştireceğim. Kocam Çanakkale'de şehid.." diyebildi.

Ve yaşlı gözlerini başındaki şalına silmeye başladı.

"— Oğul, arabamın yarı yükünü cephâne, yarı yükünü de tüccar eşyası yükleyeyim de her iki vazifemi yapayım, olmaz mı?" derken, yüreği burkulan yüzbaşı, mes'ûliyetinden çekinerek bir an tereddüd ederken:

"— Peki anacağım ama..." diyebildi. Bu konuşmaya tesâdüfen mütalli olan **Râuf Bey** ve **Cevdet Paşa** mevzua dâhil

olarak Türk anasının dileğini yerine getirmede yüzbaşıya cesâret verdiler. Şehid karısı, asker anasının arzusu yerine geldi. Duâ ede ede ayrıldı.

Ölüm Pahasına Taşınan Cephâneler

Yol boylarında kar altında cephâne taşıyan kadın erkek kafile içinde; kendisi zayıf, hayvanı zayıf olanlar birbirlerine yardım ederek maksad-ı menzile ulaşmaya çalışırlardı. Gene de yollarda, hanlarda soğuktan donarak ölenler pek çoktu. Donanların cephânesi diğer arabalara aktarılırken şehidin cenâzesi arabasına yüklenerek köyüne gönderilir, uzak köylerden ise yakın bir köyün muhtarına veya imamına teslim edilirdi. Mehmedciğin şehid olması kadar tabiî ve mübârek sayılan bu hâdiselerde yas tutulmaz. Şehid oldukları için iftihar edilirdi.

Candan Evvel Vatan

1921-22 kışı çok şiddetli olmuştu. Bu çok şiddetli kışa meydan okuyarak taşdığı millet yükünü kışla önüne kadar getirip ve orada donarak ölmek bence kendi çapında bir destandır.

Yine o çok soğuk 1921 kışı yollar karla kapanmış, öküzler geviş getiren cephâne yüklü bir arabaya yorganını örtmüş çok genç bir kadın kışla önünde üvendiresine dayanarak donmuş bir halde bulunmuştur.

Rafet Çavuş öküzleri koşmuş, Cemil Çavuş da şehidenin üzerindeki karları. süpürerek göz yaşları arasında kaldırırlarken yorganın altından gelen minik ses onları daha ziyâde ürpert-mişti. Yorganın altında otlara sarılı top gülleleri arasında me-me isteyen bir yavru ağlamaktaydı. Cephanesi ve yavrusu uğruna kendisini fedâ eden bu anneyi arabaya

yerleştirdiler. Zayıf öküzlerin çekemediği kağnıya kendilerini koşarak kış-laya vardılar. Kumandan **Osman Bey** ihtiram sükûtundan sonra:

"— Türk kadını Dünya'da emsali bulunmayan kahraman bir anadır. Öyle bir anadır ki; tarihte nice kahramanlar, cihangirler doğurmuştur. Arkadaşlar!.. Millî Mücâdele'yi kazanacağımızın en büyük misâli işte önümüzde, biri diri biri ölü yatıyor!.." diyebilmiştir.

İstiklâl Savaşı'nda adları sanları belirsiz ne analar ne babalar ve ne yavrular vardır ki, yollarda şehid olmuşlar fakat nüfus kütüklerine "eceliyle köyünde vefat" şerhi formalite icâbı düşülmüştür.

Nüfus siyâseti bakımından Cideliler'in harp içinde bir evlendirme cemiyeti kurarak evliliği kolaylaştırma ve çoğaltma faaliyeti son derece dikkati çeken ve takdir edilecek bir hareket olarak tavsif edilebilir..."

Halide edip Adıvar adı geçen hatıratında şahidi olduğu Ankara'daki kadın faaliyetleri hakkında şu tafsilâtı vermektedir:

"Türk ordusunun bu çetin savaş günlerinde, köylerde çok yardıma ihtiyacı vardı. Bu yardımı da sade Ankara'da bulunan Hilâli Ahmer'den görebiliyordu. Bunu Ankara kadınları hazırlamışlardı. Ankara kadınları beni bu işin başına geçirmek istedilerse de, ben sâde bir aza olmakla yetindim. Çünkü hâlâ sıtma nöbetleri geçirmekteydim.

Bu aralık, İstanbul ile Ankara kadınları arasındaki farkı da görmüyordum. Ankara'daki İstanbul kadınları, umumiyetle, memur ya da mebus karısı idiler, iyi tahsil görmüş, modern ve her işe atılmaya hazır kimselerdi. Ankara kadınları İstanbullulardan uzak duruyorlardı. Anadolu kadınlarının çekingenliği belki tahsilleri olmadığından ileri geliyordu. İstanbul kadınları ise, şuur altı bir yükseklik duygusu taşıyorlardı.

Bunlardan bir tanesi bir istisnaydı, **Cemal Bey** adında bir adamın karısıymış. Güzel, alçak gönüllü bir kadındı, herkesin yardımına koşardı. Kendisi duldu. Ankara'da yerleşmişti. Bütün Ankara kadınlarının sevdiği diğer bir kadın da miralay **Nuri Bey**'in karısıydı. O, Hilâli Ahmer'in başındaydı. Ankara Hilâli Ahmer kadınlar kısmının iki Anadolulu kadın tarafından idare edilmesini teklif ettim. Bir tanesi belediye reisinin karısıydı. Belki kocasından daha iyi bir belediye reisi olabilirdi. **Zehra Hanım** adını taşıyan öteki de gençliğinde İstanbul'da evlenmiş, bütün impartorluğu dolaşmış, iyi Arapça ve Farsça bilir bir kadındı. Çok samimî, dindar, eski zamanın fena âdetlerine muhalif olmakla beraber anî değişmeleri de pek sevmezdi. Kudretle, vuzuhla ve vekârla konuşurdu. Hilâli Ahmer'in bu kadınlar şubesi Kız Muallim Mektebi'nde faaliyette bulunuyordu.

Mektebin başında çok becerikli ve cazip bir kadın vardı. Fakat, iki defa toplanıldıktan sonra iş karıştı. Sabah erkenden bir İstanbullu kadın bana gelerek, bütün Ankara kadınlarının toplantıyı terk ettiklerini ve İstanbul kadınlarıyla çalışmak istemediklerini söyledi. Sebebini sorduğum zaman, şöyle anlattı:

Toplantı yapmayı ve buna Ankara kadınlarını gazetelere ilân vererek dâvet etmeyi düşünmüşler. Ankara kadınlarıysa, okumak bilmedikleri için bir bekçi vasıtasıyla her eve haber vermeyi teklif etmişler. Anlaşılan İstanbul kadınlarından biri; gazete okuyamıyacak derecede olanları aralarında istemediklerini söyleyince, hepsi birden toplantıya terk etmişler. Benim bu işi yoluna koymamı istiyorlardı. İki tarafın da görüşlerindeki mâkûl tarafları takdir etmekle beraber, Ankaralıların teklifini daha uygun buldum.

Mektebin müdürü ile konuştuktan sonra, dört Ankaralı kadını dâvet ederek, bu meseleyi açtım. Onlara münevverliğin sırf okumakla elde edilmediğini anlatmaya çalıştım. Kadınlığa karşı vazifelerinden bahsettim. Kadınlar arasındaki ayrılıklara erkeklerin güleceğini söyledikten sonra, nihayet, lâfı vatanseverlik meselesine getirdim. Bundan sonra birlikte çalışmayı kabul ettiler. On iki icra komite âzasının altısı İstanbullu, altısı da Ankaralı olacaktı. Nazmetlerin isimlerini tesbit ettiğimiz zaman altı İstanbulludan birine itiraz ettiler. O, da son toplantının dağılmasına sebep olan kadındı. Fakat, ona da oylarını vereceklerini söylediler. Nihayet, beni ısrarla reis seçerek **Zehra Hanım**'ı da ikinci başkan yaptılar.

Tabiî, bu yeni teşekkülün paraya ihtiyacı vardı. Bunun için benim hayırsever kadınlara mektup yazmamı istediler. Mısırlı **Prenses İffet Hasan** büyecek bir para yolladı. Ankara kadınları para meselesinde çok sıkı oldukları için yüz liradan çok toplanamayacağını sanıyorlardı. Hazırlık çarçabuk yapıldı, cuma günü toplanılacaktı. Ben de bir gün sonra ameliyat olacaktım. Bu toplantı önümüzdeki cuma günü olacak ve ben de ertesi sabah Didar'ın evinde ameliyat edilecektim.

Ankara'nın en büyük salonu Erkek Muallim Mektebi'nde olduğu için, orada toplanacaktık. O akşam, Kız Muallim Mektebi'ne giderek müdire ile konuşurken beni bir hanımın görmek istediğini haber verdiler. Pencerenin ışığı altında, güzel ve ince yüzlü bir kadınla karşılaştım. Ellerini uzatarak bana geldi. Bunun, bir defa Mustafa Kemâl Paşa'nın arabasında gördüğüm yeğeni Fikriye hanım olduğunu anladım. Bu güzel kadın her türlü yardıma hazırdı. Çok tatlı ve mahzun bir sesi vardı. Epeyice konuştuk. Her halde **Mustafa Kemâl Paşa**'ya çok derin bir sûrette bağlıydı. Onun kadın dostlarından çekiniyordu. Bu kadın, **Mustafa Kemâl Paşa**'nın evini gâyet iyi idare ediyor ve hemen herkesin saygısını kazanıyordu. Kendisini almak istiyen birçok adamakıllı erkek olmasına rağmen, kabul etmiyordu. İnanıyorum ki, **Mustafa Kemâl Paşa**'nın anası müstesna, kendisine mevkii için değil, sırf

şahsı için bağlı tek kadın bu idi. Ne var ki, kendisini nikâhla aldıracak kadar becerikli değildi. Bununla beraber birgün alacağına inanıyordu. Ömründe tek bağlandığı erkek **Mustafa Kemâl Paşa** idi. Onu kaybederse, insan hissediyordu ki, hayatını da kaybedecekti. Gözlerinin ve ağzının garip cazibesi hâlâ hayalimdedir.

Nihayet toplantı oldu. Ön sırayı İstanbul kadınları işgâl ediyorlardı. Hepsi iyi giyinmiş, bir kısmı genç ve çok güzeldi. Bunlar İstanbul'da nutuk vermiş olduğum kadınlardan başkaları değillerdi. Onların arkasında Ankara kadınları, en arkalarda da bana büyük bir heyecan veren köylü kadınlar vardı. Ömrümde hiçbir dinleyici bu kadınların vermiş olduğu şeref ve gururu bana hissettirmemiştir.

Ne kadar sade konuşmak mümkünse, Türkiye'nin durumunu o kadar açık olarak onlara anlatmaya çalıştım. Aynı zamanda bir savaş kazanmak için sırf cesaretin yetmediğini de söyledim. En çok, barış içinde memlekette yaşamanın lüzumundan bahsettim. Onlara bizim bir ölüm - kalım savaşı geçirdiğimizi anlattım. Şâyet Yunanlılar Türkiye'yi işgâl ederlerse, bütün Anadolu Türkleri'nin ortadan kalkacağını söyledim. Yunanlıların girmiş olduğu yerde hiçbir Türk'ün yaşayamayacağını anlamalarını istiyordum. Zaten onlar da, çoğunun erkeği cepheden geldiği için neticenin ne olacağını tahmin edebiliyorlardı.

Ben epeyice uzun konuştuktan sonra, basma entarili bir kadın yanıma geldi. Anlaşılan gözleri pek göremiyordu:

"Nerede? Nerede?" diye sordu. Ben yanına gidince, kollarını boynuma doladı. Kalbinin attığını duydum:

"Senin ne dediğini anladığımı söylemek istiyorum. Benim Darülmuallimatta bir kızım var. O da hizmet edecek, sulh yapacaktır. Ben fukara bir çamaşırcı kadınım. Ona bu tahsili verebilmek için her gün çalışıyorum. O da bir gün hoca olacak. Senin konuştuğun gibi konuşacak." dedi.

İşte, Türkiye'nin geleceğini kuracak bir kadın vatandaş! Nihayet dedi ki:

"Benim oğlum Çanakkale'de öldü. Ağlamıyorum. İşimi bırakmıyorum. Çünkü kızıma tahsil veremem. Fakat, hep yeni harplerden bahsediyorsun. Çanakkalede ölünleri hiç söylemedin."

Göğsünden bir lira çıkararak: "Hilâli Ahmer'in yaralılarına" diye uzattı. Karşı karşıyaydık. Birbirimizin gözünün içine bakıyorduk. İkimizin de göz yaşları kalbimize akıyordu. O ana kadar Türkiye'nin geleceğine bu kadar kuvvetle iman ettiğimi hatırlamıyorum. Böyle bir unsur mevcut oldukça, memleketimiz için her türlü cefa ve fedakârlık azdır bile. Boynuna sarıldım. İki yanaklarından öptüm ve gözlerimden yaşlar boşandı.

Geri dönerken **Zehra Hanım** yanıma geldi ve dedi ki:

"İnanılmayacak şey. Ankara kadınları bin lira verdiler.[1]

Harb içinde Ankara'da cönk tarzında neşredilen "Anadolu Hediyesi" isimli mevkutede İstiklâl madalyası ile taltif edilen kadın kahramanlar hakkında aşağıdaki yazı neşredilmiştir:

GAZİ ANADOLU KADINLARI DA TALTİF EDİLİYOR

Millî İstiklâl ve namusumuzu muhafaza uğrunda çarpışan ordumuza cephe arkasında her sûretle hizmet etmekten geri kalmayan Anadolu kadınları yalnız bununla iktifa etmiyorlar. Bizzat harbe gitmek için şimdiye kadar Anadolu Askerlik Şûbeleri'ne fedakâr kadınlarımızdan müracaatta bulunanların bu maksadlarına nâil olarak cephedeki kardeşlerinin yanına

1- (Bkz: Halide Edip Adıvar — Türkün Ateşle İmtihanı Sh. 186. vd.)

gidenlerin ve meşhur Kara Fatma'nın (93 Harbi'ndeki) nâmını ihya eden bu kahramanlarımızın adedi günden güne artmaktadır. Son olarak Ankara'nın fedakâr gâzi kadınlarımızı taltife karar vermiş olduğunu Anadolu Ajansı aşağıdaki şekilde tebliğ etmektedir.

Ankara 23 (A.A.) — Eskişehir Harbi'nin başlangıcından şimdiye kadar orduda kendi vasıtalarıyla çalışan ve ordu ile muzafferen memleketlerine gitmeye ahdeden aşağıda isimleri yazılı oniki kadın ifâ ettikleri vatana hizmetlerden dolayı birer harb madalyası ile taltif edilmişlerdir. Bu kadınlardan müteşekkil erzak kolu kumandanlığını ifâ eden Fatma Onbaşı'nın da çavuşluğa terfii icra edilmiştir:

1. İnönü nahiyesinin Kurrafındı Köyü'nden **Ali Kerimesi Alime**
2. **Selim kızı Şükriye**
3. **Hacı Osman kızı Fatma**
4. **Musa kızı Âişe**
5. **Mehmed Ali kızı Hafize**
6. **Ferid kızı Fatma**
7. **Mehmed kızı Ümmühan**
8. **Hacı Mustafa kızı Fatma**
9. **Veli onbaşı kızı Âişe**
10. **Manav İbrahim kızı Fatma**
11. **Ali kızı Âişe**
12. **Manav Hasan kızı Fatma hanımlar**

Kuva-yı Milliye devrinde Cenub Cephesi'nde bulunmuş olan eski Adana mebuslarından **Zamir** (sonradan Damar) **Arıkoğlu**, hatıratında (İstanbul 1961 Sh. 247) bu mücâdelenin kadın kahramanlarına temasla:

"Bizi asıl rahatsız eden, mevcud silâhımızın noksanlığı ve

azlığı idi. Elimizde kâfi miktarda cephanemiz de yoktu. Bereket versin, bu sırada Zonguldak'a gelen yahut herhangi bir Karadeniz limanına çıkan Rusların getirdiği silâh ve cephane imdadımıza yetişti. Başlarında yaşlı bir erkek olduğu halde kağnı arabalarını süren kadınlarımız bu silâhları gece, gündüz demediler ve dört günde cepheye yetiştirdiler. Kağnı arabaları kafilesi bir âlemdi. Arabalar hazin hazin sesler çıkarıyor, üzerinde bir köylü kadını, taşıdığı emâneti muhafaza etmek için yorganını cephanenin ve tüfeğin üzerine örtmüş dikkatle rutûbetten sakınıyor, mesesi (birer sırık) elinde yoluna devam ediyordu. Arkası önü görünmeyen bu kafile günlerce devam etti. Birçoklarımızı bu ulvî manzara rikkate getirip gözyaşları döktürdüğü bir hakikattır. Manzara çok ulvî olmakla beraber çok da hazindi. Başımıza büyük felâket gelmişti. Milletçe bunun altından kalkmaya can havlile uğraşıyorduk, düşmanlarımız ise çok kavi ve zâlim idi.

Ulus meydanına dikilen, Atatürk'ün at üzerindeki heybetli abidesinin etrafında sırtında top mermisi taşıyan bir köylü kadının heykeli ne bir masal ve ne de bir efsânedir, hakikatın ta kendisidir. O günlerin kara ve mazlum zamanında yaşayan her ferd bunun ne demek olduğunu bilir. Bu âbidenin ilk müteşebbisi rahmetli **Yunus Nadi Bey**'dir ve ilhamını bu a . hatıralardan aldığı muhakkakdır. **Yunus Nadi Bey** kalemiyle memleketimize çok hizmet etmiş bir insandır. Onun vicdanı bu fedakâr köylü kadınını unutmamıştı. Mavi gömlek içerisinde başı yazmalı, mütevekkil ve vakur siması ile elindeki değneğiyle, acele yetiştirmek için gösterdiği gayreti ve tevekküllü unutmak mümkün müdür?" demektedir.

Tabiî burası yeri olmadığı için yazarın Yunus Nâdi için söylediklerine atf-ı ehemmiyet etmiyoruz. Yazarla aralarında meşreb beraberliği olduğu için bunu tabiî addediyor ve esas mes'elemize dâir müşâhedesini kayıdla iktifa ediyoruz.

Ayni yazar, evvelce kendisinden tafsilâtlı bir surette bahsettiğimiz "**Tayyar Rahmiye**" hakkında da şu bilgiyi vermektedir:

"27 yaşında bir genç kadın, eline geçirdiği tüfekle fedai müfrezeleri arasına karışıyor. Girdiği çıktığı çarpışmalarda, benim diyen erkek arkadaşlarını cesaretine hayran bırakıyor. Bütün müfrezenin saygı ve hürmetini üzerine toplayan gözünü daldan budaktan esirgemeyen Rahime, müfrezenin adeta kumandanı durumuna yükseliyor. Ateş gibi bir Türk kadını. Savaşta daima önde, firar nedir bilmez. En son savaşçı; hâkim tepede toplanan Fransız kuvvetlerine karşı 40 kadar mücahitle yürüyüp harbe tutuşuyor. Müsademe şiddetleniyor. Rahime işin uzadığını görünce, arkadaşlarına derhal siperlere hücum ve düşmanı temizlemek lâzım geldiğini bildiriyor. Henüz daha vakti gelmediğini, tehlikenin büyük olduğunu söyleyen arkadaşlarını dinlemeyen Rahime, (korkaklar yerinde kalsın, işte ben hücuma geçiyorum) diyerek, Türk bayrağını eline aldığı gibi, düşman siperleri üzerine çullanıyor. Bu hal karşısında seyirci kalmayan arkadaşları da, aynı savletle siperlere yükleniyorlar. Kanlı bir boğuşma başlıyor. Kendilerinden kat kat fazla olan Fransızları hayli sarsıyorlar. Rahime'nin vücudu kurşunla delik deşik olduğu halde, kanlar içersinde, ruhunu teslim edinceye kadar silâhını ve omuzuna bağladığı bayrağını bırakmıyor. Kanının aktığını düşmana göstermeyen al bayrağı, sanki üzerine siperlik vazifesini yapıyor. İki ateş arasında kalan Rahime'nin cesedini düşmana bırakmamak azmi ile verdikleri zayiat miktarına bakmadan fedakâr arkadaşları muharebeyi geç vakitlere kadar uzatıyorlar. Gecenin koyu karanlığı basınca içlerinden bir fedai, sürüne sürüne, **Rahime**'nin cesedine kadar sokuluyor, bacının kanlı cesedini gözyaşları arasında aynı şekilde sürünerek getiriyor ve arkadaşlarına teslim ediyor. Şehidlerin

Kağnılarla cepheye silâh taşıyan mücâhideler

şehidi **Rahime**'nin mübarek nâşı, elinde taşıdığı kanlı bayrağı ile Osmaniye'de ebedi istirahatgâhına tevdi ediliyor. Osmaniye, Erzin ve civar halkının ne kadar cesur ve temiz birer vatansever olduklarını yakından bilirim. Millî mücadelede gösterdikleri büyük hizmetlerini takdir edenlerdenim. Bu asil ruhlu insanların **Rahime** gibi, cesur aslan yürekli evlâtlar yetiştirdiklerinden dolayı memleket ve millet kuruluşunda canlarını seve seve feda eden bu şehit kahramanların hatırasına hürmeten Rahime bacının başucuna mütevazı bir abide dikilmesini beklemekteyiz. Şehid düşen **Rahime** ve arkadaşları Millî Mücadele tarihimizin sahifelerinde ebedî yerlerini almışlardır. Ne mutlu Osmaniyelilere böyle bir kahraman kadını yetiştirmişlerdir.[1]

Bu kahraman kadının adı yazarın naklettiği gibi "**Rahime**" değil, "**Rahmiye**"dir. Fakat bu da hâiz-i ehemmiyet olmadığından üzerinde durulmamıştır.

Millî Mücâdele devrin de âid görgüye müstenid pek çok hatıra vakfeden eski Maârif Vekillerinden Mustafa Necâti Bey'in de şu çok önemli müşâhedesini dikkatlerinize arz ederek bu bahse son verelim:

"Bir gün önce yağan karların doldurduğu uzun yollardan geçerek gelen mahkememiz birliği ile, Çerkeş önlerinde kağnılarla cephane taşıyan bir kadın kafilesine rastlamıştık; beyaz bir geceyi andıran bir gündü.

.... Kafileye yaklaştık ve selâmlaştık. Biz soğuktan, yamçılar altında bile titrerken tek yorganını da arabaya örten bir ninenin çıplak ayaklarla karları çiğnediğini görünce içimde takdirle karışık bir merhamet sızladı. Arkasına sardığı peştemalı içinde ara sıra hıçkıran bir çocuğun üzerine bile örtmeden yorganını niçin arabaya serdiğini sormak istedim.

1- (Bkz: a.g.e. s. 125)

— Üşümez misin sen, nine? Bak, çocuk donacak, yorganı örtsene! diye arabanın üstünü gösterdim.

Bu sözü garip karşıladı, sormaya değer bir şey saymıyordu galiba!.. Benim cevap beklediğimi anlayınca, mukaddes bir şeye yönelir gibi kağnıya doğru koştu:

— Kar sepeler, millet malıdır, nem kapmasın evlâdım! dedi ve yorganı iyice serdi.

Kar sepelemeye başlamıştı. Anladım ki cephâneleri ıslatmamak için bu fedakârlığı yapıyor; o vakit deminki merhametimden utandım bile... Aman yarabbi! Fedakârlığını bildirmek bile istemiyor; bu âlicenaplık karşısında secde etmeyen ruh ve aşk olur mu?. Tarihte böyle basit bir çerçeve içine güç sığabilen bu eşsiz ve adsız fedakârlığın bir eşini meşhur vatansever Kartaca kadınları bile yaratamadılar; onlar saçlarından orduya halatlar örmüşlerdi, bunlar hayatlarından cephane veriyorlar.." [1]

1- (Bkz: **Mustafa Necati, Hayat** Mecmuası 1926)

Millî Harbde söylenmiş
TÜRK KADINLARI DESTANI

Erzurumlu "Güllü Hanım" "Penbe Kadın" "Ayşe Hanım"
Hem "Edibe, Halid Hanım" Kadın değil, erkek canım

Düştü öne bu analar
Dilediler uyaralar
Bütün Türkler toplanıp
Memleketi kurtaralar

Şehirleri yayan yayan, Dolaştılar bütün hemen
Söyleştiler ayan beyan, Vatan hasta budur derman

Uyan ey Türk, uyan uyan!.
Türk yurduna girdi düşman.
Kâfir oğlu kâfir Yunan,
Bir canavar, değil, insan!.

Avrupalı oldu zâhir, Yandı yazık güzel İzmir
Kandan oldu bahri Kebir, Kocan şehid oğlun esir

Dört taraftan geldi düşman,
Tektir İslâm gayri düşman,
Doğurmuştur seni anan,
Bugün için ey Türk uyan!.
O ârımızı yırttı Yunan.
Çoluk çocuk kesti Yunan.
Irz-ı namus, yok mu vicdan?!
Dilde Kur'an, kalbde iman.
Kağnı ile cephâneyi,
Arkamızla erzakını,
Oğullarım biz taşırız.
Yaranızı biz sararız...
Şehid baban bu toprağı
Miras kodu bu silâhı
Siz gelmezseniz biz gideriz,
Düşman kanın biz içeriz!.
Harbden gerû biz dönmeyiz.
Ana hakkın unutmayız,
Harbden kaçan erkek midir?!
Tanrı sözü değil midir?
Her bir İslâm yüz kâfire
Karşı çıksa, cevap vire
Bu sözlerden erkeklere
Dehşet geldi askerlere,
Gayret verdi yüreklere,
Şeref zafer biz Türklere,
Hanım hanım bunlar hanım,
Kadın değil, erkek canım!.

"Tarihî malûmat:

Edîbe Hâlîde: Destanda ismi geçen **Edibe Hâlide** Hanım, İstanbul'da bir büyük zatın pek kibar bir âilenin mensubudur. Edibedir. Üdebâ defterinde yüksek ismi vardır. Eser-

leri vardır.

Millî muharebede, hânesindeki bütün rahat, bütün istirahatini terk ile Anadolu'da askerler ve köylüler arasında çok uğraştı.

Ve hizmetine mukabil kendisine "**Onbaşılık**" verildi.

Onbaşı askerde en küçük bir rütbedir. Fakat **Edibe Hâlide Hanım** hakkında bu rütbe büyük bir mâna ifade ediyor. Kendisini büyük bir meziyet ve mertebede bulunduruyor.

Çünkü onbaşı neferler arasında daima zahmetli ve meşakkatli hizmette düşmanla harbe âmâde bulunur.

İşte bu rütbe **Hâlide Edib Hanım'**ın neferler arasında yataksız yorgansız, uykusuz vaziyette hizmette bulunmuş bir Türk anası olduğunu ifade eder. İsmi ve rütbesi Türk tarihinde hem edebiyat hem millî hidemat sahifelerinde altın kalemle yazılacaktır.

Güllü Hanım, Penbe Hanım, Ayşe Hanım oğulları ile, efradı âilesi ile, malı ve mülküyle Millî Muharebeye iştirak eden Türk köylü ve Anadolu kadınlarıdır. Hizmetleri pek çok olduğundan Binbaşılığa kadar rütbe almışlardır. Bunların da Millî tarihimizde isimleri altın kalemle yazılacaktır."

1- (Destan ve Divanlar, Esad Sezai (Sünbüllük), İstanbul 1940, Sahife : 28-30)

SON SÖZ

Kuva-yı Milliye'nin Kadın Kahramanları"na burada nihayet veriyoruz. Ancak bu demek değildir ki; bütün bir milletin eseri olarak gerçekleşmiş bulunan Kurtuluş Savaşı gibi canhiraş mücâdelede hizmet gören Türk kadınları bu bizim yazdıklarımızdan ibârettir. Elbetteki; bizim bulup tesbit edemediğimiz ve okuyucularımıza nakledemediğimiz daha nice meçhul kadın kahramanlar mevcuddur.

Bu sebeple, ileride yeni basımları için bu eserin noksanlarını ikmâl etmek üzere, kıymetli okuyucularımızdan bu hususta bizzat şahid oldukları veya dinledikleri başka mücâhideler olursa bunları da bize yazmalarını hassaten rica ediyoruz. Tabii bu gibi hizmetleri tevsike medar olan vesikalar da ele geçerse bunlar bugünkü haliyle pek eksik olan eserimizin mükemmel bir duruma gelmesini sağlayacaktır. Bunlar ancak elbirliği ile toplanabilir. Zira, iffet ve ismet timsali şerefli Türk mücahidlerinin zaferden sonra evlerine çekilerek din, iman ve Allah için gerçekleştirdikleri kahramanlıkları unutup şahsî işlerine döndükleri muhakkaktır.

Türk kadınlığının iman heyecanı ile gerçekleştirdiği fedakârlıkları, gerektiği şekilde değerlendirmek –biraz da– zaferden sonraki siyasî cereyanlar yüzünden ihmâle uğramıştır. Zira kadın-erkek bütün vatanseverlerin hizmet ve himmetlerinin âmili olan dinî vecd ve heyecana karşı dehşetli bir tahrip ve imhâ hareketi başladığından böylesine buhranlı bir devirde iman ve ahlâk dâvasının ehemmiyetini tebârüz ettirecek bu gibi hizmetlerin üzerine nisyân süngeri çekilmiştir.

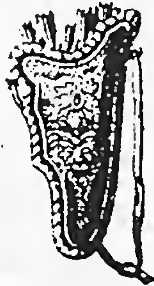
Bugün an'anevi iman ve ahlâkından uzaklaştırılarak "sokak kadını" haline getirilen büyük şehirlerimizin bazı kadın-

larının Türk kadınlığının harcanmış birer uzvu olarak bir daha – Allah öyle bir b uhra nlı devre göstermesin – geçmişteki kahramanlıkları gerçekleştirmeye muktedir olamayacakları aşikardır. Olsa olsa, bunu yine menfi cereyanlara karşı ayakta kalarak iman ve millî irfanını muhafaza edebilmiş bulunan Türk kadınları yapacaktır.

Bugün tesettürü ve âilesine bağlılığı ile istihza edilen ve mânevî dünyasından koparılmak istenen Türk kadınlarının kendini muhafaza edebilen zümresi, ihtimal ki, gerektiğinde hikâyelerini naklettiğimiz mücâhidelerden geri kalmayacaktır!..

Bu vesile ile şunu da ifade etmek isteriz ki; din bütün cemiyet için gerektiğinde buhranlara karşı bir nev'i sigorta rolü oynamaktadır. Hamiyet ve hizmetler, bu mânevî menbâdan fışkırmaktadır. Ona düşmanlık edenler, bilmeden kendi hayat ve istikballerini de tehlikeye atmaktadırlar. Bu eserde okuduklarınız bunun fiili ispatından başka bir şey değildir!..

Aynur Mısıroğlu

MUSUL MES'ELESİ .... *Kadir Mısıroğlu*
MACAR İHTİLALİ .... *Kadir Mısıroğlu*
AMERİKA'DA ZENCİ MÜSLÜMANLIK HAREKETİ .... *Kadir Mısıroğlu*
MUHTASAR OSMANLI TARİHİ .... *Kadir Mısıroğlu*
DEVLET-İ EBED MÜDDET .... *Kadir Mısıroğlu*
KUVA-YI MİLLİYENİN KADIN KAHRAMANLARI .... *Aynur Mısıroğlu*
YEŞİL, ÇEVRE VE İSLÂM .... *Fâtıma Mehlika Mısıroğlu*
İSLÂM MEYDAN OKUYOR .... *Prof. Vahiddüdin Han*
ZİYA GÖKALP .... (Cemil Meriç) *Uriel Heyd*
MUKADDES DAVA .... *Mustafa Yazgan*
MECELLE .... *Dr. A. Refik Gür*
ERMENİ MEZALİMİ .... *Prof.Dr.Veysel Eroğlu*
YAHUDİ .... *Louis Marcshalko*
İSLÂMDA İKTİSAD NİZAMI .... *Prof.Dr.Hulusi Yavuz*
TELFİK-İ MEZÂHİBE REDDİYE .... *M. Esad Dilâveroğlu*
İMAN HAKİKATLERİ .... *İsmâil Fenni Ertuğrul*
MATERYALİZM VE İSLÂM .... *İsmail Fenni Ertuğrul*
HAKİKAT NURLARI .... *İsmail Fenni Ertuğrul*
İSLÂM ÂLEMİNDE ŞAŞKINLIKLAR .... *M.Han Keyani*
CENÂZE AHKÂMI .... *A. Zapsu*
İSLÂMİYET VE MİLLETLER HUKUKU .... *Dr.A.Reşit Turnagil*
İSLÂM ÂİLE HUKUKU .... *Prof.Dr.Ömer Ferruh*
MES'ELELER .... *Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi*
MEVKIF-UL AKLÎ .... *Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi*
DİNİ MÜCEDDİDLER .... *Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi*
A'MAK-I HAYAL .... *Şehbenderzâde Ahmed Hilmi*
KIRK SUAL .... *Mevlana Firakî*
MEDİNE MÜDÂFAASI .... *Naci Kıcıman*
YANYA'DAN ANKARA'YA .... *İ.Hakkı Okday*
MESNEVİ .... *Abidin Paşa Şerhi*

HATIRAT/ BİYOGRAFİ:

ALİ ŞÜKRÜ BEY .... *Kadir Mısıroğlu*
HİCRET .... *Kadir Mısıroğlu*
ÜSTAD NECİP FÂZIL'A'DÂİR .... *Kadir Mısıroğlu*
GEÇMİŞ GÜNÜ ELERKEN C. I .... *Kadir Mısıroğlu*
GEÇMİŞ GÜNÜ ELERKEN C. II .... *Kadir Mısıroğlı*
HAC HATIRALARIM .... *Mustafa Yazgan*
İMAM ŞÂMİL .... *T. Mümtaz Göztepe*
VAHİDEDDİN GURBET CEHENNEMİNDE .... *T. Mümtaz Göztepe*
NE DEDİLER?!. (Turgut Özal Hakkında) I .... *Mehmed Nuroğlu*
NE DEDİLER ?!. (Turgut Özal Hakkında) II .... *Mehmed Nuroğlu*

ROMAN /HİKÂYE /ŞİİR

KANLI DÜĞÜN .... *Kadir Mısıroğlu*
UZUNCA SEVİNDİK .... *Kadir Mısıroğlu*
KIRIK KILIÇ .... *Kadir Mısıroğlu*
CEMRE-ŞİİRLER .... *Kadir Mısıroğlu*
PERTEV BEY'İN ÜÇ KIZI .... *Münevver Ayaşlı*
PERTEV BEY'İN İKİ KIZI .... *Münevver Ayaşlı*
PERTEV BEY'İN TORUNLARI .... *Münevver Ayaşlı*
KANİJE .... *Namık Kemal*
HACI MURAD .... *Tolstoy*

POSTER :

KÂBE-İ MUAZZAMA
LÂFZA-I CELÂL
HİLYEYİ SAADET

